

www.mruni.eu

TURIZMO VADYBA

Tarptautinio turizmo administravimo įvadas

MYKOLO ROMERIO
UNIVERSITETAS

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Alvydas Baležentis,
Brigita Žuromskaitė

TURIZMO VADYBA

Tarptautinio turizmo administravimo įvadas

Mokomasis leidinys

Vilnius, 2012

UDK 379.8(075.8)

Ba233

Recenzavo:

prof. habil. dr. Stasys Vaitekūnas, Klaipėdos universitetas

doc. dr. Vainius Smalskys, Mykolo Romerio universitetas

Autorių indėlis:

prof. dr. Alvydas Baležentis – 3,6 (autorinio lanko)

doc. dr. Brigita Žuromskaitė – 3,6 (autorinio lanko)

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto tarybos 2012 m. vasario 29 d. posėdyje (protokolas Nr. 1PV-28) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Viešojo administravimo krypties magistrantūros studijų programų ir papildomų studijų programų komiteto 2012 m. vasario 23 d. posėdyje (protokolas Nr. 3PV-SVK-7) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Strateginio valdymo katedros 2012 m. vasario 2 d. posėdyje (protokolas Nr. 1SVK-7) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Mokslinių-mokomųjų leidinių aprobavimo leidybai komisija 2012 m. birželio 6 d. posėdyje (protokolas Nr. 2L-32) pritarta leidybai.

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.

Dedikuojame mus įkvėpusiems žmonėms.
Ačiū, kad buvote ir esate.

Turinys

- Paveikslai / 7
- Lentelės / 8
- Įvadas / 9

- 1. PASAULIO IR LIETUVOS TURIZMO RAIDA / 11
  - 1.1. Turizmo ištakos / 12
  - 1.2. Turizmo raida Lietuvoje / 17

- 2. TURIZMO SAMPRATA, FORMOS IR RŪŠYS / 21
  - 2.1. Turizmo samprata / 22
  - 2.2. Turizmo modeliai / 25
  - 2.3. Turizmo klasifikavimas / 26
  - 2.4. Populiarėjančios turizmo rūšys / 32
  - 2.5. Darnaus turizmo samprata / 36
  - 2.6. Turizmo statistika / 40

- 3. TURIZMO FUNKCIJOS IR KULTŪRA / 47
  - 3.1. Turizmo reiškiniai / 48
  - 3.2. Turizmo įtaka turistui ir bendruomenei / 49
  - 3.3. Turizmo funkcijos visuomenėje: nauda ir grėsmės / 51
  - 3.4. Turizmo kultūra / 53

- 4. TURISTAI / 57
  - 4.1. Turisto samprata / 58
  - 4.2. Turistų tipologija / 59
  - 4.3. Psichologinės turistų problemos / 65
  - 4.4. Kultūrinis šokas / 67
  - 4.5. Keliavimo pokyčių įtaka turizmui / 58

- 5. TURIZMO IŠTEKLIAI / 74
  - 5.1. Turizmo išteklių rūšys / 75
  - 5.2. Gamtiniai ištekliai / 77
  - 5.3. Saugomos teritorijos / 79
  - 5.4. Žmonių sukurti ištekliai / 89

- 5.5. Vietovės turistinis patrauklumas / 91
- 5.6. Turizmo infrastruktūra / 94

- 6. TURIZMO PRODUKTAI IR PASLAUGOS / 98
  - 6.1. Turizmo produkto struktūra ir ciklas / 99
  - 6.2. Turizmo produktų tipai / 101
  - 6.3. Regioniniai turizmo produktai / 102
  - 6.4. Turizmo paslaugos samprata / 104
  - 6.5. Turizmo paslaugų rūšys / 105
  - 6.6. Turizmo paslaugų pasirinkimo ir pasitenkinimo veiksniai / 107

- 7. TURIZMO REGIONAI / 115
  - 7.1. Turizmo regiono samprata / 116
  - 7.2. Turizmo regionų tipai / 117
  - 7.3. Turizmo regionų potencialo vertinimas / 120
  - 7.4. Pasaulio turizmo regionai / 128

- 8. TURIZMO ADMINISTRAVIMAS / 135
  - 8.1. Tarptautinės turizmo organizacijos / 136
  - 8.2. Turizmo politika / 145
  - 8.3. Valstybės institucijos, atsakingos už turizmo plėtrą / 149
  - 8.4. Savivaldybių, nevyriausybinų organizacijų ir vietos bendruomenių veikla turizmo plėtroje / 152
  - 8.5. Turizmo strateginio valdymo dokumentai / 155

- 9. TURIZMO PRAKTIKA / 159
  - 9.1. Sveikata – svarbiausias dalykas kelionėje / 160
  - 9.2. Vizos. Muitinės apribojimai / 162
  - 9.3. Kelionių draudimas / 166
  - 9.4. Keliavimo kultūra – pagarba vietiniams papročiams ir tradicijoms / 167

- Teisės aktai ir dokumentai / 172
- Literatūra / 173
- Sąvokos / 178
- Priedai / 181

Paveikslai

- 1 pav. Turizmo formos ir kategorijos
- 2 pav. Kultūrinio turizmo segmentai
- 3 pav. Turizmo žala aplinkai ir ištekliams
- 4 pav. Turizmo statistikos kaupimo metodai
- 5 pav. Kruizinis turizmas Klaipėdos uoste
- 6 pav. Turizmo įtaka turistui ir bendruomenei
- 7 pav. Turizmo funkcijos visuomenėje
- 8 pav. Turizmo disfunkcijos
- 9 pav. Turistų tipologija pagal E. Cogeną
- 10 pav. Turistų tipai
- 11 pav. Jaunųjų turistų tipologija pagal L. Loker-Murphy ir P. L. Pearce
- 12 pav. Kultūrinio šoko fazės
- 13 pav. Atvykstančių turistų skaičiaus prognozės (mln.) 2010 m. ir 2020 m.
- 14 pav. Regioninis žmonių judėjimas: migracija (1995–2004) ir turizmas (2020)
- 15 pav. Gamtinių išteklių rūšys
- 16 pav. Lietuvos reljefas
- 17 pav. Lietuvos saugomų teritorijų ploto pasiskirstymas pagal tipus
- 18 pav. Gamtiniai draustiniai
- 19 pav. Žmonių sukurti ištekliai
- 20 pav. Kultūriniai draustiniai
- 21 pav. Turizmo infrastruktūros sudedamosios dalys
- 22 pav. Turizmo produkto struktūra
- 23 pav. Turizmo produkto gyvenimo ciklas
- 24 pav. Turizmo produkto koncepcijos
- 25 pav. Regioninio turizmo produkto kūrėjai
- 26 pav. Regioninio turizmo produkto kūrimas
- 27 pav. Turizmo paslaugų rūšys
- 28 pav. Turistų segmentacijos kriterijai
- 29 pav. Turizmo paslaugos ir produkto įvaizdžio kūrimas
- 30 pav. Lietuvos NUTS regionai
- 21 pav. Pasaulio turizmo regionai ir subregionai pagal PTO
- 32 pav. Pasaulio turizmo regionai (perspektyvinis variantas)
- 33 pav. Rytų pusrutulio turizmo centrai ir periferiniai regionai, 2007 m.
- 34 pav. Vakarų pusrutulio turizmo centrai ir periferiniai regionai, 2007 m.
- 35 pav. Turizmo politikos vystymo procesas

Lentelės

- 1 lentelė. Kaimo turizmo raida Lietuvoje
- 2 lentelė. Turizmo sampratos raida
- 3 lentelė. Turizmo formos ir kategorijos
- 4 lentelė. Turizmo klasifikacija pagal kelionės tikslus ir organizavimą
- 5 lentelė. Turizmo klasifikacija pagal kelionės tikslą
- 6 lentelė. Sveikatos turizmo klasifikacija
- 7 lentelė. Darnaus turizmo sampratos raida
- 8 lentelė. Olimpinių žaidynių lankytojų skaičius pagal parduotus bilietus
- 9 lentelė. Turizmo reiškiniai ir pasekmės
- 10 lentelė. P. L. Pearce turistų kategorijos
- 11 lentelė. Psichologiniai turistų sutrikimai
- 12 lentelė. Keliavimo kaitos tendencijos pagal J. Krippendorfą
- 13 lentelė. Turizmo ir rekreacijos ištekliai
- 14 lentelė. Turistų lankomi gamtinių išteklių objektai Lietuvoje
- 15 lentelė. Lietuvos nacionaliniai parkai
- 16 lentelė. Lietuvos regioniniai parkai
- 17 lentelė. Turistų lankomi kultūrinių išteklių objektai Lietuvoje
- 18 lentelė. Populiariausi pasaulio kultūros paveldo objektai
- 19 lentelė. Turizme naudojamos reklamos priemonės
- 20 lentelė. Vartotojo pasitenkinimą lemiantys veiksniai
- 21 lentelė. Regionavimo kriterijai
- 22 lentelė. I kategorija – kultūrinis-turistinis potencialas
- 23 lentelė. II kategorija – turizmo infrastruktūra
- 24 lentelė. III kategorija – alternatyvios turizmo pramogos
- 25 lentelė. IV kategorija – kiti veiksniai, darantys įtaką turizmo plėtrai
- 26 lentelė. Europos ir tarptautinės turizmo asociacijos
- 27 lentelė. Sąrašas šalių, į kurias vykstant Lietuvos Respublikos piliečiams būtina gauti vizas
- 28 lentelė. Religijos ir maisto tradicijos

*Keliauju ne tam, kad kur nors nuvykčiau.
Keliauju dėl pačios kelionės. Kaip puiku yra judėti!*
Robertas Stivensonas (1850–1894)

Įvadas

XXI a. pradžioje žmonija vėl atranda pasaulį tarptautiniam turizmui tapus masiniu reiškiniu. Globalizacija, socialinis ekonominis vystymas, gero vės augimas skatina dinamiškus tarptautinio turizmo pokyčius.

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Strateginio valdymo katedros dėstytojų parengtas mokomasis leidinys yra skirtas Tarptautinio turizmo administravimo magistro studijų programos studentams. Jis atitinka strateginius Universiteto tikslus – tarptautiškumo, inovatyvumo, lyderiavimo ugdymo.

Mokomajame leidinyje apibendrinus daugiau kaip devyniasdešimt literatūros šaltinių lietuvių, anglų, lenkų ir rusų kalbomis glaustai išdėstytas įvadas į tarptautinio turizmo administravimo studijas. Didžiausias dėmesys skiriamas tarptautinio turizmo vadybos sistemos objektui – tarptautinio turizmo organizavimui. Atsižvelgiant į mokojo leidinio taikymo studijoms elektronine forma galimybes, medžiagą stengtasi išdėstyti glaustai, pirmenybę teikiant vizualizacijai (paveikslams, lentelėms).

Pirmajame mokojo leidinio skyriuje aptarta pasaulio ir Lietuvos turizmo raida, antrajame – turizmo samprata, formos ir rūšys. Trečiajame skyriuje aptiriamos turizmo funkcijos ir kultūra. Ketvirtajame skyriuje nagrinėjami turistų tipai ir problemos. Penktasis skyrius skirtas turizmo išteklių išdėstymui. Šeštajame skyriuje apibūdinami turizmo produktai ir paslaugos. Septintasis skyrius skirtas turizmo regionų problemoms. Aštuntajame skyriuje aptarimai turizmo administravimo klausimai, o devintasis skyrius skirtas turizmo praktikos problemoms. Kiekviename skyriuje pateikiama: skyriuje aptiriamos temos, dėstomoji medžiaga, praktinė užduotis, savikontrolės klausimai, naudotos literatūros sąrašas. Mokojo leidinio pabaigoje

pateikiamas bendras rekomenduojamos literatūros sąrašas, naudingos internetinės nuorodos ir priedai.

Autoriai tikisi, kad mokomasis leidinys bus naudingas ne tik būsimiems tarptautinio turizmo administravimo specialistams, bet ir visiems, besidomintiems turizmo vadybos problemomis.

Pasaulio ir Lietuvos turizmo raida

1.

*Vienintelis išlikęs senasis
pasaulio stebuklas – Cheopso piramidė (Egiptas)*

Šaltinis: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d1/Gizeh_Cheops_BW_1.jpg

---

1.1. Turizmo ištakos

1.2. Turizmo raida Lietuvoje

1.1. Turizmo ištakos

Istorija – tai ne tik politiniai įvykiai, bet ir kultūros palikimas, kurį sukūrė per amžius žmogus. Susipažinus su turizmo istorija paaiškėja, kad tai visai ne toks jau naujas reiškinys. Pirmosios turizmo formos atsirado jau Egipte, išpopuliarėjo Senovės Graikijoje ir Romoje. Tačiau perėjo ilgą formavimosi laikotarpį, kol XIX a. pabaigoje įgavo dabartinę formą, o po Antrojo pasaulinio karo peraugo į masinį reiškinį. XXI a. turizmas tapo neatsiejama mūsų laisvalaikio dalimi.

Kyla klausimas, nuo kada ir kur keliaudavo senovės žmonės? Kas motyvuodavo juos palikti namus bei leistis į neretai kupiną pavojų kelionę? Atsakymas: pasaulio pažinimas – pagrindinis keliavimo motyvas, jis neprarado savo reikšmės ir XXI a.

Senovės Egiptas. Vieni iš pirmųjų „keliautojų“ – egiptiečiai. Čia galime atrasti jau *kultūrinio „turizmo“ (keliavimo)* užuomazgas, nes jau tada egiptiečiai keliavo į kitus miestus ir kraštus, kad pamatytų įspūdingų statinių bei meno vertybių. Taip pat egiptiečiams buvo būdingos kelionės į religines šventes bei kulto vietas, kas sietina su *piligrimystės* atsiradimu.

Viena seniausių kelionių – jūrinė ekspedicija, surengta Senovės Egipto princesės Hatšepsut (1520–1482 m. pr. m. e.) į anuomet garsią kvėpalais Puntos šalį. Hatšepsut buvo išskirtinė valdovė, ji gyveno kupiną nuotykių gyvenimą.

Senovės Graikija ir Roma. Daugiausiai prie keliavimo propagavimo prisidėjo senovės romėnai. Jau jų laikais buvo išplėta *kelijų infrastruktūra*, įkurtas *pakelės sustojimų vietų (stationes) tinklas* (tokios vietos buvo įrengiamos kas 5 km). Taip pat visoje teritorijoje buvo galima atsiskaityti romėniškomis monetomis, susikalbėti lotynų kalba. Tuo tarpu Graikija prisidėjo

prie *vandens transporto plėtros*, nes graikai kelių netiesdavo, o daugiausiai keliaudavo vandeniu.

Jau tais laikais buvo siekiama užtikrinti keliautojų saugumą¹. Atsirado pirmieji valdininkai, susiję su kelionėmis: proksenai (Graikijoje) ir patronai (Romos Imperijoje). Būtent Senovės Graikijoje ir Romoje atsiranda pirmieji *gidai* ir *apsauginiai*, kurie lydėdavo ir užtikrindavo keliautojų saugumą.

Daugėjant keliautojų skaičiui išpopuliarėjo šios keliavimo formos:

- **kraštotyros** (keliaavimo kryptys: Rodo sala, Lesbas, Smirna, Tėbai, Kanaobas),
- **piligriminės** (keliaavimo kryptys: Tėbai, Delfai, Delas, Memfis),
- **gydomosios ir poilsinės** (keliaavimo kryptys: Termopilėja, Epidauras),
- **gastronominės** (jau tada buvo rašomi pirmieji kulinarijos vadovai).

Senovės pasaulyje ypač išpopuliarėjo gydomosios kelionės. Žmonės keliaudavo į žinomas gydyklas: Baiae (Italija), Aquae Calidae (Vichy, Prancūzija), Aquae Helveticae (Badenas, Šveicarija), Aquae Herculi (Rumunija), Aquae Solis (Bath, Didžioji Britanija). Architektas ir gydytojas, tų laikų genijus Imhotepas jau 2800 m. pr. m. e. turėjo gerai veikiančią ir populiarią gydyklų tinklą visoje šalyje.

Daugiausiai prie keliavimo populiarinimo prisidėjo pirkliai ir amatininkai, kurie dėl savo darbo specifikos buvo priversti dažnai keisti gyvenamąją vietą (*verslo kelionių pradininkai*). Ne mažiau įtakos turėjo ir transporto bei pašto (*Officium De Facere Evectionem*) plėtra.

Šioje epochoje atsirado ir pirmieji kelionių aprašymai (Herodotas, Platonas, Herakleitas, Ksenofonas, Pitagoras) bei nedideli, trumpi vadovai apie kelius ir sustojimo vietas – *Itineraria*.

Viduramžiais ypatingą vietą žmonių gyvenime užėmė religija, todėl daugiausia šioje epochoje buvo *piligriminių kelionių*. Turime informacijos apie krikščionių keliones į Romą, Šventąją Žemę ir į Santiago de Compostelą, musulmonų – į Meką, Mediną, Kairuaną. Tačiau daugėjo ir prekybinių (pirkliai, ypač arabų kilmės) bei *edukacinių kelionių*. Tuo tarpu XII–XIII a.

1 „*Jus gentim*“ – seniausi tarptautiniai dokumentai, skirti keliautojų saugumo užtikrinimui.

laikomi studentų studijų kelionių į Italiją, Prancūziją ir Vokietiją pradžia. Verta paminėti ir amatininkų mokomąsias kelionės po Vakarų Europą. Taip pat populiarėjo ir pirminis „nuotykinis turizmas“ (saracėnai sausumoje ir piratai jūrose).

Viduramžiams būdinga ir specifinė keliautojų grupė – kryžiuočių žygių dalyviai – tai žmonės, kurių gyvenimas praeidavo kelyje. Jų kelionės tikslas: kova su netikinčiais ir Šv. Gralio paieška. Tuo tarpu kelionių motyvai buvo pavojingi, bet paslaptingi, viliojantys pasekėjus (*nuotykių kelionių pradininkai*).

Šioje epochoje didžiausią įtaką keliavimui turėjo geografiniai atradimai. XV–XVI a. europiečiai dažniausiai išvykdavo į keliones tikėdamiesi atrasti naujų kelių į Aziją bei Afriką. Šios kelionės prisidėjo ir prie *keliavimo erdvės išplėtimo* bei keliautojų skaičiaus augimo. Atsirado galimybė atrasti naujas žemes bei kelionių kryptis, patirti daug nuotykių bei susipažinti su naujais papročiais ir kultūromis. Neretai kelionės tapdavo ir praturtėjimo šaltiniu.

Deja, šioje epochoje buvo nepalankios sąlygos keliavimo infrastruktūros plėtrai. Karai, epidemijos bei ekonomikos krizė naikino kelius bei nakvynės namus. Tačiau galime išskirti ir pozityvius dalykus, o būtent XIV a. atsirado pirmieji *nakvynės namai* – hospitiumai.

Pirmieji keliautojai, kurie prisidėjo prie keliavimo populiarinimo ir naujų žemių atradimo, tai:

- Markas Polas – pirklys ir keliautojas, parašęs knygą „Marko Polo kelionės“ apie savo kelionę į Kiniją 1271–1285 metais.
- Ibn Batuta – 1325–1354 metais keliavo po Centrinę Aziją, Indiją, Kiniją, Afriką ir nedaug po Europą (jis nukeliavo apie 120 tūkst. km). Išliko kelionės aprašymas „Tuhfat an-nuzzar fi gharairb al-amsar wa’adzaib al asfar“.
- Frančeskas Petrarka – 1336 metų kelionė į Alpes. Balandžio 26 d. pakilo į Mont Ventoux viršukalnę. Jo kelionės (išliko kelionės aprašymas) laikomos alpinizmo pradžia, kadangi pirmą kartą buvo kylama tik dėl pakilimo malonumo.
- John Cabot (Giovanni Caboto) – 1497 m. pradėjo savo kelionę į Aziją. Pirmasis pateko į Šiaurės Ameriką.

Tuo tarpu **Renesanso** laikotarpiui būdingas dinamiškas kultūrinio gyvenimo protrūkis. Šiame laikotarpyje populiarėjo *pažintinės kelionės*. Taip

pat augo susidomėjimas kultūriniu paveldu, o Italija tapo pagrindiniu traukos centru.

XVI ir XVII a. kelionės tikslai nedaug pasikeitė, populiarios išliko *piligriminės, sveikatingumo ir edukacinės kelionės*. Verta pabrėžti, kad dėl silpnos sveikatos bei dažnų negalavimų žmonės daugiau dėmesio skyrė savo sveikatai bei poilsiui, todėl daugėjo sanatorijų ir jos darėsi vis populiarsnės: Batas, Spa, Marienbadenas, Karlsbadas, Baden Baden, Evianas. Tačiau atsirado ir naujų keliavimo motyvų – teisinės kelionės ir dėl malonumo.

Šioje epochoje ypač populiarios tapo *edukacinės kelionės*. Čia verta prisiminti apie XVII a. tarp jaunų ir turtingų anglų išpopuliarėjusias edukacines keliones į Europą (Italiją) – *Grand Tour*.

Jauni turtingi anglai išvykdavo dėl edukacinių ir pažintinių tikslų į savo keliones po Vakarų Europą. Tokiose kelionėse jie praleisdavo nuo kelių mėnesių iki kelių metų. Manoma, kad į jas išvykdavo nuo 15 iki 20 tūkst. žmonių per metus. Apie šių kelionių populiarumą liudija ir 1740 m. išleistas pirmasis vadovas „The Grand Tour“.

Naujaisiais amžiais augo susidomėjimas ir gamtiniais ištekiais (*gamtinių kelionių pradžia*). Didėjo domėjimasis Alpėmis, vis daugiau žmonių kopdavo į kalnus (1786 m. J. Balmatas, M. G. Paccardas įkopia į Monblaną). Kai kurie tyrinėtojai mano, kad tai ir buvo šiuolaikinio *kalnų turizmo pradžia*.

Negalima pamiršti ir jūros keliautojų bei atradėjų, kurie užpildė „baltąsias dėmes“ pasaulio žemėlapyje².

XVIII a. keliavimas vis populiarėjo. Daugėjo *profesinių ir mokslo žmonių kelionių*. Keliavimas jau tapo masiškesniu reiškiniu, kuris buvo prieinamas ne tik turtingiausiems visuomenės sluoksniams. Tuo tarpu **XIX a.** – *romantinių kelionių laikotarpis* (Bairono, Šelio, Heinės).

Akcentuotina, kad šiam laikotarpiui būdingas keliavimo erdvės praplėtimas. Šį procesą pozityviai veikė ir gausūs atradimai, kurie papildė lankomų turizmo išteklių sąrašą.

2 Džeimsas Kukas apkeliauo aplink pasaulį. Mungo Parkas du kartus keliavo į Afriką (1794 ir 1803 m.) bei parašė knygą apie Afrikos tyrinėjimus.

Deividas Livingstonas praleido Afrikoje 33 metus. 1855 m. atrado Viktorijos krioklį, Kongo ištaką, Niasos, Muero ir Banguelo ežerus.

Henris Mortonas Stenlis – 1871 m. išvyksta į Afriką, vienas iš kelionių tikslų rasti dingusį D. Livingstoną. 1874 m. kelionės tikslas – Kongas. Taip pat tyrinėjo Nilo ištakas.

Džonas Heningas Spekas – 1871 m. atrado Tanganikos ežerą, vienas iš atradusių Viktorijos ežerą.

Dar viena turizmui reikšminga data – tai **1841 m. liepos 5 d.**, kai Thomas Cookas surengia pirmąją organizuotą išvyką. Jis suorganizavo vienadienę darbininkų kelionę traukiniu į užmiestį ir tapo *organizuotų kelionių* pradininku. Nuo šios kelionės galime kalbėti apie turizmo ir turistų atsiradimą.

XIX a. atsirado ir *pirmosios turistinės organizacijos*. Pradininkas buvo, jau minėtas, T. Cookas, jis 1841 m. atidarė pirmąją *turizmo agentūrą*. Agentūrų darbuotojai perimdavo dalį darbų, susijusių su kelionės organizavimu (pvz., bilietai).

Tačiau pagrindiniu turizmo plėtros varikliu XIX a. tampa *transportas*.

Transporto raida:

1807 m. pirmasis garlaivis JAV.

1825 m. pirmoji geležinkelio linija Anglijoje.

1825 m. pirmoji autobusų linija tarp Mančesterio ir Pendletono.

1833 m. pirmasis reguliarus mokamas maršrutas tarp Pendletono ir Londono centro.

1869 m. Sueco kanalas.

1903 m. H. Fordas pradėjo serijinę automobilių gamybą.

1903 m. pirmasis lėktuvas.

1909 m. pirmasis dviaukštis autobusas.

1924 m. pirmoji autostrada Italijoje.

Turizmo atsiradimą pozityviai veikė įvykusi pramoninė revoliucija, kuri paskelbė elitinio turizmo pabaigą (atsiranda masinio turizmo užuomazgų).

Masinio turizmo vystymuisi įtakos turėjo ir *sutrumpėjusi darbo diena, laisvos dienos bei atostogos*:

- nuo 1850 iki 1950 m. darbo valandos per savaitę sumažėjo nuo 80–90 iki 40–48,
- 1871 m. pirmosios nemokamos laisvos dienos (pirmiausiai Didžiojoje Britanijoje, vėliau ir kitose šalyse),
- teisę į mokamas atostogas darbininkai gavo tik tarpukaryje.

Deja, turizmo plėtrą pristabdė du pasauliniai karai ir žala, kurią jie atnešė pasauliui. Tarpukaryje galime išžvelgti situacijos pagerėjimą, tačiau pradedant Antrąsį pasaulinį karą sustabdė turizmo plėtrą. Padėtis pasikeitė tik XX a. antroje pusėje, kai nusistovėjus politinei situacijai šalyse, pagerėjus žmonių gyvenimui, padidėjus pajamoms, turizmas perauga į masinį reiškinį.

1.2. Turizmo raida Lietuvoje

Lietuviai keliavo nuo neatmenamų laikų. Vienas iš įdomesnių laikotarpių – tai Naujieji laikai bei didikų, bajorų ir amatininkų kelionės į Vakarų Europą. Jų kelionių motyvai buvo: politiniai, edukaciniai, pažintiniai, religiniai bei sveikatingumo.

Turizmo populiarumą neigiamai veikė neramūs istoriniai laikotarpiai. Tačiau jau tarpukario Lietuvoje formavosi poilsinis turizmas, suklestėjo Palanga ir Birštonas. Dalis aktyvių žmonių dalyvavo nuotykių turizme. Šiame laikotarpyje atsirado pirmosios turizmo organizacijos (Rusijos turistų organizacijos Vilniaus skyrius, Automobilininkų klubas, Lietuvos turizmo sąjunga). Verta pabrėžti, kad 1933 m. buvo įkurtas Turizmo sąjungos turistų ir keleivių informacijos biuras (pagerėjo turistų aptarnavimas ir informavimas, sudaromi turistiniai maršrutai). Tuo tarpu Kaune buvo įkurtas „Inturisto“ padalinys. Lietuva į Tarptautinę turizmo sąjungą buvo priimta 1935 m. Nuo 1934 m. Kaune pradėti rengti pirmieji gidai.

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvos gyventojams buvo beveik neįmanoma išvykti už TSRS ribų, tačiau turėjo neribotas galimybes keliauti jos teritorijoje. Turizmas pradėjo atsigaivinti, 1961 m. atsirado pirmieji ekskursijų biurai Vilniuje ir Kaune. Šiame laikotarpyje žinomi keliautojai, kurie lietuviams atvėrė naujas keliavimo erdves (plačiau – 3 priedas.).

Atgavus Nepriklausomybę lietuviai naujai atrado pasaulį. Tai darė įtaką masinio turizmo atsiradimui ir populiarėjimui.

Lietuvos istorinė praeitis sudarė geras galimybes kaimo turizmo plėtrai Lietuvoje (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Kaimo turizmo raida Lietuvoje

Laikotarpis	Charakteristika
Poilsis kaime tarpukario Lietuvoje (1918–1941 m.)	Pasiturintieji ir inteligentai vykdavo ilsėtis į savo, giminių ar draugų vilas kaime. To tarpu jaunimas, dažniausiai studentai, keliaudami po šalį pakeliui apsistodavo pernaktoti pas ūkininkus. Visose apskrityse buvo įsteigti jaunimo kelionių globos komitetai, kurių kaimiškiems skyriams vadovaudavo ūkininkai – „kelionių bičiuliai“
Atostogos kaime kolūkinės sistemos laikotarpiu (1945–1990 m.)	Populiariausia poilsio forma kaime buvo atostogos pas gimines ir valstybinėse turistinėse bazėse. Lietuvoje kaimo turizmas pradėjo plėtotis, kai pradėjo kurtis didmiesčiai. Ypač išpopuliarėjo septintajame ir aštuntajame dešimtmečiuose, kai Rusijos didmiesčių, (Maskva, Sankt Peterburgas) gyventojai ieškojo poilsio Lietuvos kaimuose
Kaimo turizmas atkūrus Nepriklausomybę (nuo 1991 m.)	Atgavus Nepriklausomybę, užsienio ekspertų skatinami, Lietuvos kaimo gyventojai susidomėjo kaimo turizmo verslu. 1996 m. atsirado kaimo turizmo sodybų reklama kataloguose. 1997 m. įsikūrė Lietuvos kaimo turizmo asociacija, ji prisidėjo prie kaimo turizmo plėtos

Šaltinis: parengta autorių pagal Armaitienė, Damulienė 2001.

Lietuvos gyventojai vis dažniau keliauja bei atranda sau naujas turizmo erdves. Daugėja individualių bei mažomis grupėmis kelionių. Organizuotos, pagal maršrutą, kelionės jau nepatenkina lietuvių poreikių. Taip pat tarp lietuvių populiarėja ir vietinis turizmas, kas pozityviai veikia mažiau lankomų Lietuvos regionų turizmo plėtrą.

⇒ Praktinė užduotis

Naudodamiesi informaciniais šaltiniais sudarykite Lietuvos geriausiųjų keliautojų dešimtuką. Dešimtuko sudarymo argumentaciją pateikite diskusijai.

Užduotys

1. Kokie pagrindiniai senovės keliautojų motyvai?
2. Kokiose senovės valstybėse yra turizmo ištakos?
3. Kokios buvo pirmosios kelionių formos senovėje?
4. Kas būdinga viduramžių turizmui?
5. Apibūdinkite turizmo raidą pasaulyje XVI–XVII a.
6. Apibūdinkite turizmo raidą pasaulyje XVIII–XIX a.
7. Kokie veiksniai darė įtaką masinio turizmo atsiradimui XIX a.?
8. Nurodykite žymiausius Lietuvos keliautojus.
9. Apibūdinkite Lietuvos turizmo raidą.
10. Apibūdinkite kaimo turizmo raidą Lietuvoje.

Naudota literatūra

1. Connell J., Page S. J., *Tourism a modern synthesis*, London 2006.
2. Cooper C., Hall M. C., *Contemporary Tourism: An International Approach*, Amsterdam 2007.
3. Dineika K., Dovydaitis J., *Keliaukime po gimtąjį kraštą*, Kaunas 1935.
4. *Global Tourism*, Eds Theobald W. F., Amsterdam 2005.
5. Goeldner C. R., Brent Ritchie J. R., *Tourism. Principles, Practices, Philosophies*, New Jersey 2006.
6. Holloway C. J., Taylor N., *The Business of Tourism*, Edinburgh 2006.
7. Jafari J., *Encyclopedia of Tourism*, Canada 2000.
8. Jakučiūnaitė-Kubertavičienė R., *Kelionių sudarymas*, Vilnius 2005.
9. *Kaimo turizmo organizavimas*, Vilnius 2001.
10. Kudaba Č., *Geografinės kelionės ir atradimai*, Vilnius 2003.
11. Lickorish J. L., Jenkins C. L., *An introduction to tourism*, Oxford 2001.
12. MacCannell D., *Turysta, Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 2005.
13. MacCannell D., *The tourist: a new theory of the leisure class*, New York 1988.
14. *Marketing in Travel and Tourism*, Eds V. T. C. Middleton, J. Clarke, Oxford 2001.
15. Medlik S., *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*, Oxford 2003.
16. Sharpley R., *Travel and Tourism*, London 2006.
17. *Tourism and Development*, Eds R. Sharpley, D. J. Telfer, Clevedon 2002.
18. *Tourism Management: Analysis, Behaviour and Strategy*, Eds A. G. Woodside, D. Martin, Wallingford 2007.

19. *Turizmo terminų žodynas*. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/upload/Turizmo_zod.pdf
20. *Turystyka*, red. W. Kurek, Warszawa 2008
21. Urry J., *Spojrzenie turysty*, Warszawa 2007.
22. Urry J., *The tourist gaze*, London 2002.
23. Vellas F., Becherel L., *International Tourism*, London 1995.
24. Žalienė I., Sabaliauskaitė A. *Pasaulio ir Lietuvos turizmo raida*. Kaunas 2002.

Turizmo samprata, formos ir rūšys

2.

Naujieji pasaulio stebuklai: Didžioji kinų siena

Šaltinis: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a4/GreatWall6.jpg>

-
- 2.1. Turizmo samprata
  - 2.2. Turizmo modeliai
  - 2.3. Turizmo klasifikavimas
  - 2.4. Populiarėjančios turizmo rūšys
  - 2.5. Darnaus turizmo samprata
  - 2.6. Turizmo statistika
-

2.1. Turizmo samprata

Žodžio *turizmas* kilmė yra diskutuotina. Vieni jį kildina iš lotynų kalbos žodžio *tornare*, kuris reiškia keliavimą iš vienos vietos į kitą sugrįžtant. Šį žodį taip pat kildina ir iš prancūzų kalbos *tour*, kuris reiškia ekskursiją ar kelionę, kuri baigiasi grįžimu į gyvenamąją vietą.

Turizmas apima tris pagrindinius komponentus, be kurių jis neegzistuoja:

- **turistą,**
- **transportą,**
- **lankomą vietovę.**

Daugiau dėmesio skirsime turizmo reiškiniui. Turizmo samprata, priklausomai nuo šio sektoriuje vykstančių permainų³, nuolat keičiasi (2 lent.).

2 lentelė. Turizmo sampratos raida

Šaltinis	Apibrėžimas
P. Bernecker (1961)	Turizmas – visuma tarpusavio santykių ir paslaugų, susijusių su laikinu ir savanorišku keliautojo gyvenamosios vietos pakeitimu nekomerciniais ir neprofesiniais tikslais

---

3 Turizmo sektorių sudaro trys subsektoriai: apgyvendinimo įmonės, svetingumo įmonės ir kelionių organizatoriai bei agentūros.

2 lentelės tęsinys

Maniloje priimta pasaulio turizmo deklaracija (1980)	Turizmas suprantamas kaip veikla, turinti svarbią reikšmę gyvenimui, netiesiogiai lemianti socialinę, kultūrinę, švietimo bei ekonominę šalių gyvenimo sferas ir jų tarp-tautinius santykius
Pasaulinė turizmo organizacija (1981)	Turizmą apibūdina kaip visas kelionių, ekskursijų rūšis, kai asmuo palieka savo nuolatinę darbo ir gyvenamąją vietą ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei 12 mėnesių ir kai iš-vykos tikslas nėra samdoma, mokama veikla
A. Mathieson (1982)	Laikinas darbuotojų judėjimas į trečiąsias šalis, kurios nėra jų įprastinės darbo ir gyvenamosios vietos
Hagos turizmo deklaracija (1989)	Turizmas – laisvas žmonių judėjimas už jų nuolatinės gyvenamosios ir darbo vietos, taip pat paslaugų sfera, su-kurta tenkinti poreikius, iškilusius šio judėjimo metu
JTO Statistikos komisija (1993)	Turizmas – tai veikla asmenų, kurie keliauja po vietas, esančias už jiems įprastos aplinkos ribų, ne ilgiau kaip vienerius metus poilsio, verslo ir kitais tikslais
S. F. Witt, M. Z. Brooke ir P. J. Buckley (1995)	Veikla, apimanti elgseną, išteklių naudojimą ir sąveiką su kitais žmonėmis, ekonomika bei aplinka, taip pat kaip fizinį turistų judėjimą į kitas teritorijas, kurios nėra įprastos jų gyvenimo vietos
S. Wanhill (1996)	Turizmas apima laikiną žmonių išvykimą ir judėjimą iš jų nuolatinės gyvenamosios bei darbo vietos ir visą veiklą, vykdomą šios išvykos metu
A. Kenward ir J. Whittington (1999)	Turizmas – keliavimas savo malonumui
M. Riley, A. Ladkin, E. Szivas (2002)	Turizmas apima visas kelionių, atostogų, ekskursijų rūšis, kai žmogus palieka savo nuolatinę gyvenamąją vietą ilgiau nei vienai parai ir trumpiau nei dvylikai mėnesių, o kelionės tikslas nėra samdoma veikla, apmokama toje šalyje

2 lentelės tęsinys

P. Grecevičius, A. Armaitienė, O. Junevičienė, D. Labanauskaitė, A. Lukšaitienė, E. Slušnys, A. Vaidelys (2002)	Turizmas yra visos kelionių, ekskursijų rūšys, kai asmuo palieka savo darbo ir gyvenamąją vietą ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei 12 mėnesių, ir kai išvykos tikslas nėra samdoma, mokama veikla. Tačiau galima teigti, kad plačiuoju atžvilgiu į turistų skaičių taip pat įtraukiami žmonės, kurie dalyvauja konferencijose, keliauja verslo ar mokslo reikalais
C. R. Goeldner, J. R. Brent Ritchie (2006)	Turizmas – tai procesas, veikla ir jų rezultatai, kurie išsivysto iš santykių tarp turistų ir turizmo paslaugų tiekėjų, šalių valdymo sprendimų, bendruomenės bei aplinkos sąlygų
Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (2011)	Turizmas – tikslinga žmonių veikla, susijusi su kelione, laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus, jei ši veikla nėra mokymasis ar mokamas darbas lankomoje vietoje

Šaltinis: sudaryta autorių.

Nors turizmas tapo masišku reiškiniu, tačiau jo plėtrai įtakos turi permainos, vykstančios pasaulyje. Didžiausią įtaką turizmo plėtrai turi šie veiksniai:

- **ekonominiai** (pvz., valiutos kursas, rizika netekti darbo),
- **politiniai** (pvz., mokesčiai),
- **saugumas/nesaugumas** (pvz., žemės drebėjimai),
- **demografiniai** (pvz., migracija, išsilavinimo lygis),
- **technologiniai** (pvz., transportas, komunikacija),
- **kultūriniai**,
- **mada**.

Negalima pamiršti ir kitų veiksnių, kurie taip pat skatina turizmo vystymą. Akcentuotina:

- žmonių išsilavinimas,
- besikeičiantis gyvenimo būdas,
- industrializacijos ir urbanizacijos procesai,
- turizmo infrastruktūros plėtra,
- turizmo politika,

- fiziniai aplinkos pokyčiai (pvz., klimato atšilimas, užterštumas),
- kultūriniai pokyčiai.

Deja, turizmo plėtra „reaguoja“ į neramumus, vykstančius pasaulyje. Paskutiniu metu turizmo plėtrą neigiamai veikia terorizmas, kurio grėsmė „uždaro“ tam tikras šalis turistams. Nemažą įtaką turizmui turėjo ir ekonomikos krizė.

2.2. Turizmo modeliai

Turizmas nėra vienareikšmis reiškinys. Norėtume pateikti pagrindines turizmo tyrimų koncepcijas. Turizmo modelio formavimas priklauso nuo mokslininko atstovaujamos srities bei jo požiūrio į turizmą. Išskirtini šie požiūriai:

- **institucinis požiūris** (akcentuojamas skirtingų institucijų, veikiančių turizmo sektoriuje, tikslų ir veiklos būdų pažinimas, jų tarpusavio ryšiai bei pozicijos),
- **turizmo produktų pažinimas** (akcentuojamas turizmo produktas ir jo pasiūla bei paklausa),
- **istorinis požiūris** (turizmo ištakų paieška regionuose, vietovėse bei skirtingose epochose),
- **organizacinis požiūris** (turizmo organizacijų vadyba ir jų veikla),
- **ekonominis požiūris** (koncentruojamasi prie: kainų, pasiūlos ir paklausos, darbo vietų turizmo sektoriuje, išlaidų turizmui, investicijų, turizmo regionų aktyvumo ir t. t.),
- **geografinis požiūris** (pagrindinis dėmesys skiriamas vietovių ir regionų ištekliams bei jų panaudojimui turizmo reikmėms),
- **sisteminis požiūris** (pasižymi atskirų požiūrių jungimu, norint geriau suformuoti turizmo funkcionavimo sistemą),
- **tarpdisciplininis požiūris** (ieško atsakymų į klausimus, pasitelkiant įvairių disciplinų patirtį),
- **prognozinis požiūris** (atsižvelgiant į tikėtinus pasikeitimus turizmo sektoriuje atliekamos analizės ir rengiamos prognozės).

Galime skirti šiuos turizmo modelius:

- **turisto ir turizmo modelis pagal J. Jafari** (angl. *Jafari's tourist and tourism model*),

- **turizmo, kaip šeimininkų ir svečių susitikimo, koncepcija** (angl. *The concept of hosts and guests*),
- **centrinės vietovės teorija pagal W. Christallerį** (angl. *Central Place Theory, CPT*),
- **inovacijų sklaidos teorija pagal E. Rogersą** (angl. *Diffusion of Innovations Theory, DOI*),
- **turistinės vietovės gyvavimo ciklo modelis pagal R. W. Butlerį** (angl. *The tourism area life cycle model*),
- **turistinio verslo teritorijos koncepcija pagal D. Getzą** (angl. *Tourist Business District, TBD*),
- **rekreacinių teritorinių sistemų koncepcija** (angl. *Territorial Recreational System, TSR*),
- **turizmo vartotojų elgsenos modelis** (angl. *Consumer Behavior Models in Tourism*),
- **konflikto turizme teorija** (angl. *Conflict in Tourism theory*).

Modelio pasirinkimas priklauso nuo tyrimo problematikos bei mokslininkų atstovaujamos šakos.

2.3. Turizmo klasifikavimas

Mokslinėje literatūroje nėra vieno požiūrio į turizmo klasifikavimą. Verta daugiau dėmesio skirti keliems iš jų, kurie padeda suprasti turizmo esmę.

Vieną iš tokių turizmo klasifikacijų patvirtino 1993 m. Pasaulio turizmo organizacija ir Jungtinių Tautų Komisija, joje skiriamos trys turizmo formos:

- **vietinis** (angl. *Domestic tourism*) – apima šalies gyventojus, keliaujančius gyvenamojoje šalyje,
- **atvykstamasis** (angl. *Inbound, incoming tourism*) – apima kitos šalies gyventojus, keliaujančius priimančioje šalyje,
- **išvykstamasis** (angl. *Outbound, outgoing tourism*) – apima tuos šalies gyventojus, kurie keliauja kitoje šalyje.

Derinant šiuos tipus apibrėžiamos tokios turizmo kategorijos (3 lent., 1 pav.):

- **vidaus turizmas** – tai visos kelionės šalies viduje, jis apima vietinį ir atvykstamąjį turizmą,
- **nacionalinis turizmas** – tai visos šalies gyventojų kelionės po savo šalį ar užsienyje, jis apima vietinį ir išvykstamąjį turizmą,
- **tarptautinis turizmas** apima atvykstamąjį ir išvykstamąjį turizmą.

3 lentelė. Turizmo formos ir kategorijos

Turizmo formos, kategorijos	Apibrėžimai
Tarptautinis turizmas	Atvykstamasis turizmas – ne rezidentų šalies lankymo Išvykstamasis turizmas – šalies gyventojai, aplankantys kitą šalį
Vidinis turizmas	Šalies gyventojai, keliaujantys savo šalies viduje
Vietinis turizmas	Atvykstamasis turizmas Vidaus turizmas (turizmo rinka apima apgyvendinimo paslaugas ir pramogas šalies viduje)
Nacionalinis turizmas	Vidinis turizmas Išvykstamasis turizmas (rezidentų turizmo rinka, apimanti turizmo agentūras ir oro linijas)

Šaltinis: sudaryta autorių pagal PTO.

Mokslinėje literatūroje vyrauja nuomonė, kad tikslingiausia turizmą klasifikuoti pagal *kelionių tikslus, turistų poreikius* bei *motyvus*.

B. Boniface ir C. Cooper, analizuodami vykstančius turistų keliavimo motyvų pasikeitimus, padarė išvadą, kad dabar tapo aktualūs motyvai, susieti su noru:

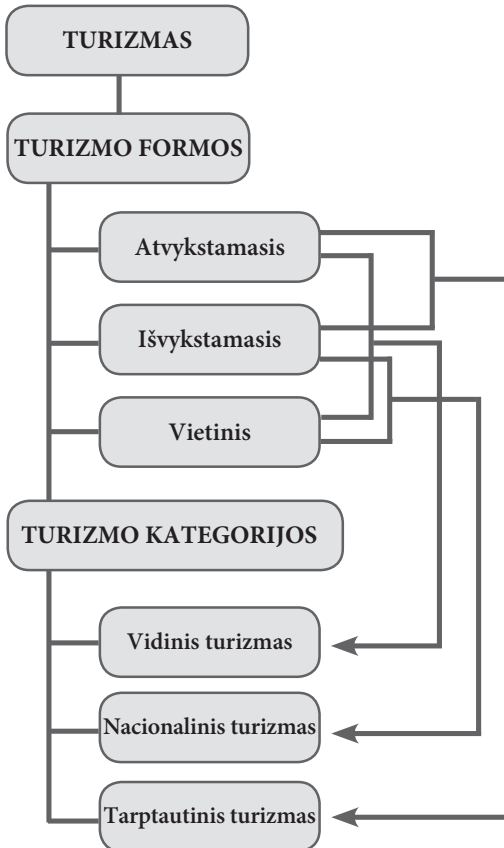
- *surasti naujas*, masinio turistų dar neatrastas vietas,
- *patirti nuotykių* (angl. *wanderlust*), tokiu būdu pailsėti nuo kasdienybės, gyvenimo monotonijos,
- *pajusti malonumą* dėl vietos pakeitimo, pažinties su naujais žmonėmis, papročiais, tradicijomis, buvimo gražioje gamtoje, mėgavimosi ramybe,
- *tenkinti pramogų poreikį* lankantis populiariuose klubuose, diskotekose, koncertuose bei kitų rūšių pramogų vietose,
- *aktyviai leisti laiką*, dalyvaujant žygiuose į kalnus, išbandant vandens dviračių ir skrydžių oro balionais pramogas.

Taigi XXI a. populiariausias yra: ekstremalus/egzotinis, kultūrinis, nuotykių, pramoginis/poilsinis ir aktyvus turizmas.

Daugelio mokslininkų nuomone, turizmo nepakanka klasifikuoti vien pagal turistų veiklą ir motyvus. Ieškoma naujų kriterijų, kurie geriausiai galėtų klasifikuoti turizmą. Naudojami šie kriterijai:

- priklausomybė socialinei grupei,
- aplinka,
- naudojama turistinė įranga,
- nakvynių skaičius vienoje vietoje,
- turistų skaičius,
- organizatorių įnašas,
- transportas.

Galimas turizmo klasifikavimas pagal organizavimo pobūdį.

1 pav. Turizmo formos ir kategorijos

Šaltinis: sudaryta autorių pagal
P. Grecevičių, A. Armaitienę,
O. Junevičienę, D. Labanauskaitę,
A. Lukšaitienę, E. Slušnį, A. Vaidelį,
2002.

Pateiktą klasifikaciją galima dar skaidyti į smulkesnius segmentus (4 lent.).

4 lentelė. Turizmo klasifikacija pagal kelionės tikslus ir organizavimą

Turizmo rūšys	
Pagal kelionės tikslus	Pagal kelionės organizavimą
<p>Pažintinis: gamtinis geoturizmas ornitologinis poliarinis safariai savanorių ekoturizmas festivalių, švenčių kultūrinis</p> <p>Poilsinis ir pramoginis: agroturizmas jūrinis, kruizinis prekybinis, verslo klubinis fanų erotinis (sekso)</p> <p>Specialusis: slidinėjimo jodinėjimo baidarių buriavimo nardymo speleologinis nuotykių</p>	<p>Pagal transporto rūšį: dvaračių automobilių autobusų geležinkelio vandens oro</p> <p>Pagal organizavimo mastą: individualus grupinis masinis</p> <p>Pagal turistų amžių: vaikų jaunimo suaugusiųjų pagyvenusiųjų</p> <p>Pagal aktyvumą: aktyvus – sportinis pasyvus – poilsinis</p> <p>Pagal trukmę: trumpalaikis vidutinės trukmės ilgalaikis</p> <p>Pagal sezoniškumą: nuolatinis – ištisus metus vasaros žiemos savaitgalio, švenčių</p>

Šaltinis: sudaryta autorių.

Toks klasifikavimas ypač naudingas turizmo organizatoriams ir kelionių agentūrų darbuotojams.

Tačiau pateikta turizmo klasifikacija nėra pakankama. Norint turistams pateikti konkurencingus turizmo produktus būtina išsamesnė turizmo klasifikacija. Viena iš galimybių yra turizmo klasifikavimas pagal kelionių tikslus (motyvus), kuris atspindi ne tik turizmo rūšis, bet ir porūšius (5 lent.).

5 lentelė. Turizmo klasifikacija pagal kelionės tikslą

Žmogaus motyvai keliauti		Turizmo klasifikavimas	
Grupės	Kelionės motyvai	Rūšis	Porūšis
Gamtiniai / klimatiniai	Noras pažinti laukinę gamtą, saugomas teritorijas bei gamtinių išteklių įvairovę, susipažinti su klimatiniais ypatumais bei darnaus turizmo koncepcija ir pan.	Gamtinis „Žalioji“	Ekologinis (ecotourism), geoturizmas (geo tourism), poliarinis (polar), egzotinis (exotic), ornitologinis (bird watching), safaris (safari)
Pažintiniai / profesiniai	Savišvieta, kvalifikacijos kėlimas, noras įgauti patirties per savanorišką pagalbą kitiems, profesinis, 3xE kelionių poreikis (entertainment, excitement, education) ir kt.	Verslo Edukacinis	Kongresų (Congress), konferencijų (conference), mugių (meetings), korporacinis (corporate)
Kultūrinio paveldo	Noras pažinti lankomos šalies kultūrą, tradicijas ir papročius, gyvenimo būdo ypatybes, architektūrinį, meninį paveldą, susipažinti su šalies karybos paveldu, patenkinti gurmaniškus poreikius, domėjimasis lankomos šalies literatūra, noras aplankyti masinių žudynių ir katastrofų vietas ir pan.	Kultūrinis	Kulinarinis (food), gastronominis (gastronomic), gurmanų (cuisine), alaus (beer), vyno (wine tourism), archeologinis (archeological), literatūrinis (literature), istorinis (historical), militarinis (military), kraštotyris (ethnographic), religinis (religious), paveldo (heritage), lingvistinis (linguistic), muziejų (museum), hobistinis (hobby), „juodasis“ (dark), regioninis (regional), miesto (city), festivalių turizmas (event tourism)

5 lentelės tęsinys

Sveikatingumo	Noras pasinaudoti regionui būdingomis natūraliomis priežiūros priemonėmis, pagerinti sveikatą prie mineralinių vandenių, gauti geriausių srities specialistų konsultacijas, keliauti į klimato zonas, kurios skatina sveikatos gerėjimą, pasinaudoti mikroklimatu gydymo tikslais, atgauti psichologinę pusiausvyrą, susipažinti su sveikos gyvensenos idėjomis, jogos mokyklomis ir pan.	Sveikatinimo Medicininis	SPA, jogos (yoga), holistinis, gydomasis, grožio (Beauty), fitneso (fitness), sveikos mitybos (Healthy Nutrition), reabilitacinis (Rehabilitation), slaugos turizmas (Nursing)
Poilsiniai	Noras pailsėti individualiai arba su šeima (draugais) prie poilsinių išteklių, kurortinėse teritorijose, suderinti poilsį su pramogomis, laiko praleidimu tarp bendraamžių, apsilankyti klubuose, diskotekose, paplūdimių vakarėliuose, erotinių nuotykių poreikis, 3xS poreikis (saulės, smėlio, jūros)	Poilsinis Pramoginis	Poilsis kaime (farm tourism), agroturizmas (agro tourism), kaimo turizmas (Rural tourism), kruizinis (cruising), kurortinis (seaside tourism), apsipirkimų (shopping), teminis ir pramogų parkų (theme parks, amusement parks), klubinis (party tourism, clubbing), sekso turizmas (sex tourism), azartinių lošimų (gambling tourism)
Sentimentiniai	Emigrantų ir jų palikuonių noras sugrįžti į gimtąsias vietas, prie giminės ištakų, atkurti ryšį su savo tautos tradicijomis, vertybėmis, noras pažinti savo šeimos, protėvių istoriją bei pan.	Sentimentinis Etninis	Etnoturizmas (ethno-tourism), bendruomenių (Tribal tourism), aborigenų turizmas (Aboriginal tourism), genealoginis turizmas (genealogical tourism)
Fiziniai /rekreaciniai	Noras patirti nuotykius ir riziką, susipažinti su sunkiai pasiekiamomis ir prieinamomis erdvėmis, palaikyti savo sporto komandą, ekstremalių pojūčių poreikis ir pan.	Ekstremalus Nuotykių	Kalnų, vandens, dviračių (mountain bike), golfo (playing golf), baidarių (canoeing), kempingų (staying in campsites), jachtų (yachting), jodinėjimo (equine tourism), kosminis (Space tourism), slidinėjimo (ski touring), žygiai (Trekking), išgyvenimo stovyklos (survival tours), fanų turizmas (fan tourism), plaustų turizmas (rafting), autoturizmas (Auto tourism)

Šaltinis: pagal Gražulį, Žuromskaitę, 2011.

Turizmo porūšių išskyrimas leidžia kryptingai plėtoti turizmą bei visapusiškai panaudoti esamus turizmo išteklius konkurencingų turizmo produktų kūrimui.

2.4. Populiarėjančios turizmo rūšys

Būtina akcentuoti, kad besikeičiantys turistų poreikiai skatina naujų turizmo rūšių plėtrą ir populiarumą. Verta apžvelgti kelias iš jų.

Viena iš tokių turizmo rūšių – gamtinis turizmas, kurio tikslas pažintis su gamtiniais ištekliais. Pagrindiniai gamtinių turistų motyvai:

- pažinimas,
- stebėjimas,
- žavėjimasis gamta.

Lietuvoje yra palankios sąlygos šios turizmo rūšies plėtrai⁴. Turime daug saugomų teritorijų, kuriose sudarytos galimybės saugomos gamtos pažinimui, paukščių stebėjimui. Saugomose teritorijose turime palankias sąlygas ir ekologinio turizmo plėtrai. Taip būtų galima užtikrinti pajamas iš turizmo ir maksimaliai sumažinti turistų daromą žalą saugomoms teritorijoms.

Šiaurės ir Centrinėje Europoje yra labai mažai vietų, kur galima pamatyti tokią gausybę migruojančių paukščių kaip Kuršių nerijoje. Siaura nerija sutelkia sparnuočius skrydžiui virš šios žemės juostos ir leidžia stebėtojams išvysti visą jų gausybę. Čia užfiksuota daugybė rūšių paukščių, kurių dalis lekia perėti net į Tolimąją Šiaurę ar žiemoti į Afriką.

Šaltinis: <http://www.visitneringa.com/lt/main/relaxation/watchingthebirds>

Ventės rago profesorius Tadas Ivanauskas įkūrė paukščių žiedavimo stotį. Čia septyniose gaudyklėse sugauti ir sužieduoti paukščiai vėliau aptinkami tolimiausiose šalyse, kaip Irane, Egipte ar Pietų Afrikos Respublikoje. Ventės rago ornitologinėje stotyje veikia muziejus. Kartais per vieną dieną pro Ventės rago kyšulį praskrenda 100–200 tūkst. paukščių.

Šaltinis: http://www.svite.lt/keliones_lietuvoje/pamarys-pauksciu-stebetoju-ralis

4 Gamtiniai ištekliai aptariamai tolimesniuose skyriuose.

Paskutiniaisiais metais populiarėja ir **poliarinis (arktinis) turizmas**, kurio tikslu tampa Grenlandija, Aliaska, Šiaurės Kanada, Skandinavija, Antarktida. Per metus ten apsilanko apie 1,5 mln. turistų.

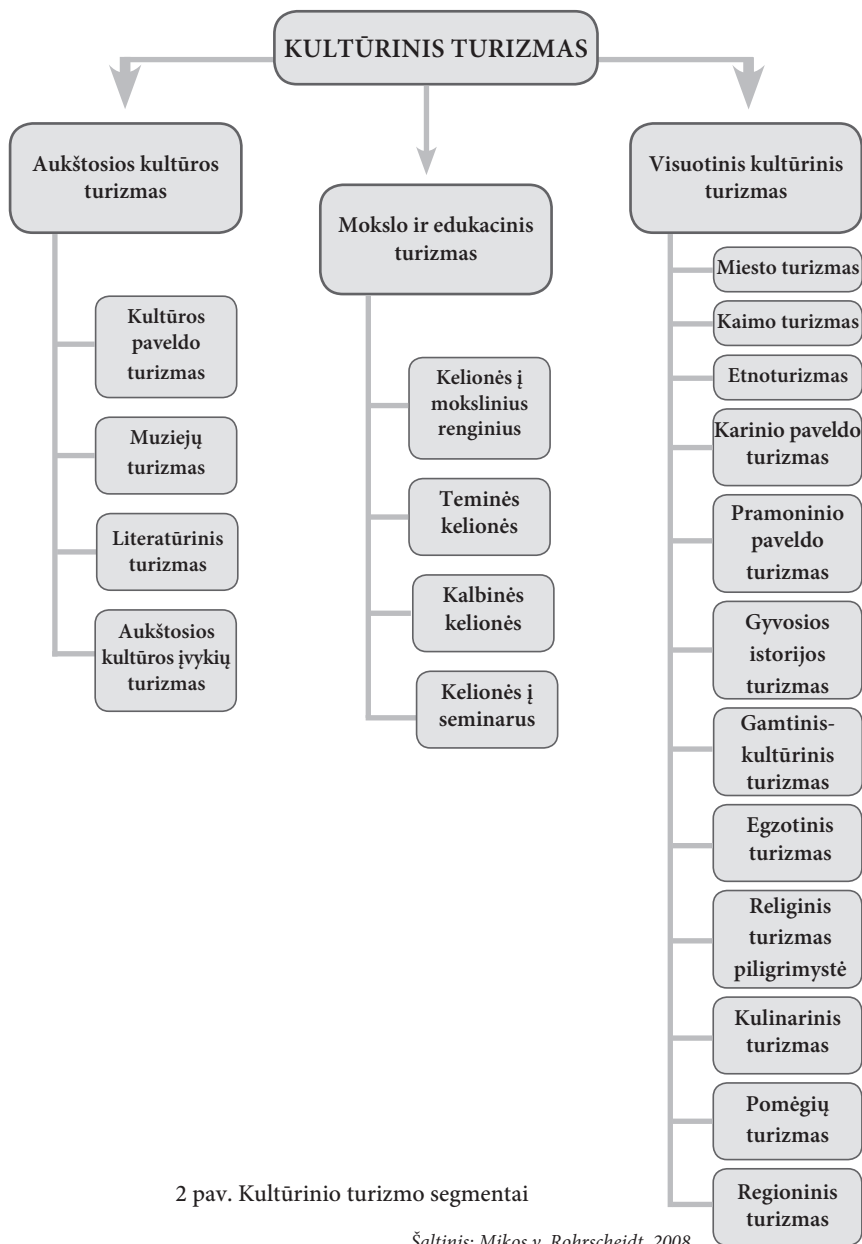
Tarp turistų populiarėja ir Antarktida (lankoma apie 2–3 proc. jos teritorijos). Labai populiarios yra kelionės laivais „Nordstjernen“ ir „Polar Star“. Daugiausia poliariniu turizmu domisi Amerikos turistai (40 proc. visų turistų), vyresni nei 50 metų.

Prie populiarėjančių „netradicinių“ turizmo rūšių galime priskirti – kosminį turizmą.

JAV pastatytas komercinis kosmodromas, kuriame sudaroma galimybė 2,5 val. pakilti į kosmosą. Turistas kelionės metu apie 5 min būna nesvarumo būsenos. Kelionės kaina – 200 tūkst. dolerių. 2011 m. šioje kelionėje dalyvavo daugiau nei 450 žmonių.

Dar dvi turizmo rūšys, kurios vis populiarėja tarp turistų, yra kultūrinis (2 pav.) ir sveikatos (6 lent.) turizmas. Akcentuotina, kad kiekviena iš šių turizmo rūšių skirstoma į segmentus, kurie palaipsniui tampa atskiromis turizmo šakomis ir jas vis dažniau renkasi turistai (pvz., edukacinis turizmas, kaimo turizmas, istorinis turizmas).

Populiarėjančios turizmo rūšys leidžia kurti naujus turizmo produktus, orientuotus į tikslines potencialių klientų grupes. Tačiau norint pasiekti tinkamo rezultato, būtini yra tyrimai, leidžiantys atskleisti šalies turistinę potencialą bei identifikuoti potencialias turistų grupes.

2 pav. Kultūrinio turizmo segmentai

Šaltinis: Mikos v. Rohrscheidt, 2008.

6 lentelė. Sveikatos turizmo klasifikavimas

SVEIKATOS TURIZMAS (<i>Health & Wellness Tourism</i>)	
SVEIKATINIMO TURIZMAS (<i>Health Tourism</i>) arba MEDICINOS TURIZMAS (<i>Medical Tourism</i>)	SVEIKATINGUMO TURIZMAS (<i>Wellness Tourism</i>)
MEDICINOS TURIZMAS (<i>Medical Tourism</i>)	
DIAGNOSTIKOS IR SVEIKATOS IŠTYRIMO TURIZMAS (<i>Diagnostic & Health Check-Up Tourism</i>)	
REABILITACIJOS TURIZMAS (<i>Rehabilitation tourism</i>)	
GYDOMOJO SPA TURIZMAS (SANATORINIS GYDYMAS) (<i>Medical SPA Tourism</i>)	
ODONTOLOGIJOS TURIZMAS (<i>Dental Tourism</i>)	
SLAUGOS IR GLOBOS TURIZMAS (<i>Nursing & Caring Tourism</i>)	
SVEIKATINGUMO SPA TURIZMAS (<i>Wellness SPA Tourism</i>)	
GROŽIO TURIZMAS (<i>Beauty Tourism</i>)	
FITNESO TURIZMAS (<i>Fitness Tourism</i>)	
SVEIKATOS ŠVIETIMO TURIZMAS (<i>Health Education Tourism</i>)	
SVEIKOS MITYBOS TURIZMAS (<i>Healthy Nutrition Tourism</i>)	

Šaltinis: Kazlauskienė, 2011.

http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/fakultetai/politikos_ir_vadybos_fakultetas/Konferencija_SVK/3%20sekcija/Kazlauskiene.pdf

2.5. Darnaus turizmo samprata

Turizme akcentuojamas „protingas“ išteklių panaudojimas jo plėtrai. Atsiranda poreikis tam tikras teritorijas saugoti nuo per didelių turistų srautų ir įvesti srautų ribojimus bei talpas, kad būtų galima išsaugoti turimus išteklius ateinančioms kartoms.

Darnios (tausojančios, subalansuotos) plėtros idėja buvo iškelta dokumente „*Mūsų bendra ateitis*“, visuotinai žinomame kaip Brundtlando ataskaita, paskelbtame 1987 m. Darna buvo apibrėžta kaip „*dabartinės kartos poreikių tenkinimas, neaukojant būsimų kartų poreikių*“. Akcentuojama, kad darni plėtra palieka ateities kartoms pakankamai išteklių kokybiškam gyvenimui ir poilsiui. Pagrindiniai elementai siekiant šio tikslo – *ilgalaikis planavimas* bei *visų žmonių dalyvavimas jame*.

Darnaus turizmo sistemos:

1. Politinė sistema, užtikrinanti plačiųjų visuomenės sluoksnių dalyvavimą priimant sprendimus.
2. Ekonominė sistema, laiduojanti išplėstinę reprodukciją ir techninę pažangą savo bazės pagrindu.
3. Socialinė sistema, laiduojanti įtampos minimizavimą priėmus harmoningą ekonominį sprendimą.
4. Technologinė sistema, užtikrinanti nenutrūkstamą naujų sprendimų paiešką.
5. Finansinė sistema, įgalinanti palaikyti stabilius prekybinius ir finansinius ryšius.
6. Administracinė sistema, pakankamai lanksti ir operatyviai save koreguojanti.

Tarptautiniu mastu subalansuoto turizmo koncepcija buvo suformuluota 1995 m. Kanarų salų Lancaroto miestelyje vykusioje PTO konferencijoje, vėliau apibrėžta Pasaulio kelionių ir turizmo tarybos (angl. World Travel and Tourism Council), Pasaulio turizmo tarybos ir Žemės tarybos (angl. Earth Council) 1996 m. dokumente „**Agenda 21 kelionių ir turizmo sektoriui**“ (pagrindinė idėja – patenkinti ne tik dabartinių, bet ir būsimų turistų poreikius). Tarptautinė paminklų ir vietų taryba priėmė modifikuotą ir praplėstą apibrėžimą (7 lent.).

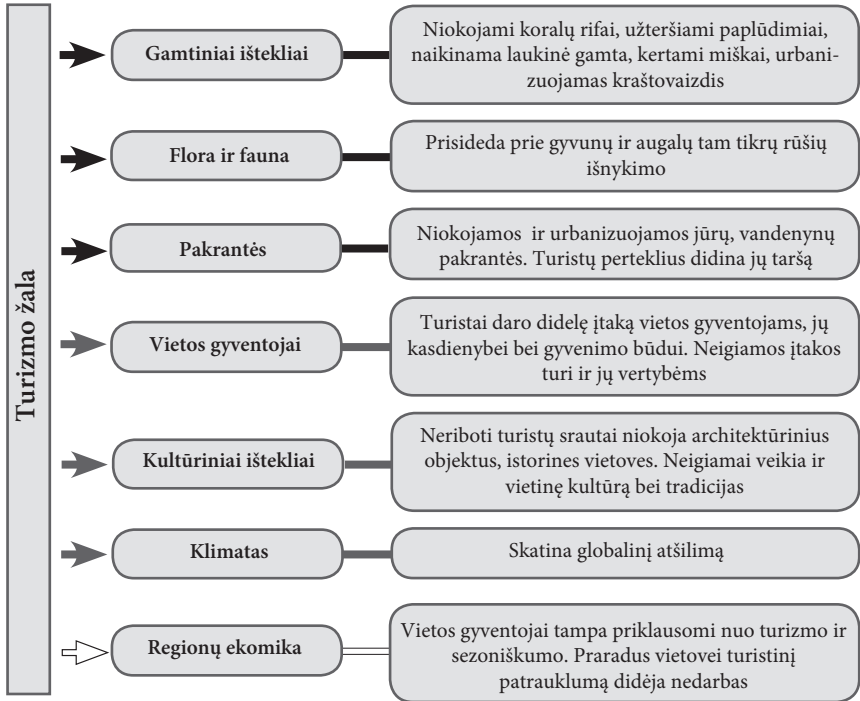
7 lentelė. Darnaus turizmo sampratos raida

Šaltinis	Samprata
N. Hall ir L. Testoni (2004)	Atsinaujinantis turizmas yra ilgalaikis tikslas. Jo esmė yra tai, kas daro sritį, vietą ar turizmo produktą ypatingus
A. Armaitienė (2009)	Tai turizmo plėtros ir planavimo koncepcija, skatinanti plėtoti turizmą išsaugant natūralią gamtos bei kultūros aplinką
S. J. Page ir J. Connel (2006)	Darnus turizmas – tai žmonių siekis išlaikyti gamtos išteklių sistemos kiekybę, kokybę ir produktyvumą. Šis požiūris pagrįstas siekimu gauti kuo daugiau naudos, bet kartu ir apsaugoti išteklius
N. Hall (2004)	Darnus turizmas yra dažnai palyginamas su gamtiniu ar ekoturizmu, bet atsinaujinančio turizmo vystymas reiškia daugiau negu gamtinės aplinkos saugojimą. Tai reiškia deramą tautų, bendruomenių, kultūrų, papročių, gyvenamosios, socialinių ir ekonominių sistemų pusiausvyrą. Užtikrinama materialinė bendruomenės gerovė, nesukeliant kultūrinių ar socialinių praradimų
A. Koeman (2009)	Stabilus darnaus turizmo vystymas atsižvelgia į tris veiksnius: sąveiką tarp aplinkos ir ekonominės veiklos, ilgalaikės laiko ribos ir visuotinio teisingumo, visuomenės poreikių numatymą nekeliant pavojaus ateinančių kartų sugebėjimui patenkinti savo poreikius
ICOMOS (Tarptautinė paminklų ir vietų taryba)	Darnus turizmas siejamas su turizmo veikla, kuri gali būti palaikoma ilgą laiką todėl, kad yra naudinga socialinėms, ekonominėms, natūralioms ir kultūrinėms rajono aplinkoms

Šaltinis: sudaryta autorių.

Dešimto dešimtmečio viduryje subalansuoto turizmo plėtra tapo Europos Sąjungos institucijų prioritetu. Europos Komisija priėmė Subalansuoto turizmo strategiją (2001 m.).

Turizmo plėtroje kartais pamirštama žala, kurią daro turizmas turistinėms teritorijoms bei ištekliams. Būtina išskirti nekontroliuojamo (nereguluojamo) turizmo žalą (3 pav.) ištekliams. Akcentuotina, kad dalį jų galime rekonstruoti ar atkurti, o gamtiniams ištekliams daroma sunkiai pataisoma žala.

3 pav. Turizmo žala aplinkai ir ištekliams

Šaltinis: sudaryta autorių.

Jau dabar išskiriamos teritorijos, kuriose turizmas padarė nepataisomą žalą. Tarp dešimties pagrindinių sričių, kurios pasižymi ypatinga biologine įvairove, yra Egėjo kalnai, pajūris ir jūra (Graikija), Pietvakarių Balkanai ir Jonijos salos (Albanija, Graikija). Tačiau dauguma iš jų jau yra pereikvotos ir užterštos.

10 pagrindinių jūrinių zonų, kuriose neatidėliotini naudojimo apribojimai ir pokyčiai kranto zonos vadyboje:

- Maroko Viduržemio jūros pakrantė ir Alborano jūra, Tuniso Koralinis krantas (Ispanija, Marokas, Alžyras, Tunisas)
- Dalmatijos pakrantė (krantai, pajūris) ir salos (Kroatija)
- Kirenaika ir Sirto bei Gabeso įlankos (Libija, Tunisas)
- Pietų Antalija ir šiaurės rytų Levanto pakrantė ir jūra (Turkija)
- Egėjo jūra ir pakrantės (Graikija, Turkija)
- Sardinija ir Korsika (Italija, Prancūzija)
- Balearų salos ir jūra (Ispanija)
- Ligurijos-Provanso jūra (Italija, Prancūzija)
- Pietų Tirėnų jūra ir jos pakrantė (Italija)
- Pietvakarių Balkanų jūros pakrantė, Jonijos salos (Albanija, Graikija).

Dėl poilsinio turizmo plėtos ypač nukentėjo vandens telkiniai ir jūrų pakrantės, jos vis labiau užteršiamos (užterštos jūros zonos – Venecijos įlanka, Ligurijos ir Tirėnų jūros) ir praranda turistinį patrauklumą (pvz., Kosta Brava, Maljorka, Ibis, Kosta Blanka, Kosta del Solis – per daug užstatytos teritorijos).

2000 m. pasaulyje buvo 700 milijonų turistų, prognozuojama, kad 2020 m. jų bus apie 1,6 milijardo.

Apie 3,5% šiltnamio dujų išskiriama dėl kelionių lėktuvu.

Kasmet apie 5000 ha žemės – pusė Paryžiaus ploto – yra paruošiama golfo aikštelėms, kiekviena jų gali sunaudoti apie 2,3 milijonų litrų vandens. Daugiau negu pusė 46 000 km Europos pajūrio linijos yra urbanizuota.

Vidutiniškai vienas Ispanijos miesto gyventojas sunaudoja 250 l vandens per dieną, bet turistai tokiomis sąlygomis vidutiniškai sunaudoja 440 l vandens. Šis skaičius padidėja iki 880 l, jei turistai naudojami tokiems patogumais kaip vandens baseinas ir golfo aikštelės.

Lietuvoje dar neturime tokių ryškių ekologinių problemų, kurių priežastis būtų turizmas. Tačiau jau dabar verta žengti žingsnius, apsaugančius turizmo išteklius nuo pereikvojimo.

Verta pabrėžti, kad Lietuvos darnaus vystymosi siekis – pagal ekonominio ir socialinio vystymosi bei išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 m. pasiekti dabartinį ES vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinų normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos teršimą ir indėlį į globalinę klimato kaitą, reikalavimų.

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pateikti tokie Lietuvos darnaus vystymosi prioritetai:

- Nuosaikus, tarp ūkio šakų ir regionų suderintas ekonomikos vystymas.
- Socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir regionų viduje mažinimas, išsaugant jų savitumą.
- Pagrindinių ūkio šakų (transportas, pramonė, energetika, žemės ūkis, būstas, turizmas) poveikio aplinkai mažinimas.
- Efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas.
- Pavojaus žmonių sveikatai mažinimas.
- Pasaulinės klimato kaitos ir jos pasekmių švelninimas.
- Efektyvesnė biologinės įvairovės apsauga.
- Efektyvesnė kraštovaizdžio apsauga ir racionalus tvarkymas.
- Užimtumo didinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas.
- Švietimo ir mokslo vaidmens didinimas.
- Lietuvos kultūrinio savitumo išsaugojimas.

Šaltinis: daugiau informacijos puslapyje http://www.lzuu.lt/nm/l-projektas/-Aplinkos_tarsa/48.htm

Būtina populiarinti *darniojo turizmo* sąvoką (jos esmė švietimas ir mokymas pozityviai veikia atsakingo požiūrio į poilsį bei turizmą formavimą) tarp turistų. Taip pat keisti turistų požiūrį į turizmą bei poilsį. Būtinės edukacinės programos, kurios padėtų tausoti pasaulio turizmo potencialą.

2.6. Turizmo statistika

Turizmo regionų/šalių populiarumą galime nustatyti remdamiesi turizmo statistikos duomenimis. Turizmo statistika privalo būti kaupiama ne tik

dėl vidinių šalies poreikių, bet ir dėl ES direktyvų reikalavimų⁵ (Direktyva nr. 95/57/ES; Direktyva 1999/34/EC).

Dažniausiai kaupiama informacija apie:

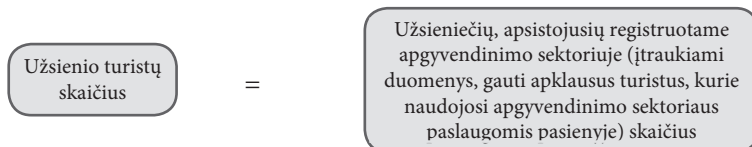
- vietinius turistus, keliaujančius savo šalies ribose,
- išvykstančius turistus,
- atvykstančius turistus.

Norint fiksuoti turistų srautus būtina nustatyti kriterijus, pagal kuriuos yra apibrėžiamas turistai. Praktikoje taikomi keli turistų skaičiavimo metodai. Pateikiame dažniausiai taikomus statistikos rinkimo ir apdorojimo metodus (4 pav.).

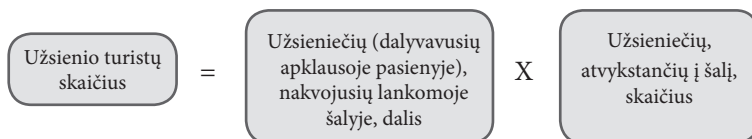
1 metodas (taikomas Skandinavijos šalyse ir Vokietijoje)

2 metodas (taikomas Prancūzijoje)

3 metodas (taikomas Lenkijoje)

4 pav. Turizmo statistikos kaupimo metodai

Šaltinis: sudaryta autorių pagal *Kompendium wiedzy o turystyce, 2006*.

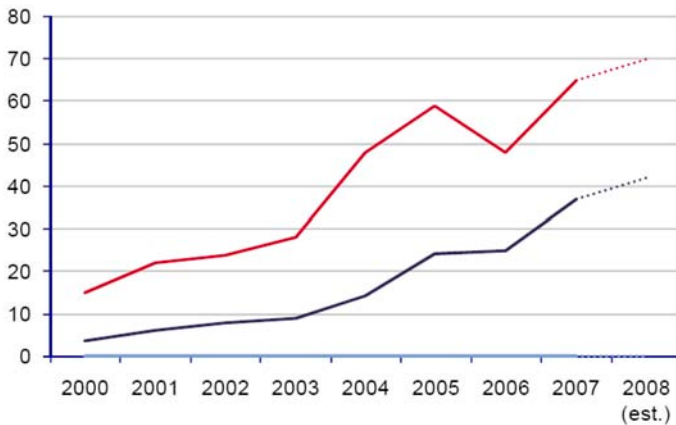
Turizmo statistikai reikšmingi ir vienadieniai turistai (ekskursantai), kurie neatsispindi nakvojančių turistų skaičiuje. Norint gauti informaciją

⁵ Direktyvos prieduose pateikiama metodika, kaip turi būti kaupiama turizmo statistika ES šalyse.

apie šią turistų grupę yra skaičiuojamos užsieniečių išlaidos (lankomoje šalyje). Taikomi šie metodai:

- **centrinio banko metodas,**
- **individualaus turistų išlaidų tyrimo metodas.**

Turizmo statistika pagal turizmo formas ir rūšis sistemingai pateikiama Statistikos departamento ir EUROSTAT interneto svetainėse. Naudingos statistinės informacijos galime rasti ir Pasaulio turizmo organizacijos puslapyje. Duomenis apie atskiras turizmo rūšis galime rasti kituose šaltiniuose bei ataskaitose (5 pav. pateikiama kruizinio turizmo statistika pagal *Cruise Baltic Market Review 2008* ataskaitą).

5 pav. Kruizinis turizmas Klaipėdos uoste
(apatinė linija – turistų skaičius, tūkst., raudona linija – laivų skaičius)

Šaltinis: *Cruise Baltic Market Review*. Prieiga per internetą:
[http://www.cruisebaltic.com/media\(911,1033\)/Cruise_Baltic_Market_Review_2008.pdf](http://www.cruisebaltic.com/media(911,1033)/Cruise_Baltic_Market_Review_2008.pdf)

Akcentuotina, kad norint gauti tikslesnius ir išsamesnius duomenis atliekami ne tik statistikos⁶, bet ir rinkodaro tyrimai (pvz., European Travel Monitor).

Pastebėta, kad turizmo statistikoje periodiškai užfiksuojamas turistų skaičiaus didėjimas ar jo sumažėjimas. Apžvelgsime šią problemą plačiau.

6 Daugiau informacijos: *Atvykstamojo turizmo statistinio tyrimo metodikoje, 2007.*

Turizmo statistiką pozityviai veikia ir ypatingi įvykiai bei renginiai. Vienas iš tokių įvykių yra organizuojamos olimpinės žaidynės (duomenys apie olimpinio turizmo srautus pateikiami 8 lent.). Taip pat kiti sporto renginiai pritraukia didelius srautus sporto turistų (pvz., čempionatai).

2012 m. olimpinės žaidynės Londone: buvo prognozuojama, kad atvyks apie 380 tūkst. sporto fanų (pagal Oxford Economics analitikus), pagal optimistinį scenarijų 900 tūkst. Organizatorių nuomone – daugiau nei milijonas. Airiai mažino mokesčius, kad daugiau turistų apsistotų pas juos.

8 lentelė. Olimpiinių žaidynių lankytojų skaičius pagal parduotus bilietus

Vasaros žaidynės	Par- duota bilietų, mln.	Žiemos žaidynės	Par- duota bi- lietų, mln.
Pekinas (Kinija), 2008	6,9	Vankuveris (Kanada), 2010	–
Atėnai (Graikija), 2004	3,1	Turinas (Italija), 2006	0,9
Sidnėjus (Australija), 2000	6,7	Solt Leik Sitis (JAV), 2002	1,5
Atlanta (JAV), 1996	8,4	Naganas (Japonija), 1998	1,3
Barselona (Ispanija), 1992	2,3	Lilehameris (Norvegija), 1994	1,2
Seulas (Pietų Korėja), 1988	6,2	Albervilis (Prancūzija), 1992	0,9
Los Andželas (JAV), 1984	5,8	Kalgaris (Kanada), 1988	1,3
Maskva (TSRS), 1980	5,5	Sarajevas (Jugoslavija), 1984	0,4
Monrealis (Kanada), 1976	3,1	Leik Plesidas (JAV), 1980	0,4
Miunchenas (VFR), 1972	3,3	Insbrukas (Austrija), 1976	0,7
		Saporas (Japonija), 1970	0,6

Šaltinis: Vaitekūnas, Povilanskas, 2011.

Ne mažiau patrauklūs turistams yra ir karnavalai (pvz., karnavalas Rio de Žaneire, Holi šventė Indijoje) bei religinės šventės šventose vietose (pvz., šv. Velykos Vatikane). Užsienio ir vietos turistų srautai susiję ir su tautai svarbiomis datomis bei minėjimais (pvz.: Smolensko katastrofa lenkams, Rugsėjo 11 d. amerikiečiams).

Matome, kad turizmas nuolat besikeičiantis reiškinys, kurio plėtrai didelę įtaką daro mada, istoriniai įvykiai bei besikeičiantis turistų gyvenimo stilius. Verta tik prisiminti, kad dažnai jis turi „du galus“, atneša pelno, bet ir išaikvoja išteklių. Tai skatina šalis plėtoti darnųjį turizmą, kad būtų išlaikytas mūsų pasaulio grožis ateinančioms kartoms.

⇒ **Praktinė užduotis**

Naudodamiesi Statistikos departamento ir EUROSTAT duomenų bazėmis išanalizuokite vyraujančias turizmo formas ir rūšis Lietuvoje bei Europos Sąjungoje.

Užduotys

1. Apibūdinkite turizmo sampratos raidą.
2. Kokie yra svarbiausieji turizmo vystymo veiksniai?
3. Nurodykite svarbiausius turizmo modelius ir požiūrius.
4. Apibrėžkite pagrindines turizmo formas: vietinį, atvykstatamąjį, išvykstatamąjį.
5. Suformuluokite tarptautinio turizmo sampratą.
6. Kokie yra pagrindiniai turizmo klasifikavimo kriterijai?
7. Išvardinkite svarbiausias turizmo rūšis.
8. Nurodykite populiarėjančias turizmo rūšis.
9. Apibrėžkite darnaus turizmo sampratą ir jo raidą.
10. Nurodykite turizmo statistikos šaltinius ir panaudojimo galimybes.

Naudota literatūra

1. Aleziak W. B., *Tourism in the face of 21 st century's challenges*. Prieiga per internetą: <http://fama2.us.es:8080/turismo/turismonet1/economia%20del%20turismo/politica%20turistica/tourism%20in%20the%20face%20of%2021%20century%20challenges.pdf>

2. Bashar A. M., Al-Haj M., An Analysis of Push and Pull Travel Motivations of Foreign Tourists to Jordan // *International Journal of Business and Management*, 2010, t. 5, 12.
3. Connell J., Page S. J., *Tourism a modern synthesis*, London 2006.
4. Cooper C., Hall M. C., *Contemporary Tourism: An International Approach*, Amsterdam 2007.
5. *Cruise Baltic Market Reviev*. Prieiga per internetą: [http://www.cruisebaltic.com/media\(911,1033\)/Cruise_Baltic_Market_Review_2008.pdf](http://www.cruisebaltic.com/media(911,1033)/Cruise_Baltic_Market_Review_2008.pdf)
6. *Global Tourism*, Eds Theobald W. F., Amsterdam 2005.
7. Goeldner C. R., Brent Ritchie J. R., *Tourism. Principles, Practices, Philosophies*, New Jersey 2006.
8. Gražulis V., Žuromskaitė B., Lietuvos kaimas. Ar turistui pakanka motyvų jį rinktis? (kaimo turizmo sodybų atvejas) // *Ekonomika ir vadyba: perspektyvos ir aktualijos*, 2011.
9. Gražulis V., Žuromskaitė B., Motywy człowieka w wyborze wycieczki turystycznej - doświadczenie Litwy // *Human potential management in a company. Motivation. Workers' motivating*, Zlin 2011.
10. Grecevičius P., Armaitienė A., Junevičienė O., Labanauskaitė D., Lukšaitienė A., Slušnys E., Vaidelys A., *Turizmas*, Kaunas 2002.
11. Hall, N., Testoni, L., *Steps to sustainable tourism. Commonwealth of Australia*, Canberra 2004.
12. Holloway C. J., Taylor N., *The Business of Tourism*, Edinburgh 2006.
13. Koeman A., *Sustainable Tourism and Eco-Tourism*. Prieiga per internetą: <http://www.docstoc.com/docs/8163767/Sustainable-Tourism-and-Eco-Tourism>
14. Lickorish J. L., Jenkins C. L., *An introduction to tourism*, Oxford 2001.
15. MacCannell D., *Turysta, Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 2005.
16. Mikos v. Rohrscheidt A., *Turystyka kulturowa, Fenomen, Potencjał, Perspektywy*, Gniezno 2008.
17. Mitchell G. E., *Global travel*, Charleston 2006.
18. Petrilovskaja K., Miškinis A., Atvykstamojo turizmo Lietuvoje konkurencingumas Baltijos šalių kontekste // *Ekonomika*, 2007, nr. 79. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/79/142-155.pdf>
19. Riley M., Ladkin A., Szivas E., *Tourism Employment: Analysis and Planning*, Clevedon 2002.
20. Spiriajevas E., *Tarptautinio turizmo taikomoji geografija*, Klaipėda, 2009. Prieiga per internetą: <http://www.ku.lt/coastlearn/tourism/targets.html>
21. *Sustainable Tourism. A Global Perspective*, Eds R. Harris, T. Griffin, P. Williams, Oxford 2002.

22. *Tourism Management: Analysis, Behaviour and Strategy*, Editors Woodside A. G., Martin D., Wallingford 2007.
23. *Turizmo terminų žodynas*. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/upload/Turizmo_zod.pdf
24. Urry J., *Spojrzenie turysty*, Warszawa 2007.
25. Vaitekūnas S., Povilanskas R., *Turizmo ir kelionių geografija*, Vilnius 2011.
26. Vellas F., Becherel L., *International Tourism*, London 1995.
27. Буйленко В. Ф., *Туризм*, Ростов, 2008.
28. Воскресенский В. Ю., *Международный туризм*, Москва 2006.

Turizmo funkcijos ir kultūra

3.

Naujieji pasaulio stebuklai: Tadž Mahalas (Indija)

Šaltinis: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/Taj1.jpg>

3.1. Turizmo reiškiniai

3.2. Turizmo įtaka turistui ir bendruomenei

3.3. Turizmo funkcijos visuomenėje: nauda ir grėsmės

3.1. Turizmo reiškiniai

Turizmas yra daugiavfunkcis reiškinys. Jis apima: socialinius, psichologinius, kultūrinius, ekonominius ir kitus procesus (9 lent.). Turizmas tampa įvairių mokslo šakų mokslininkų (geografų, istorikų, pedagogų, ekonomistų, vadybininkų, psichologų, sociologų ir kt.) tyrimų objektu. Akcentuotina, kad turizmo reiškinį gali atskleisti tik skirtingų sričių mokslininkų bendradarbiavimas ir bendri tyrimai.

9 lentelė. Turizmo reiškiniai ir pasekmės

Turizmo reiškiniai	Turizmo pasekmės
Psichologinis reiškinys	Dauguma žmonių jaučia poreikį keliauti. Turizmas padeda įveikti daugumą psichologinių problemų (pvz., galimas depresijos gydymas)
Visuomeninis reiškinys	Keliaudamas žmogus keičia aplinką, susipažįsta su naujais žmonėmis. Atsiranda nauji socialiniai kontaktai
Kultūrinis reiškinys	Turizmas – tai kultūrų susitikimas. Tai gali paveikti ir turistų bei vietinių pasaulėžiūrą. Kelionių metu atsiranda „turistinė kultūra“
Erdvinis reiškinys	Vietovėse, kur plėtojamas turizmas, jo reikmėms pritaikoma infrastruktūra, komunikacija, paveikiamas kraštovaizdis. Tačiau daugeliu atvejų nukenčia regiono autentiškumas bei gamtiniai išteklių
Ekonominis reiškinys	Turizmas skatina paslaugų sektoriaus plėtrą bei naujų produktų atsiradimą regione

Šaltinis: sudaryta autorių.

Turizmo pasekmės pasireiškia įvairiais lygmenimis:

- **individo ir bendruomenės** – poilsis, sveikata, saviugda, etninės vertybės,
- **visuomenės** – ekonominė plėtra, aplinkos apsauga, urbanizacija, bendradarbiavimo politika.

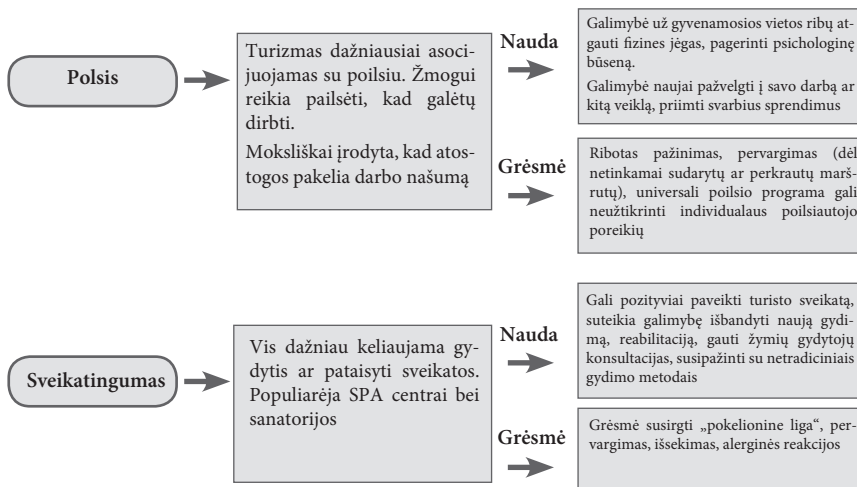
Pabrėžtina, kad dažniausiai mokslininkų objektu tampa pozityvios turizmo pasekmės individui, bendruomenei bei visuomenei. Paminėtina apie turizmo disfunkcijas, kurios yra ne mažiau svarbios.

3.2. Turizmo įtaka turistui ir bendruomenei

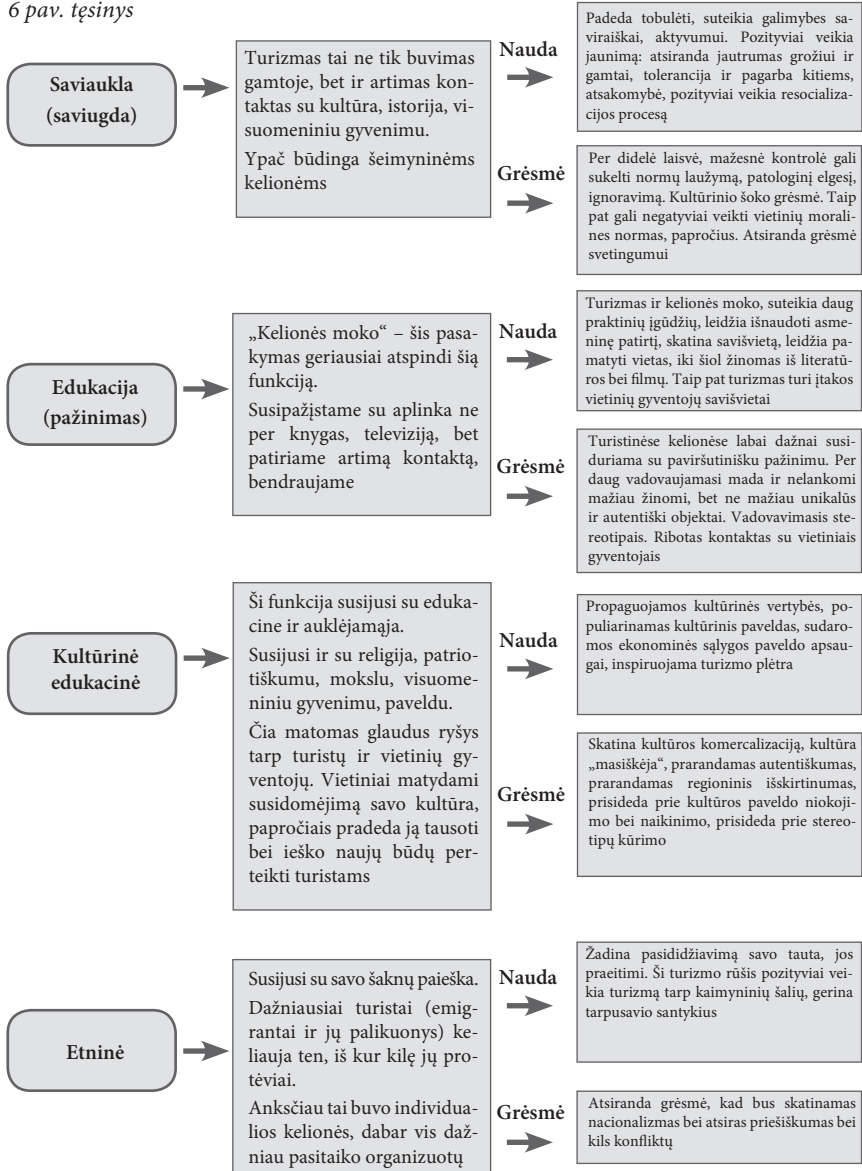
Kelionės skirtos žmogui pailsėti nuo kasdienių darbų, atgauti psichines bei fizines jėgas. Taip pat suteikia galimybes praplėsti savo akiratį, moko tolerancijos kitokiam gyvenimo būdui, tradicijoms ir kultūrai (6 pav.). Akcentuotina, kad turizmas gali skatinti patriotiškumą bei atsakingumą už savo šalį.

Japonai apskaičiavo, kad norint gerai jaustis kiekvieną dieną būtina nueiti 10 tūkst. žingsnių.

6 pav. Turizmo įtaka turistui ir bendruomenei

6 pav. tęsinys

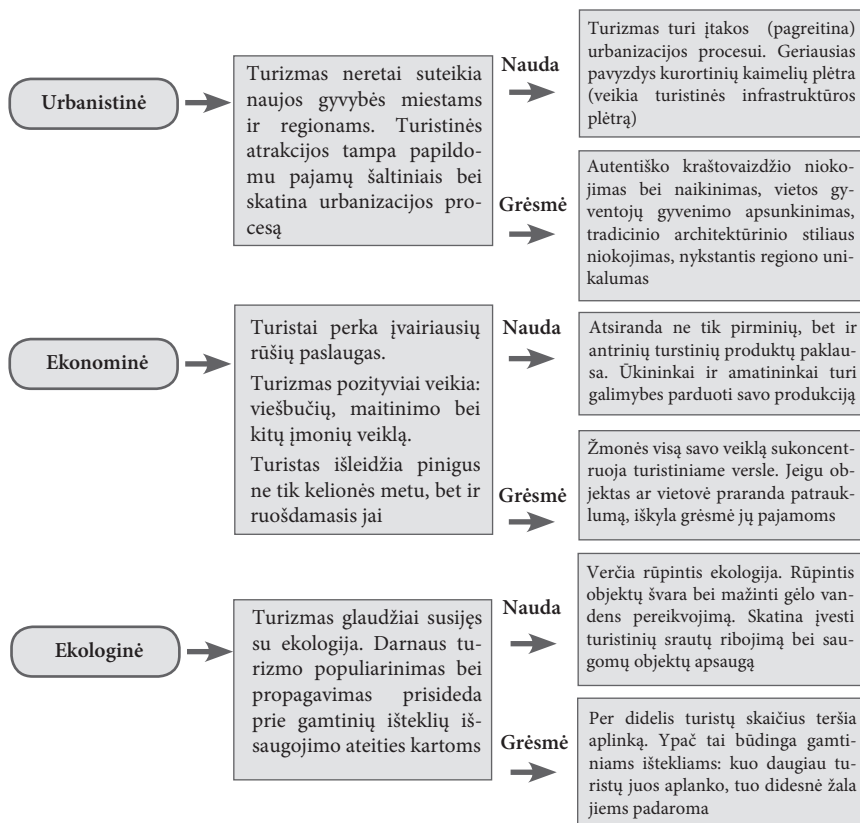
Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lobożewicz, Bieńczyk 2001, Mika 2008.

Kaip matome, turizmas padeda žmogui pailsėti, atgauti jėgas bei gauti naujos informacijos. Akcentuojama ir turizmo įtaka jaunajam turistui, kadangi gali pozityviai veikti jaunosios asmenybės formavimąsi. Labai svarbi yra ir turizmo edukacinė funkcija. Tačiau negalima pamiršti ir grėsmių, kurios gali atsirasti turizmo procese.

3.3. Turizmo funkcijos visuomenėje: nauda ir grėsmės

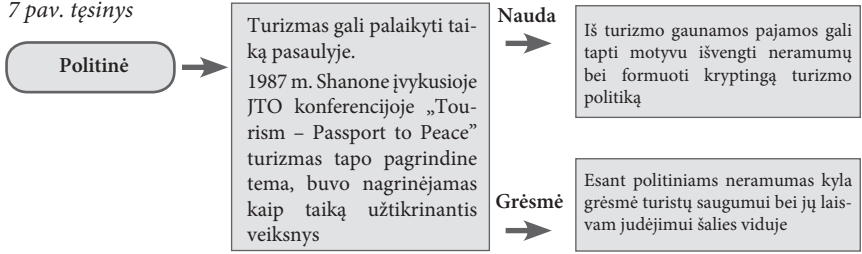
Ansktesniame poskyryje aptarėme turizmo įtaką turistui ir bendruomenei. Tačiau mokslinėje literatūroje atkreipiamas dėmesys ir į turizmo funkcijas visuomenėje (7 pav.).

7 pav. Turizmo funkcijos visuomenėje

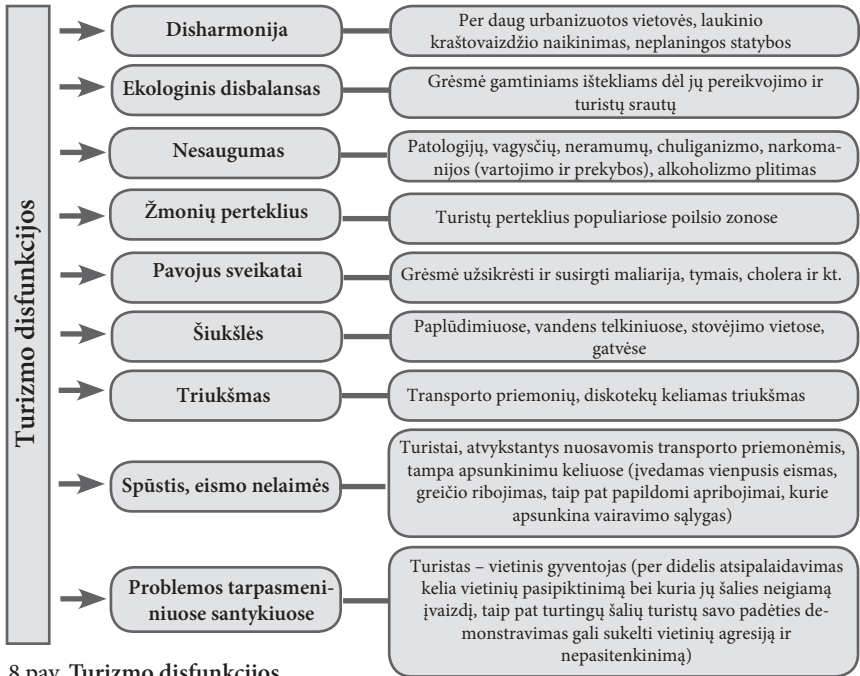
Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lobożewicz, Bierczyk 2001, Mika 2008.

7 pav. tęsinys

Labai užteršta Baltijos jūros pakrantė. Didelė jūros tarša nuo Kopenhagos iki Helsinkio. Helsinkyje, Taline, Rygoje – didieji pramonės centrai. Didelė jūros tarša: Lamanšo sąsiauris ir Šiaurės jūros pakrantė.

Kalbėdami apie turizmo naudą ir iš jo gaunamas pajamas, dažnai pamirštame apie neigiamas jo pasekmes. Būtina nurodyti pagrindines turizmo disfunkcijas (8 pav.).

8 pav. Turizmo disfunkcijos

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lobożewicz, Bieńczyk 2001, Mika 2008.

Neigiamo turizmo poveikio padeda išvengti turistų edukacija ir atsakingas vietinių gyventojų požiūris į jo plėtrą.

3.4. Turizmo kultūra

Turizmo plėtroje labai svarbi yra turistų pagarba lankomoms šalims, jų kultūrai, papročiams ir tradicijoms. Būtina atsakomybė ne tik už savo šalies turizmo potencialą, bet ir lankomų šalių. Privaloma ugdyti turistų pagarbą bei savimonę (daugiau dėmesio turistų keliavimo kultūrai bus skiriama 9.4. sk.). Vienas iš pirmųjų žingsnių – PTO priimtas „Turizmo etikos kodeksas“.

Pasaulio turizmo organizacijos nariai 1999 m. spalio 1 d. Čilėje, Santjago mieste, priėmė „Pasaulinį turizmo etikos kodeksą“.

Jame išdėstyti pagrindiniai turizmo plėtros principai ir struktūra, siekiant sumažinti neigiamą turizmo poveikį aplinkai ir kultūriniam paveldui. Patvirtinta teisė į turizmą ir turisto judėjimo laisvę. Apeliuojama į supratimą ir pagarbą tarp skirtingų šalių bei kultūrų.

Daugiau informacijos: <http://www.tourism.lt/bendradarbiavimas/tek.php>

Tikslui pasiekti yra būtina turizmo kultūra, kuri neretai yra apibrėžiama kaip deramas turistų elgesys bei tolerancija kitoms kultūroms, pagarba vietinių gyvenimui bei laikymasis vietinių papročių ir normų.

Ypatingai pabrėžiamas:

- turisto elgesys su gamtiniu bei kultūriniu paveldu,
- jo santykis su vietiniais gyventojais,
- santykiai su kitais turistais⁷.

Turizmo kultūrą padeda ugdyti edukacija bei mokomosios programos, kurios padeda turistams ir organizacijoms, atsakingoms už turizmo plėtrą, atsakingai pažvelgti į poilsį ir keliones.

⁷ Plačiau šią problemą nagrinėja D. MacCannell knygoje „*The tourist: a new theory of the leisure class*“ bei J. Urry „*The tourist gaze*“.

Himalayan Tourist Code sakoma:

„Gerbk vietos tradicijas ir kultūrą. Gerbk šventas vietas, neišsinešk šventų daiktų (relikvijų). Gerbk vietos papročius.“

1985 m. PTO priėmė „Turisto kodeksą“.

Kiek vėliau ASTA (ang. The American Society of Travel Agents, liet. Amerikos kelionių agentų asociacija) (<http://www.asta.org/>) sudarė „Dešimt turisto įsakymų“.

1. Rūpinkis ekologinės pusiausvyros palaikymu Žemėje. Jeigu visi stengsis išsaugoti jos privalumus, tai nepakartojamais ir nuostabiais kampeliais galės džiaugtis ir ateinančios kartos.
2. Palik po savęs tik pėdų žymes. Daryk nuotraukas to, kas tave sužavėjo. Neišsinešk „suvenyro“ iš istorinių vietų bei saugomų teritorijų.
3. Suteik savo kelionei prasmės. Domėkis lankomos vietovės geografija, papročiais, regiono kultūra. Surask laiko pokalbiui su vietiniais gyventojais.
4. Gerbk kitų žmonių privatumą ir orumą. Paklausk žmonių, ar gali juos nufotografuoti.
5. Nepirk dirbinių, pagamintų iš saugomų augalų ir gyvūnų, tokių kaip dramblio kaulo, vėžlio kiauto, kailio ir odos.
6. Neerzink žvėrių ir nenaikink augalų. Nieko neliesk istorinėse vietose bei muziejuose.
7. Domėkis ir paremk organizacijas, kurios rūpinasi aplinkos apsauga.
8. Judėk pėsčiomis visur, kur tai įmanoma. Naudokis transporto priemonėmis, kurios nekenkia aplinkai. Gesink variklį, kai automobilis stovi.
9. Rinkis tuos viešbučius, oro linijas, laivus, kurortus, kelionių organizatorius ir teikėjus, kurie taupo energiją, rūpinasi aplinkos apsauga.
10. Teiraukis savo agento, kad nurodytų tas organizacijas, kurios priėmė deklaraciją dėl ekologinio keliavimo taisyklių sausumoje, jūroje ir ore.

1964 m. buvo sudaryta „Turisto korta“ – 12 postulatų, kuriais turėtų vadovautis kiekvienas turistai.

1. Turizmas padeda atgauti jėgas, ypač jaunimui padeda pažinti Tėvynę.
2. Gamta ir kultūros paveldas – tai visos tautos nuosavybė, už kurią atsakingas esi ir Tu.

3. Turistas Tavo draugas – padėk ir patark jam.
4. Aplankyk tai, ką skaitei, – perskaityk apie tai, ką lankysi.
5. Suteik balsą gamtai – netriukšmauk.
6. Savo poilsio vietą palik tokią, kokią norėtum surasti.
7. Ugnis ir stiklas – pavojaus šaltinis – būk atsargus.
8. Alkoholis turistu priešas – venk jo kelionėje.
9. Buk atsargus – Tavo neatsargumas gali sukelti pavojų Tau ir kitiems.
10. Turistas visur svečias – palik po savęs malonius prisiminimus.
11. Nelik abejingas, jeigu kas nors elgiasi netinkamai.
12. Gera nuotaika padeda turistams kiekvienoje situacijoje – šypsokis.

⇒ Praktinė užduotis

Sudarykite savo postulatų sąrašą, kaip turi elgtis turistai kitų turistų atžvilgiu. Po to grupelėje aptarkite savo sąrašus bei patvirtinkite vieną bendrą 10 postulatų kodeksą, kuriuo turėtų vadovautis Lietuvos turistai.

Užduotys

1. Nurodykite pagrindinius turizmo reiškinius.
2. Nurodykite turizmo pasekmių lygmenis.
3. Kokia yra turizmo įtaka turistui?
4. Kokia yra turizmo įtaka bendruomenei?
5. Kokia yra bendruomenės turizmo funkcijų nauda ir grėsmės?
6. Kokios yra pagrindinės visuomenės turizmo funkcijos?
7. Nurodykite visuomenės turizmo funkcijų naudą ir grėsmes.
8. Išvardinkite ir apibūdinkite pagrindines turizmo disfunkcijas.
9. Apibrėžkite turizmo kultūros sampratą.
10. Suformuluokite pagrindinius turistu elgesio principus.

Naudota literatūra

1. Alejziak W. B., *Tourism in the face of 21 st century's challenges*. Prieiga per internetą: <http://fama2.us.es:8080/turismo/turismonet1/economia%20del%20>

- turismo/politica%20turistica/tourism%20in%20the%20face%20of%2021%20century%20challenges.pdf
2. Bashar A. M., Al-Haj M., An Analysis of Push and Pull Travel Motivations of Foreign Tourists to Jordan // *International Journal of Business and Management*, 2010, t. 5, 12.
  3. Connell J. Page S. J., *Tourism a modern synthesis*, London 2006.
  4. Gražulis V., Žuromskaitė B., Lietuvos kaimas. Ar turistui pakanka motyvų jį rinktis? (kaimo turizmo sodybų atvejas) // *Ekonomika ir vadyba: perspektyvos ir aktualijos*, 2011, nr 4 (24).
  5. Jafari J., *Encyclopedia of Tourism*, Canada 2000.
  6. Jędrzyśiak T., *Turystyka kulturowa*, Warszawa 2008.
  7. *Kompendium wiedzy o turystyce*, red. G. Gołębiewski, Warszawa 2006.
  8. Lickorish J. L., Jenkins C. L., *An introduction to tourism*, Oxford 2001.
  9. Łobożewicz T., Bieńczyk G., *Podstawy turystyki*, Warszawa 2001.
  10. MacCannell D., *Turysta, Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 2005.
  11. Medlik S., *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*, Oxford 2003.
  12. Mikos v. Rohrscheidt A., *Turystyka kulturowa, Fenomen, Potencjał, Perspektywy*, Gniezno 2008.
  13. *Tourism and Development*, Eds R. Sharpley, D. J. Telfer, Clevedon 2002.
  14. *Turystyka*, red. W. Kurek, Warszawa 2008.
  15. Tuross L., *Wprowadzenie do wiedzy o turystyce edukacyjnej*, Warszawa 2001.
  16. Urry J., *Spojrzenie turysty*, Warszawa 2007.
  17. Александрова А. Ю., *Международный туризм*, Москва 2002.
  18. Воскресенский В. Ю., *Международный туризм*, Москва 2006.

Turistai

4.

Naujieji pasaulio stebuklai: Koliziejus (Italija)

Šaltinis: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/53/Colosseum_in_Rome%2C_Italy_-_April_2007.jpg

-
- 4.1. Turisto samprata
  - 4.2. Turistų tipologija
  - 4.3. Psichologinės turistų problemos
  - 4.4. Kultūrinis šokas
  - 4.5. Keliavimo pokyčių įtaka turizmui
-

4.1. Turisto samprata

Kyla klausimas, kas skatina žmones keliauti bei patirti ne tik daug nuotykių, bet ir daug nepatogumų, o kartais ir pavojų. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad žmonės keliauja siekdami:

- **pažinti gamtą, kultūras, tradicijas,**
- **patirti nuotykių, emocingų įspūdžių,**
- **naudotis naujomis ir įvairiomis rekreacinėmis erdvėmis,**
- **išbandyti organizmo galimybes ekstremaliomis sąlygomis,**
- **pakeisti nuolatinę gyvenamąją vietą,**
- **pakeisti nuolatinės darbinės veiklos pobūdį,**
- **patirti malonumą:**
  - matant naujus, įdomius, gražius vaizdus, kraštovaizdžius,
  - susipažįstant su kitų šalių ir vietovių žmonių kultūra, gyvenimu, istorija, tradicijomis, architektūra.

Norint suprasti turistų keliavimo motyvus bei jų tikslus būtina daugiau dėmesio skirti jų klasifikavimui bei atskirų rūšių analizei.

1963 m. Jungtinių Tautų tarptautinių kelionių ir turizmo konferencijoje Romoje buvo išskirtos dvi tarptautinių lankytojų grupės:

- *lankytojas, atvykstantis į šalį iš užsienio*, – priskiriami asmenys, kurie atvažiuoja ir pasilieka šalyje ne ilgiau negu 1 metus. Jų atvykimo tikslas: rekreacija, atostogos, gydymasis, religinių apeigų atlikimas, sporto interesai, konferencijos, studentų išvykos ir pan.;
- *lankytojas, išvykstantis į užsienį*.

Praktikoje, nelygu kelionės trukmė, naudojami šie apibrėžimai:

Ekskursantai – laikinai išvykstantys į kitą vietovę arba šalį mažiau nei 24 val., išbūna joje vieną ar daugiau dienų, tačiau gali nakvoti toje transporto priemonėje, kuria atvyko, pvz., laive, traukinyje ir pan.

Turistai yra asmenys, kurie nepriklausomai nuo tautybės, rasės, lyties, kalbos ir religijos laikinai lankosi svetimose šalyje ir pasilieka joje ne mažiau kaip 24 val. ir ne ilgiau kaip 3 mėn. (skirtingos šalys šį laikotarpį nustato skirtingą).

Turisto apibrėžimą galime rasti ir teisiniuose dokumentuose. Vienas iš jų – turizmo įstatymai. Lietuvoje pagal Turizmo įstatymą nustatyta, kad:

„Turistas – fizinis asmuo, kuris pažintiniais, profesiniais-dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais, sveikatingumo, religiniais ar specialiais tikslais keliauja po šalį ar į kitas šalis ir apsistoja bent vienai nakvynei, tačiau ne ilgiau kaip vienerius metus už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų, jei ši veikla nėra mokymasis ar apmokamas darbas lankomoje vietovėje.“

1999 m. iš žurnalo „Evolution and Human Behavior“ atliktų tyrimų paaiškėjo, kad „kelavimo gyslelę“ galime paveldėti.

Susipažinus su moksline literatūra paaiškėja, kad tokio skirstymo nepakanka, ir pagal pasirinktus kriterijus yra atliekama detalesnė turistų tipologija.

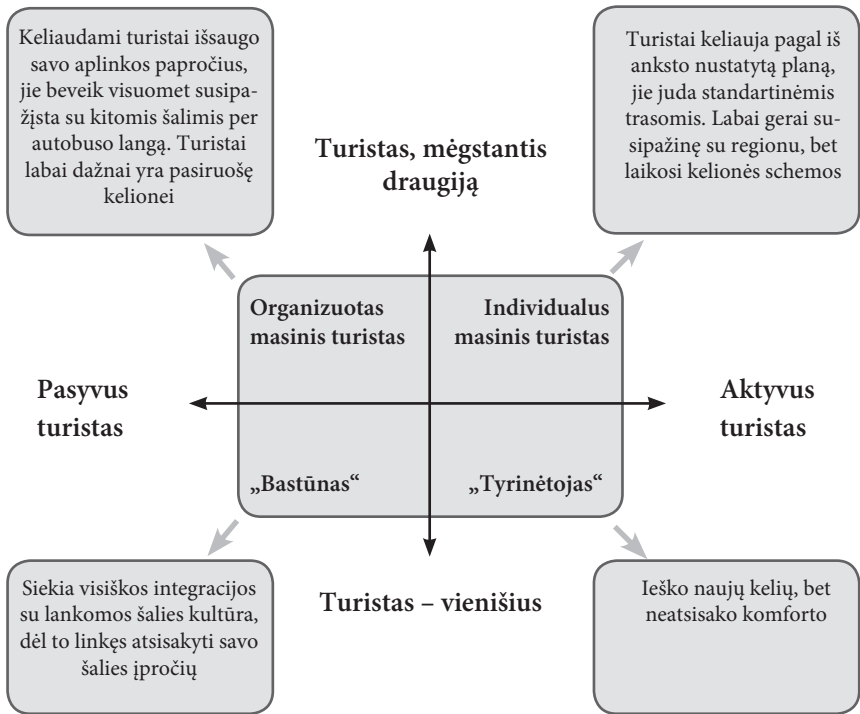
4.2. Turistų tipologija

Mokslinėje literatūroje atrandame nemažai turistų skirstymo sistemų, kurias norėtume paanalizuoti plačiau. Vienas iš klasifikavimų atliekamas pagal siekiamą kelionės tikslą ir išskiriami tokie turistų tipai:

- pažintinis – siekiantis pažinti gamtą, kultūrą, žmones,
- integracinis – siekiantis bendrauti su grupe,
- užduotinis,
- pramoginis,
- poilsinis,
- religinis,
- sveikatingumo.

E. Cogenas turistų tipologiją apibrėžia pagal du kriterijus:

- aktyvumą,
- bendruomeniškumą (9 pav.).

9 pav. Turistų tipologija pagal E. Cogeną

Šaltinis: sudaryta autorių pagal *Kompendium wiedzy o turystyce*, 2006.

Didžiausią grupę turistų sudaro organizuoti ir individualūs masiniai turistai (masinio turizmo populiarumo pasekmė). Pagrindiniai jų motyvai – tai noras pailsėti, pabėgti nuo kasdienybės. Taip pat jie, rinkdamiesi keliones, vadovaujasi pramogų ir pasilinksminimų vietų gausa. D. MacCannellas šiuos turistus kritikuoja dėl paviršutiniško pažinimo, arogantiško elgesio ir neišprusimo (turizmo kultūros stoka).

Tuo tarpu M. Bassandas turistus skirsto į:

- pramoginius, kurių pagrindinis tikslas pramogos, pasilinksminimai,
- besidominčius kultūra,
- besidominčius gamta,

- besidominčius paviršutinišku pažinimu.

Manytume, vertingi rusų mokslininko Kvartalnovo tyrimo rezultatai, skirti žmogaus amžiaus sąsajoms su keliavimo motyvais ir kelionės turiniu. Pvz., anot jo, vaikai iki 2-ųjų metų ir ikimokyklinio amžiaus įtakoja tėvų atostogų vietą, labai dažnai daro spaudimą dėl kelionės krypties pasirinkimo. Šeimos kelionės pasirinkimui įtakos turi turistinės infrastruktūros pritaikymas jaunųjų turistų poreikiams (pvz.: žaidimo aikštelės viešbučių teritorijoje). Moksleiviai iki 18 metų daugiausiai domisi aktyviu sportu, tačiau, būdami priklausomi finansiskai nuo tėvų, keliauja grupėmis, pasirenka pigiausias turistine paslaugas. Studentai iki 25 metų – pakankamai išsilavinę, kelia aukštus reikalavimus pažinimo procesui, renkasi aktyvų poilsį, dažnai keliauja individualiai, renkasi nuotykių turizmą. Turistai nuo 25 iki 35 metų dažnai būna jaunos šeimos su mažamečiais vaikais, taip pat tai asmenys, darantys karjerą, kuriems labai svarbus prestižas bei iširtvartinimas visuomenėje. Šioje grupėje reikėtų paminėti ir „singlus“, kurie gali daugiau pinigų skirti kokybiškiems turistiniams produktams. Taip pat šiai grupei priskiriami „naujieji“ turtuoliai, kurie pasižymi pinigų „leidimu“ rizikingoms pramogoms bei prabangiems turistiniams produktams. Turistai nuo 35 iki 50 metų – renkasi aktyvų poilsį, pažintines keliones, dažnai keliauja be vaikų. Pagrindinis jų motyvas: už sumokėtus pinigus gauti gerą poilsį. Turistai nuo 50 metų ir daugiau dėl neretų sveikatos problemų dažnai renkasi pažintines keliones, švelnesnio klimato šalis, jų pagrindinis motyvas – ramus poilsis. Be to, mūsų tyrimai rodo, kad vyresnio amžiaus turistai dėl saugumo jausmo dauguma atvejų renkasi grupines keliones.

Žmogaus apsisprendimui keliauti įtakos turi ir išoriniai veiksniai: valstybės turizmo politika, sezoniskumas, kelionės saugumas, klimatinės sąlygos (Alejziak, 2000). Kelionės saugumo problema ypač aktuali tapo paskutiniaisiais metais, kuomet populiariuose turistiniuose regionuose išaugo terorizmo (pvz., Artimieji Rytai) bei neramumų (paskutiniai įvykiai Šiaurės Afrikos regione) grėsmė. Tyrimų rezultatai rodo, kad moteris vengia rinktis šalis, kuriose nesaugu arba dėl ryškių kultūrinių skirtumų joms ten gali kilti problemų (Cooper, Hall, 2007, p. 13–14). Nuo kelionės gali sulaukyti ir žemės drebėjimo, potvynio, cunamių grėsmės.

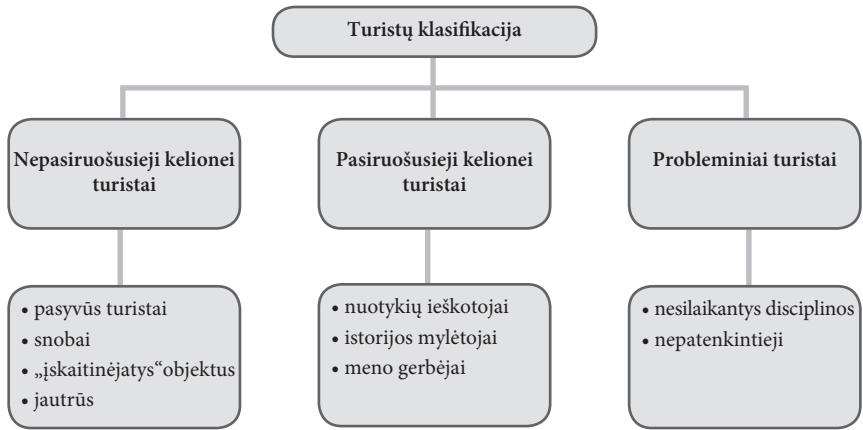
Kelionės pasirinkimui įtakos gali turėti ir žmogaus „išskirtinumas“, kuris gali kelti kitų žmonių priešišumą bei netoleranciją. Turizme išskirtina seksualinių mažumų atstovų turistų grupė. Šie turistai savo poilsui renkasi brangesnius turistinius produktus bei paslaugas, todėl jų kelionei ypatingą poveikį daro pasirinktos šalies politika bei visuomenės nusistatymas tokios turistų grupės atžvilgiu (Jėdrysiak, 2008).

Šaltinis: Gražulis, Žuromskaitė, 2011.

Mokslinėje literatūroje galime rasti ir įvairesnių tipologijų, pagal turistų veiklą ar jų specifinius tikslus bei motyvus. S. Plog, žinomas amerikiečių kelionimo psichologijos atstovas, skirsto turistus į dvi kategorijas:

- Pirma grupė – keliauja naujomis trasomis, diktuoja turistines madas. Jie nepriklausomi. Linkę į rizikingus nuotykius.
- Antroji grupė – psichocentrikai. Jų kelionės gerai organizuotos.

Tyrinėtojai teigia, kad retai pasitaiko aiškiai išreikštas kuris nors iš minėtų tipų. 10 pav. pateikiama turistų tipologija, kuri ypač naudinga žmonėms, dirbantiems su turistų grupėmis ar su individualiais turistais.

10 pav. Turistų tipai

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Rudnickį, 2010.

Prancūzijos Turizmo vadybos institutas apie turistus:

Pavargę – nekelia reikalavimų poilsiui.

Sportininkai – aktyvūs, dažnai keičia buvimo vietą.

„Ištroškusieji“ – trokšta tolimųjų kelionių.

Šeimyninio poilsio mėgėjai.

Išsiilgę pramogų.

Eruditai – „įsimylėję“ istorijos liekanas.

Atradėjai – trokšta pamatyti kažką naujo, atrasti.

Labai vertinga yra P. L. Pearce turistų tipologija (10 lent.).

10 lentelė. P. L. Pearce turistų rūšys

Turistų kategorija	Tipinis elgesys
Turistas (angl. <i>Tourist</i>)	Fotografuoja, perka suvenyrus, lanko įžymias vietas, nesupranta vietinių
Keliautojas (angl. <i>Traveller</i>)	Trumpai būna lankomose vietose, eksperimentuoja su vietiniu maistu, keliauja individualiai
Atostogautojas (angl. <i>Holidaymaker</i>)	Fotografuoja, lanko įžymias vietas, perka suvenyrus, leidžia uždirbti vietiniams verslininkams
Skraidantis privačiais arba nuosavais lėktuvais (angl. <i>Jet-setters</i>)	Gyvena prabangoje, svarbus socialinis statusas, ieško specifinių malonumų, palaiko kontaktus tik su į save panašiais, lanko įžymias vietas
Verslininkas (angl. <i>Businessman</i>)	Svarbi visuomeninė padėtis, leidžia uždirbti vietiniams verslininkams, nefotografuoja, palaiko kontaktus tik su į save panašiais, gyvena prabangoje
Migrantas (angl. <i>Migrant</i>)	Turi problemų su kalbomis, bendrauja tik su „savais“, nesupranta vietinių, negyvena prabangoje, neišnaudoja vietinių
Ekologas (angl. <i>Conservationist</i>)	Domisi aplinka, neperka suvenyrų, neišnaudoja vietinių, keliauja individualiai, fotografuoja
Tyrinėtojas, atradėjas (angl. <i>Explorer</i>)	Keliauja individualiai, domisi aplinka, rizikuoja, nevengia fizinio krūvio, neperka suvenyrų, įdėmiai stebi vietinę visuomenę
Misionierius (angl. <i>Missionary</i>)	Neperka suvenyrų, ieško gyvenimo prasmės, negyvena prabangoje, neieško specifinių malonumų, įdėmiai stebi vietinę visuomenę
Užsienio studentas (angl. <i>Overseas student</i>)	Eksperimentuoja su vietiniu maistu, neišnaudoja vietinių, fotografuoja, įdėmiai stebi vietinę visuomenę
Antropologas (angl. <i>Anthropologist</i>)	Daugiausiai stebi vietinę visuomenę, keliauja individualiai, domisi aplinka, neperka suvenyrų, fotografuoja
Hipis (angl. <i>Hippie</i>)	Neperka suvenyrų, negyvena prabangoje, nesvarbus socialinis statusas, neduoda uždirbti vietos verslininkams
Tarptautinis sportininkas (angl. <i>International Athlete</i>)	Neatsisako savo šalies papročių, neišnaudoja vietinių, nesibiūliuoja su jais, keliauja individualiai, ieško gyvenimo prasmės

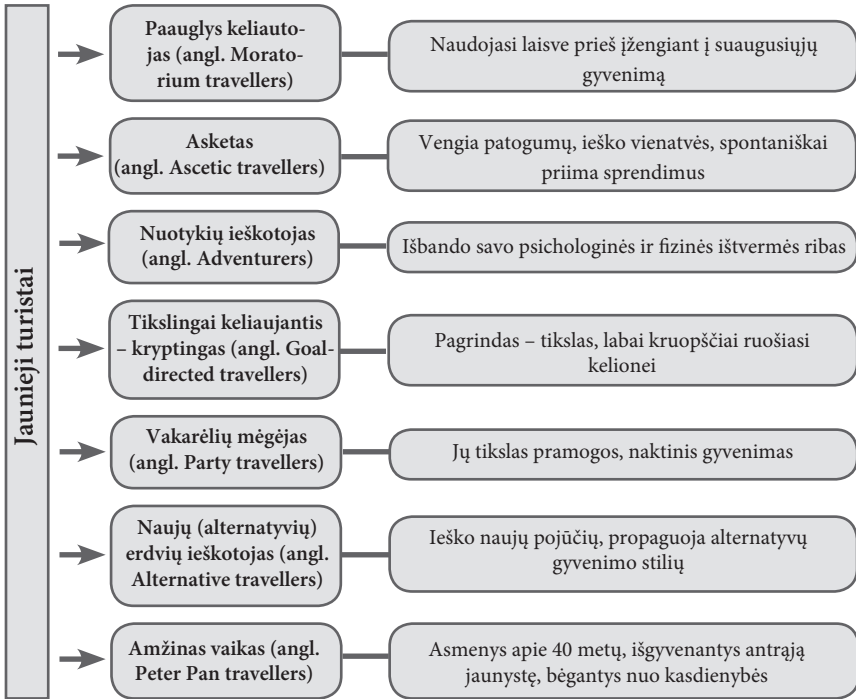

10 lentelės tęsinys

Užsienio žurnalistas (angl. <i>Overseas journalist</i>)	Fotografuoja, įdėmiai stebi lankomos šalies visuomenę, lanko įžymias vietas, keliauja individualiai, nevengia fizinio krūvio
Piligrimas (angl. <i>Religious pilgrim</i>)	Ieško gyvenimo prasmės, negyvena prabangoje, nesvarbus socialinis statusas, neišnaudoja vietinių, neperka suvenyrų

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Faracik, 2008.

Įdomią turistų grupę sudaro jaunieji turistai, kurie turi specifinių interesų ir poreikių. Verta daugiau dėmesio skirti jų klasifikavimui. Įdomi jaunųjų turistų klasifikacija pagal L. Loker-Murphy ir P. L. Pearce (11 pav.).

11 pav. Jaunųjų turistų tipologija pagal L. Loker-Murphy ir P. L. Pearce

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Faracik, 2008.

Pateikiama turizmo klasifikacija padeda suprasti turistus, jų poreikius ir motyvus. Tuo tarpu žmonėms, dirbantiems su turistais, leidžia efektyviau patenkinti jų lūkesčius bei išvengti daug konfliktinių situacijų.

Graikijos turistų klasifikacija pagal Wickensą.

- Kultūros paveldo turistas (angl. Cultural heritage tourist) – domisi Graikijos gamta, istorija ir kultūra, poilsį kurorte traktuoja kaip galimybę susipažinti su regiono atrakcijomis, tarp jų daugiausia šeimų bei vyresnio amžiaus turistų.
- Reiveriai (angl. Ravers) – pirmenybę teikia malonumams, dienas leidžia paplūdimyje, o naktis klube.
- Shirley Valentines – moterys, leidžiančios laiką savo draugijoje, turinčios viltį patirti meilės romaną su vietos vyru. Kelionę traktuoja, kaip galimybę pabėgti nuo kasdienybės ir šeimyninio gyvenimo.
- Saulės garbintojai (angl. Heliolatrous) – pirmenybę teikia poilsiui gryname ore, priklausomi nuo saulės ir įdegio.
- Lordas Baironas (angl. Lord Byron) – kasmet grįžta į tą pačią vietą, įsimylėję Graikiją, nori, kad juos priimtų kaip svečius, o ne turistus. Skausmingai išgyvena masinio turizmo įtaką jų mylimam kraštui.

4.3. Psichologinės turistų problemos

Ruošdamiesi kelionei, ypač rinkdamiesi tolimas šalis neretai pamirštame, kad vykstame į vietas, kuriose yra kitos tradicijos, papročiai ir kultūra. Pamirštame, kad pasiruošimas gali padėti išvengti daug nemalonių staigmenų, kurios neretai įvardijamos kaip psichologinės turistų problemos.

G. Castoldi psichologinius turistų sutrikimus suskirstė į:

- **Stendalio sindromas** – grožio paieška. Jautresnis turistai, matydamas amžių šedevrus, alpsta. Tai sutrikimas, pasireiškiantis: dažnais širdies plakimais, galvos svaigimu, dusuliu, sumišimu, *déjà vu*, haliucinacijomis ir kliesiais. Atsiranda turistui žiūrint į meno kūrinių (ypač kai per trumpą laiką pamato daug meno šedevrų). Gali ištikti ir gamtoje, jeigu per ilgai būna vaizdingame, neįprastame kraštovaizdyje.

- **Hessės sindromas** – per didelis susidomėjimas lankoma vietoje. Savarankiškai bando atrasti meno bei istorijos lobius.

• **Didžiojo brolio sindromas** – perdėtas domėjimasis lankomos šalies žmonių gyvenimu.

Taip pat skiriami ir kiti psichologiniai sutrikimai (11 lent.).

11 lentelė. Psichologiniai turistų sutrikimai

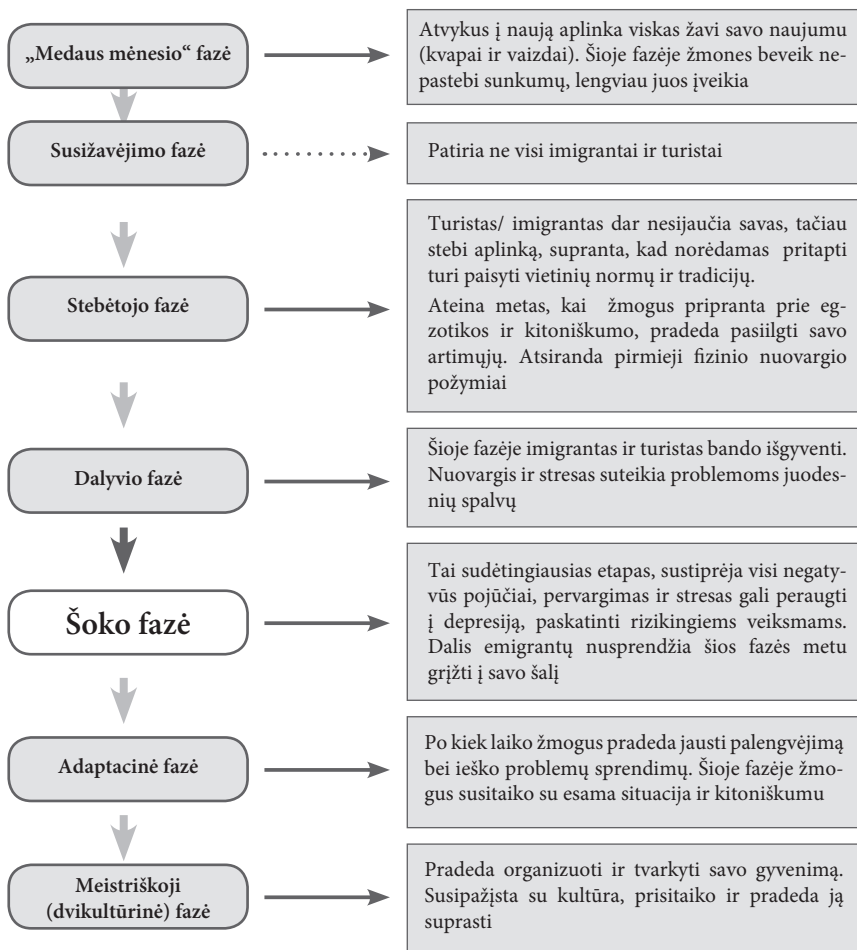
Sindromas	Charakteristika
Rubenso sindromas	Tai emocinio (seksualinio) susijaudinimo būklė, kylanti žiūrint į meno kūrinį. Dažniausiai pasireiškia Italijoje užsieniečiams
Jeruzalės sindromas	Tai psichikos sutrikimas, pasireiškiantis: <ul style="list-style-type: none"> • įkyriomis religinio turinio mintimis (obsesijos) • iliuzijomis • haliucinacijomis • kitais psichoziniais simptomais
Paryžiaus sindromas	Tai psichikos sutrikimas, atsirandantis tik japonų tautybės žmonėms, dirbantiems ar atostogaujantiems Paryžiuje. Sutrikimas dažniausiai prasideda praėjus 3 mėn. nuo atvykimo į Paryžių
Siksto kopyčios sindromas	Toks sutrikimas gali pasireikšti žmonėms, ilgai apžiūrinėjantiems užvertus galvą Siksto kopyčios freskas. Dėl sutrikusios kraujotakos galvos smegenyse žiūrovas gali apalpti
Dovydo sindromas	Psichikos sutrikimas, pasireiškiantis būseną, panašią į panikos priepuolį (dažnai širdies plakimais, pykinimu, skrandžio skausmais, galvos svaigimu) ar net haliucinacijomis, kartu su agresija ir noru sunaikinti meno kūrinį

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kownacką, 2006, Survilaitė, 2008.

Su tokio tipo psichologinėmis problemomis susiduria ne tik nepatyrę turistai, bet ir dažnai keliaujantys žmonės. Dažniausia priežastimi tampa tam tikrų šalių skurdas, vykdoma politika (pvz., Indija ir mergaičių žudymas) bei europiečiams nepriimtinos tradicijos (pvz., viešos egzekucijos).

4.4. Kultūrinis šokas

Dar vienas nemalonus psichologinis reiškinys – kultūrinis šokas. Jis pasireiškia negalavimais, atsirandančiais dėl aplinkos pakeitimo. Šie negalavimai staiga pasireiškiantis nevienkartinis reiškinys. Verta prisiminti, kad kultūrinį šoką sustiprina nauja kalbinė, papročių ir kultūrinė aplinka. Jam būdingos tam tikra tvarka besikeičiančios fazės (12 pav.).

12 pav. Kultūrinio šoko fazės

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Kownacką, 2006.

„[...] Oberg skiria šešis pagrindinius psichologinius kultūrinio šoko bruožus:

1. Įtampa, didelės pastangos siekiant psichologiškai adaptuotis.
2. Netekties ar praradimo jausmas (statuso, draugų, tėvynės, profesijos, turto).
3. Atsiskyrimo jausmas (naujos kultūros nepriėmimas) ir atstūmimo jausmas (nauja kultūra nepriima).
4. Pasimetimas rolinėje struktūroje (žmogaus rolės, lūkesčiai), klampus savo tapatumo suvokimas, susipainiojimas savęs vertinime, vertybėse, jausmuose.
5. Nerimas, atsirandantis dėl įvairių emocijų (nustebimas, pasibjaurėjimas, nepritarimas, pasipiktinimas), kurias sukelia kultūrinių skirtumų suvokimas.
6. Nepilnavertiškumo jausmas, kurį sukelia nesugebėjimas tvarkytis naujoje situacijoje.

Kiti kultūrinio šoko simptomai gali būti tokie:

- Įkyrus itin dažnas rankų plovimas, nerimavimas dėl vandens, indų, patalynės švaros, dėl maisto kokybės.
- Bėgiojantis žvilgsnis.
- Bejėgiškumo jausmas, pasitikėjimo savimi stygius, priklausomybė nuo tautiečių, jau ilgą laiką gyvenančių šioje šalyje.
- Pykčio priepuoliai dėl nedidelių ir menkų nesklandumų ar kliūčių.
- Nenoras arba visiškas atsisakymas mokytis priimančios šalies kalbos.
- Nuolatinė baimė būti apgautam, apvogtam, sužeistam, įskaudintam.
- Nedidelių savo pastangų sureikšminimas [...]“.

Šaltinis: http://www.psyvirtual.lt/straipsniai/kulturinis%20sokas_1.html

Siekiant išvengti nemalonumų kelionės metu yra būtinas pasiruošimas kelionei bei atvirumas naujovėms. Tuo metu vykstančius psichologinius reiškinius reikia priimti kaip normalius veiksmus.

4.5. Keliavimo pokyčių įtaka turizmui

Mokslininkai pastebėjo, kad XX a. pabaigoje iš esmės pasikeitė turistų bruožai. Boniface, Cooper atsižvelgdami į vykstančius pasikeitimus skiria esminius šiuolaikinio turisto bruožus:

- turi gana daug patirties, kritiškas,
- lygina,
- galvoja savarankiškai,
- reiklus klientas,
- tikisi kokybiškų paslaugų už priimtina kainą,
- keliauja paskui saulę (angl. sunluster).
- nuolat ieško naujų vietų, kurios jį sudomintų,
- ieško nuotykių (angl. wanderluster),
- pasiruošęs mėgautis malonumu,
- nori pramogauti,
- nori aktyviai leisti laiką,
- gali įvertinti gamtinių išteklių išskirtinumą,
- domisi įvairia turistine paklausa,
- greitai priima sprendimus, susijusius su kelione.

Ateityje keisis ne tik keliavimo kryptys, bet ir pačios kelionės. Toliau pateikiamos J. Krippendorfo išanalizuotos keliavimo kaitos tendencijos (12 lent.).

12 lentelė. Keliavimo kaitos tendencijos pagal J. Krippendorfą

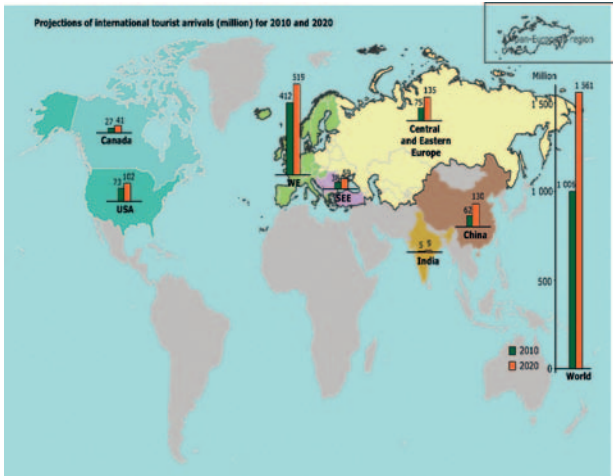
Dabarties „kietas“ turizmas	Ateities „minkštas“ turizmas
Grupinės kelionės pagal konkretų planą (trasa, programa, terminai ir t. t.)	Grupinės kelionės pagal individualius maršrutus, individualus keliavimas
Prioritetas trumpalaikėms kelionėms	Derinamos trumpalaikės ir ilgalaikės kelionės
Dominuojanti viena kelionė (atostogų metu)	Dvi ir daugiau kelionių per metus
Patogus bei pasyvus keliavimas	Pastangos ir aktyvumas kelionės metu

12 lentelės tęsinys

Susikongravimas prie „įskaitinių“ ekskursijų bei atrakcijų	Ne tiek „įskaitinės“ ekskursijos bei atrakcijos, kiek kokybiški nauji įspūdžiai
Pranašumo pabrėžimas, bendraujant su viešbučių šeiminkais, aptarnaujančiu personalu ir kt. turistais	Pagarba ir partnerystė bendraujant su viešbučių šeiminkais ir aptarnaujančiu personalu
Nepakankamos žinios apie lankomo krašto kultūrą, istoriją bei papročius	Išsamus susipažinimas su lankomo krašto kultūra, istorija ir papročiais bei atitinkamas pasiruošimas
Sau įprastas gyvenimo būdas bei toks pat elgesys	Bendravimas, laikantis vietinio gyvenimo būdo ir papročių
Dominuoja vartojamųjų prekių apsipirkimas, masiniai suvenyrai	Dominuoja autentiški bei regionui būdingi suvenyrai
Vyrauja triukšmingumas	Vyrauja ramybė
Menkas lankomos šalies kalbos mokėjimas	Išankstinis susipažinimas su vietinės kalbos pagrindais
Reiškiasi smalsumas ir landumas	Dominuoja taktiškas bendravimas
Būtinai keliamas komfortas: viešbučių žvaigždučių skaičius, lokalizacija, objektų pasiekiamumas	Komfortas reikalingas tik tiek, kiek turistai pageidauja apsigyventi ramesnėse vietovėse, gali būti mažesni viešbučiai, moteliai arba kempingai, nebūtinai miesto centre, svarbu, kokios galimybės lankyti sunkiau pasiekiamus objektus

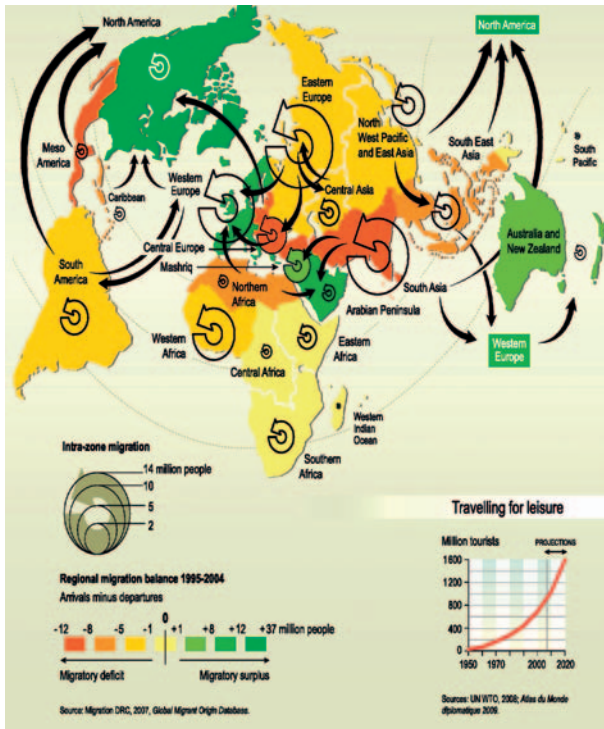
Šaltinis: Gražulis, Žuromskaitė, 2011.

Manoma, kad besikeičiančios turizmo mados lems naujų keliavimo kryptų populiarumą. Skaičiuojama, kad tarptautinių atvykstančiųjų turistų skaičius pagal prognozes 2020 m. sparčiausiai augs Kinijoje, Centrinėje ir Rytų Europoje, Vakarų Europoje, tačiau didžiausias atvykstančiųjų turistų skaičius išliks Vakarų Europoje (13 pav.).

13 pav.
Atvykstančių turistų
skaičiaus prognozės
(mln.) 2010 m. ir
2020 m.

Šaltinis:
<http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/projections-of-international-tourist-arrivals-million-for-2010-and-2020>.

14 pav.
Regioninis žmonių
judėjimas: migracija
(1995–2004) ir
turizmas (2020)

Šaltinis:
<http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/moving-to-work-and-escape-poverty>.

Besikeičiantys turistų keliavimo motyvai, tikslai ir kryptys yra nemenkas iššūkis turizmo specialistams. Naujai besiformuojančios turistų rūšys ieško naujų, originalių ir kokybiškų turizmo produktų bei paslaugų. Šie pasikeitimai skatina turizmo regionus kurti naujus regioninius turizmo produktus, siekiant išlikti konkurencingiems bei pritraukti turistus.

⇒ Praktinė užduotis

Pagal turimas turistų charakteristikas grupėse nustatyti tipinius turistus, atvykstančius į Lietuvą.

Užduotys

1. Nurodykite skirtumus tarp ekskursanto ir turistų.
2. Pateikite turistų sampratą pagal LR turizmo įstatymą.
3. Kokie yra pagrindiniai turistų klasifikavimo kriterijai?
4. Apibūdinkite pagrindinius turistų tipus.
5. Apibūdinkite pagrindines turistų kategorijas.
6. Kaip atsižvelgti į turistų tipus turizmo vadyboje?
7. Nurodykite pagrindinius turistų psichologinius sindromus.
8. Išvardinkite pagrindines kultūrinio šoko fazes.
9. Išvardinkite esminius šiuolaikinių turistų bruožus.
10. Aptarkite šiuolaikines keliavimo kaitos tendencijas.

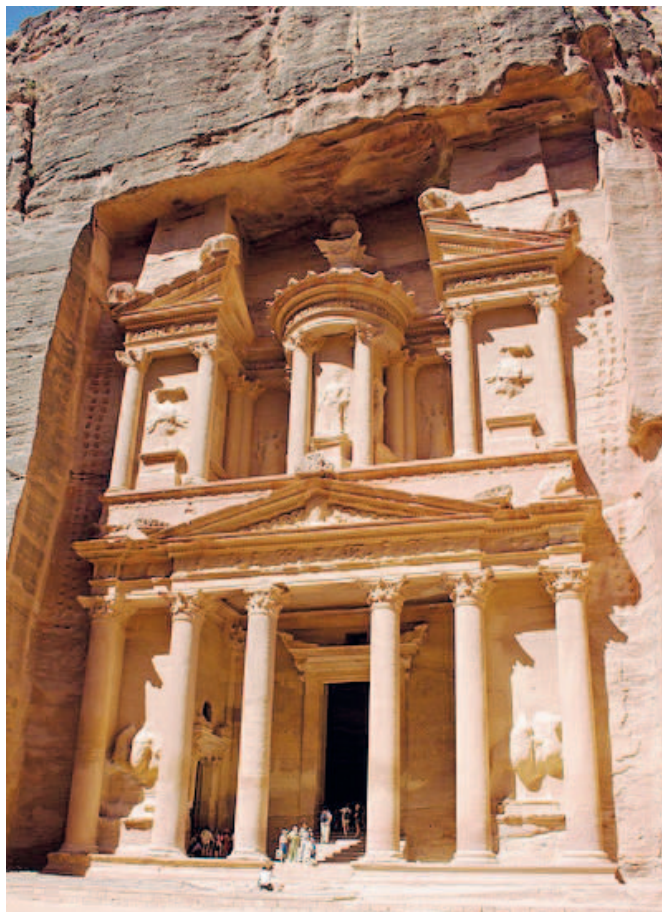
Naudota literatūra

1. Aleziak W. B., *Tourism in the face of 21 st century's challenges*. Prieiga per internetą: <http://fama2.us.es:8080/turismo/turismonet1/economia%20del%20turismo/politica%20turistica/tourism%20in%20the%20face%20of%2021%20century%20challenges.pdf>
2. Bashar A. M. Al-Haj M., An Analysis of Push and Pull Travel Motivations of Foreign Tourists to Jordan // *International Journal of Business and Management*, 2010, t. 5, 12.
3. Connell J., Page S. J., *Tourism a modern synthesis*, London 2006.
4. *Dictionary of Leisure, Travel and Tourism*, London 2006.

5. Gražulis V., Žuromskaitė B., Lietuvos kaimas. Ar turistui pakanka motyvų jį rinktis? (kaimo turizmo sodybų atvejas) // *Ekonomika ir vadyba: perspektyvos ir aktualijos*, 2011.
6. Jędrusiak T., *Turystyka kulturowa*, Warszawa 2008.
7. *Kompendium wiedzy o turystyce*, red. G. Gołombiowski, Warszawa 2006.
8. Kownacka E., Od szoku do adaptacji: psychologiczne konsekwencje wyjazdu zagranicę // *Doradztwo zawodowe a wyzwania międzykulturowe*, Warszawa 2006.
9. Lickorish J. L., Jenkins C. L., *An introduction to tourism*, Oxford 2001.
10. MacCannell D., *Turysta, Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 2005.
11. Medlik S., *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*, Oxford 2003.
12. Mikos v. Rohrscheidt A., *Turystyka kulturowa, Fenomen, Potencjał, Perspektywy*, Gniezno 2008.
13. Rudnicki L., *Zachowania konsumentów na rynku turystycznym*, Kraków 2010.
14. Survilaitė D., *Stendalio sindromas ir kiti keliautojo psichikos sutrikimai*. Prieiga per internetą: http://www.neuroseminarai.lt/uploads/pdfai/Neuro_2008_Nr2_092-099.pdf
15. *Turystyka*, red. W. Kurek, Warszawa 2008.
16. Urry J., *Spojrzenie turysty*, Warszawa 2007.
17. Vaitekūnas S., Povilanskas R., *Turizmo ir kelionių geografija*, Vilnius 2011.

Turizmo ištekliai

5.

Naujieji pasaulio stebuklai: Petros miestas (Jordanija)

Šaltinis: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b9/Petra_Treasury.jpg

-
- 5.1. Turizmo išteklių rūšys
  - 5.2. Gamtiniai ištekliai
  - 5.3. Saugomos teritorijos
  - 5.4. Žmonių sukurti ištekliai
  - 5.5. Vietovės turistinis patrauklumas
  - 5.6. Turizmo infrastruktūra
-

5.1. Turizmo išteklių rūšys

XXI a. turistai pasižymi didesniu individualizmu, noru vis kitaip praleisti savo laisvalaikį bei atrasti sau autentiškos aplinkos teikiamų malonumų. Pastebima, kad šiuolaikiniam turistui nepakanka vien „trijų S“ (angl. *sun, sand, sea*), jis ieško naujų iššūkių bei mažiau lankomų turizmo regionų. Mokslinėje literatūroje tai įvardijama „trijų E“ (angl. *entertainment, excitement, education*) poreikiu.

Turizmo regionų konkurencingumas ir populiarumas tarp turistų priklauso ne tik nuo turizmo infrastruktūros, bet ir nuo turizmo išteklių gausos. Taip pat turizmo plėtra pirmiausia priklauso nuo **pirminių** turistinės vietovės išteklių traukiamosios galios:

- **gamtinių išteklių** (klimato, kraštovaizdžio, ekosistemų),
- **kultūros išteklių** (urbanistinio paveldo, meno, archeologijos vertybių, tradicijų, mokslo vertybių, liaudies amatų ir subkultūrinių formacijų),
- **socialinių išteklių** (potencialių turizmo plėtotojų su socialinėmis-demografinėmis charakteristikomis, gebėjimų, finansinio kapitalo, žinių, sveikatos–aplinkos–turto apsaugos sistemos, vietos bendruomenės interesų ir kt.).

Be pirminių išteklių, turizmo plėtrą veikia ir **antriniai** – žmogaus veiklos sukurti – ištekliai:

- struktūriniai – turizmo reikmėms pritaikyti ištekliai, infrastruktūra,
- funkciniai – ekonominės, politinės sąlygos, nuosekli turizmo politika, objektų pritaikymas neįgaliųjų reikmėms, ekologija bei gamtos apsauga.

13 lentelė. Turizmo ir rekreacijos išteklių

Turizmo ir rekreacijos išteklių		
Gamtiniai išteklių	Geografinė padėtis	Dirbtiniai išteklių
Klimatas	Atstumas	Paveldas
Krantai	Spiečiai (klasteriai)	Kurortai
Vandenys	Transportas	Pramogų centrai
Sniegynai ir ledynai		Renginiai
Kraštovaizdis		Parkai
Flora ir fauna		Infrastruktūra

Šaltinis: Vaitekūnas, Povilanskas, 2011.

Didžiausio turistų susidomėjimo susilaukia **turizmo objektai ir vietovės**, kurie turi:

- turistinius gamtinius privalumus,
- turistinius antropologinius privalumus,
- palankias sąlygas turizmo plėtrai,
- išteklių grupes ar pavienius objektus, kurie susilaukia turistų dėmesio.

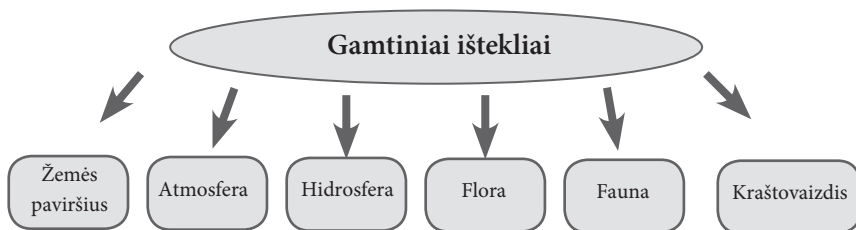
Nuo turistinių išteklių populiarumo priklauso ir vietovės turistinis patrauklumas. Tačiau norint išlaikyti vietovės ar objekto populiarumą, būtina:

- išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo objektus,
- išsaugoti kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę,
- sudaryti sąlygas moksliniams tyrimams,
- sudaryti sąlygas kultūriniam turizmui,
- propaguoti gamtos ir kultūros paveldo objektus.

Visada reikia siekti išsaugoti objekto ar vietovės autentiškumą bei per amžius susiformavusį istorinį išskirtinumą. Vengti kičo turistinėje pasiūloje, kuri gali formuoti neigiamą nuomonę apie turizmo produktus ir regioną.

5.2. Gamtiniai ištekliai

Viena iš turizmo išteklių grupių, kurie susilaukia vis didesnio populiarumo, – gamtiniai ištekliai. Svarbiausieji gamtiniai ištekliai, naudojami turizmo tikslams, išvardinti 15 paveikslėlyje.

15 pav. Gamtinių išteklių rūšys

Šaltinis: sudaryta autorių.

Didesnio turistų susidomėjimo susilaukia ir gamtos paveldo objektai. Toliau pateikiami dažniausiai turistų lankomi gamtiniai ištekliai (14 lent.).

14 lentelė. Turistų lankomi gamtinių išteklių objektai Lietuvoje

Ištekliai	Objektai
Geologiniai	Išskirtinių dydžių rieduliai, uolos, smegduobės ir olos, tipiškos arba unikalios, moksliniu požiūriu vertingos atodangos, fosilijų ir mineralų radavietės
Geomorfologiniai	Išskirtinių dydžių ir išvaizdos reljefo formos: kalvos, gūbriai, atragiai, daubos, raguvas, dubakloniai ir kitos reljefo formos
Hidrogeologiniai	Išskirtinio debito ir ypatingų savybių šaltiniai ir versmės
Hidrografiniai	Išskirtinių dydžių rėvos, senvagės, salos, kriokliai ir kiti hidrografinio tinklo elementai
Botaniniai	Išskirtinio amžiaus, matmenų, formų ar dendrologiniu bei estetiniu požiūriu vertingi medžiai, krūmai, saugomų augalų ir grybų rūšių augavietės (buveinės), unikalios ir nykstančios augalų bendrijos, dendrologiniai rinkiniai, dendrologinę vertę turintys parkai ir skverai
Zoologiniai	Saugomų gyvūnų rūšių radavietės (veisimosi ir maitinimosi vietos), gyvūnų kolonijos, unikalūs paukščių lizdai, kitos gyvūnų veiklos retenybės

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 10 straipsnį.

Gamtinius išteklius galime panaudoti:

- masiniam turizmui (jūra, kalnai, ežerai, upės bei gražūs kraštovaizdžiai),
- kvalifikuotam turizmui (kalnų turizmas bei alpinizmas, speleologija, žvejyba, baidarės, ekologinis turizmas).

Miškai užima apie 33 proc. šalies teritorijos (2011 m.), trečdalis – sausi pušynai. Palankios sąlygos ekologiniam turizmui.

Miškuose gausu medžiojamosios faunos, todėl paplitusi medžioklė. Jai skirta 5,6 mln. ha, 5,6 proc. jų sudaro plotai, skirti medžioklės turizmui.

Lietuvoje yra apie 10 tūkst. ežerų ir tvenkinių, iš jų yra 2830 ežerų, kurių plotas didesnis negu 0,5 ha. Jų bendras plotas – 880 km². Ežerai pasiskirstę netolygiai – 80 proc. tenka aukštumoms. Lietuvai priklauso 41,3 tūkst. ha ploto šiaurinė Kuršių marių dalis.

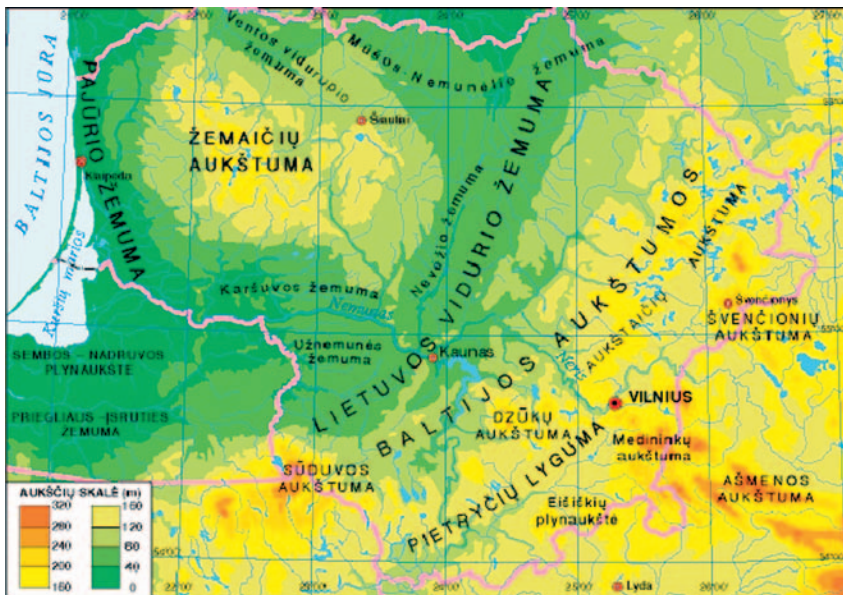
Tankus upių tinklas (upių ir upelių, ilgesnių kaip 0,25 km, yra daugiau kaip 29 tūkst., jų ilgis per 64 tūkst. km, tankis apie 1 km²) yra palankus vandens ir rekreaciniam turizmui.

Vaizdingos vietovės, kurių kraštovaizdžio gamtiniai komponentai sudaro apie 7,6 proc. Lietuvos ploto.

Lietuva pasižymi gamtinių išteklių gausa, bet jie dar nėra pakankamai naudojami turizmo reikmėms. Apžvelgsime juos plačiau.

Lietuvos teritorijai būdinga gana didelė geografinių kompleksų ir kraštovaizdžių įvairovė (22 tipų kraštovaizdžiai). Nustatyta, kad net 27 proc. Lietuvos teritorijos yra vaizdingos ir ypač vaizdingos (16 pav.). Tai sudaro geras galimybes gamtinio ir ekologinio turizmo plėtrai.

16 pav. Lietuvos reljefas

Šaltinis: http://www.vilkijosgimnazija.lt/mokymas/Atlasas/GeografijosAtlasas/skyriaus_frameset_28.htm

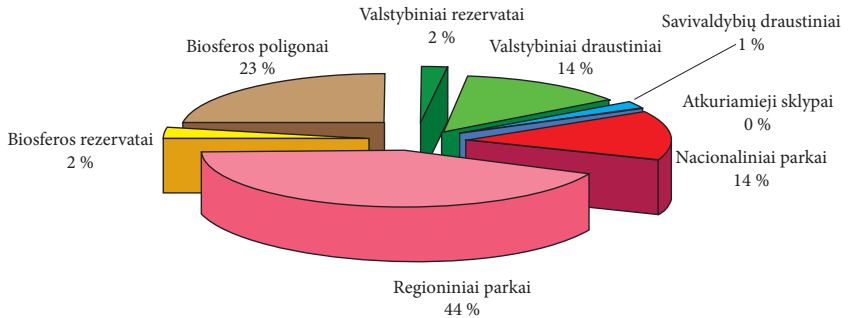
5.3. Saugomos teritorijos

Dar vienas Lietuvos gamtinis išskirtinumas – saugomos teritorijos (17 pav.).

Pagal saugomų vertybių pobūdį **rezervatai** skirstomi į:

- gamtinius – ypač vertingiems gamtinio kraštovaizdžio kompleksams išsaugoti,
- kultūrinius (rezervatus-muziejus) – ypač vertingiems kultūrinio kraštovaizdžio kompleksams išsaugoti.

17 pav. Saugomų teritorijų ploto pasiskirstymas pagal tipus

Šaltinis: http://krd.am.lt/VI/article.php3?article_id=1040

Svarbi gamtinių išteklių grupė yra **nacionaliniai parkai**⁸, kurie pastaruoju metu sėkmingai panaudojami turizmo reikmėms (15 lent.).

15 lentelė. Lietuvos nacionaliniai parkai

Parkas	Įkūrimo metai	Direkcijos vieta	Parko plotas	Teritorija	Įsteigimo tikslas
Aukštaitijos nacionalinis parkas	1974 m.	Palūšėje	40 574 ha	Parkas yra šiaurės rytų Lietuvoje, Ignalinos, Švenčionių ir Utenos rajonuose	Įsteigtas siekiant išsaugoti ir atkurti Aukštaitijos etnokultūrinės srities gamtinius ir kultūrinius savitumus bei juos tausojančiai naudoti ir puoselėti, skleisti gamtos saugos idėjas ir ugdyti ekologinį sąmoningumą

8 Tai saugomos teritorijos, įsteigtos nacionalinės svarbos gamtiniam ir kultūriniam kraštovaizdžiui, reprezentuojančiam šalies etnokultūrinių sričių gamtos bei kultūros savitumus, saugoti ir tvarkyti. Istorinių Lietuvos valstybingumo centrų kultūriniais kompleksams ir jų gamtinei aplinkai išsaugoti steigiami istoriniai nacionaliniai parkai (14 lent.).

15 lentelės tęsinys

Dzūkijos nacionalinis parkas	1991 m.	Merkinėje	55 920 ha	parko dalis yra Varėnos rajone (apie 95 %), o mažesnioji – Alytaus (apie 4 %) ir Lazdijų (apie 1 %) rajonuose	Išsaugoti Dainavos krašto gamtinius ir kultūrinius kompleksus, užtikrinti Nemuno ir Merkio santakos upyno ekologinę pusiausvyrą, puoselėti Dzūkijos kultūrinės tradicijas, propaguoti tradicinius ūkininkavimo metodus ir sudaryti sąlygas gamtiniam ir kultūriniam turizmui
Žemaitijos nacionalinis parkas	1991 m.	Platelių miestelyje	21 720 ha	Šiaurės vakarų Lietuvoje (didžioji dalis Plungės rajone, mažesnioji – Skuodo rajone)	Išteigtas siekiant išsaugoti, tvarkyti ir naudoti vertingiausias gamtinių ir kultūriniu požiūriu Žemaitijos teritorijas
Trakų istorinis nacionalinis parkas	1991 m.	Trakuose	8149 ha	Pietryčių Lietuvoje, į vakarus nuo Vilniaus, greta Trakų	Išteigtas išsaugoti Lietuvos istorinį valstybingumo centrą Trakuose su jo autentiška gamtine aplinka. Tai vienintelis istorinis nacionalinis parkas ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje

Šaltinis: sudaryta autorių pagal <http://www.grz.lt/lyff/nacionaliniai%20parkai.htm>

1975 m. pietiniame Lietuvos pakraštyje įkurtas **Čepkelių valstybinis gamtinis rezervatas**. 11 212 ha plote saugomas didžiausias Lietuvoje natūralaus hidrologinio režimo Čepkelių pelkynas.

1979 m. Akmenės rajone Kamanų botaninio draustinio pagrindu įsteigtas **Kamanų valstybinis rezervatas** – 3660 ha bendro ploto. Aplink rezervatų sudaryta apsauginė zona, kuri sumažina ūkinės veiklos įtaką rezervatui – 1542 ha bendro ploto valstybiniuose ir ūkių miškuose. Tuo pačiu nutarimu patvirtinti rezervato nuostatai bei ribos. 1996 m. Kamanų rezervatas plečiamas Mažeikių miškų urėdijos teritorijoje, kuri ir prieš karą priklausė valstybei. Šiuo metu rezervato plotas yra 3935 ha, buferinė apsaugos zona – 2530 ha.

Viešvilės valstybinis gamtinis rezervatas yra jauniausias iš šiuo metu esančių gamtinių rezervatų Lietuvoje. Šiaurinė jo dalis yra Tauragės rajono pietiniame pakraštyje. Pietinė dalis siaura juosta įsiterpia į Jurbarko rajoną link Viešvilės miestelio. Rezervato plotas – 3216 ha. Rezervatą juosia 2459 ha buferinės apsaugos zona. Rezervato paskirtis – išsaugoti natūralių Viešvilės baseino su Artosios, Gličio pelkėmis ir jas supančiais Karšuvos girios miškais ekosistemų Karšuvos žemumoje, taip pat tik jai būdingų ir retų augalijų bei gyvūnijų.

Šaltinis: <http://www.qrz.lt/lyff/Regioniniaiiparkai.htm>

Žuvinto biosferos rezervatas įsteigtas 2002 m. lapkričio 19 d. Rezervatas yra Alytaus apskrities Alytaus r. Simno seniūnijos (6954 ha) ir Lazdijų r. Krosnos seniūnijos (1180 ha) bei Marijampolės apskrities Marijampolės sav. Gudelių ir Liudvinavo seniūnijų (10 361 ha) teritorijose. Tai pirmasis tokio tipo rezervatas Lietuvoje. Rezervato tikslai: kontroliuoti, prognozuoti gamtinių ekosistemų pokyčius; atlikti gamtos saugos eksperimentus natūraliuose gamtiniuose kompleksuose ir jų aplinkinėse teritorijose; vykdyti monitoringą; atlikti taikomuosius mokslo tyrimus; analizuoti žmogaus veiklos poveikį natūralioms ekosistemoms; užtikrinti gamtos išteklių subalansuotą naudojimą ir atkūrimą; išsaugoti gamtinės ekosistemos stabilumą ir biotos komponentus; plėtoti ekologinį švietimą; sudaryti sąlygas organizuoti pažintinį turizmą, skirtą mokslui ir mokymui tam skirtose vietose; propaguoti gamtos apsaugos idėjas.

Šaltinis: http://www.zuvintas.lt/m1_.php

Dar viena grupė – **regioniniai parkai**⁹, kurie taip pat pasižymi gamtinių išteklių potencialu (16 lent.).

9 Saugomos teritorijos, įsteigtos gamtinių, kultūrinių ir rekreacinių požiūriais regioninės svarbos kraštovaizdžiui ir ekosistemoms saugoti, jų rekreaciniam bei ūkiniam naudojimui reglamentuoti. Istoriskai vertingiausiems regioniniams kultūriniais kompleksams bei jų gamtinei aplinkai išsaugoti steigiami istoriniai regioniniai parkai (15 lent.).

16 lentelė. Lietuvos regioniniai parkai

Parkas	Įkūrimo metai	Direkcijos vieta	Parko plotas	Teritorija	Įsteigimo tikslas
Aukštadvario regioninis parkas	1992 m.	Aukštadvaris	153,50 km ²	Įsikūręs Trakų rajone, keli procentai teritorijos priklauso Prienų rajonui ir Kaišiadorių rajonui	Įsteigtas siekiant išsaugoti vertingą Verknės ir Strėvos aukštupių kraštovaizdį, jo ekosistemas, kultūros paveldo vertybes
Biržų regioninis parkas	1992 m.	Biržai	14 659 ha	Biržų rajonas	Įsteigtas išsaugoti Lietuvos karstinio regiono kraštovaizdžiui, jo gamtinei ekosistamai ir kultūros paveldo vertybėms
Dieveniškių istorinis regioninis parkas	1992 m.	Poškonių k.	11 021 ha	Rytinėje Šalčininkų rajono dalyje	Įsteigtas kultūros ir gamtos požiūriu vertingiems Dieveniškių apylinkių kraštovaizdžio ir etnokultūriniais kompleksams išsaugoti ir tvarkyti
Dubysos regioninis parkas	1992 m.	Raseiniai	10 571 ha	Didžioji dalis yra Raseinių rajone, keli procentai – Kelmės rajone	Įsteigtas siekiant išsaugoti Dubysos upės erozinio slėnio kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes
Gražutės regioninis parkas	1992 m.	Salakas	apie 29 700 ha	Šiaurės rytinėje Lietuvos dalyje – Zarasų (apie 90 proc.) ir Ignalinos rajonuose	Parko tikslas išsaugoti ir tvarkyti ypač vertingus ežeringo ir miškingo Šventosios aukštupio kraštovaizdžio kompleksus, gamtinę ekosistemą, etnokultūrinės vertybes
Kauno marių regioninis parkas	1992 m.	Vaišvydavos k.	9869 ha	Apima dalį Kauno miesto, Kauno ir Kaišiadorių rajonų teritorijų	Įkurtas siekiant išsaugoti unikalų Kauno marių tvenkinio kraštovaizdį, pakrančių miškų augmeniją bei gyvūniją (gamtinę ekosistemą) ir kultūros paveldo vertybes

16 lentelės tęsinys

Kurtuvėnų regioninis parkas	1992 m.	Kurtuvėnai	17 272 ha	Apima dalį Šiaulių ir dalį Kelmės rajonų	Įkurtas siekiant išsaugoti ežeringo ir miškingo Kurtuvėnų kalvyno (plytintį Ventos ir Dubysos upių takoskyroje) kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, sudaryti sąlygas poilsiui, puoselėti tradicinę gyvenseną
Vištyčio regioninis parkas	1992 m.	Vištytis	108,33 km ²	Vilkaviškio rajono pietvakariuose, pasienyje su Lenkija ir Karaliaučiaus kraštu	Įsteigtas siekiant išsaugoti Suvalkų kalvyno kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą ir kultūros paveldo vertybes
Krekenavos regioninis parkas	1992 m.	Dobrovolės k.	11 968 ha	Panevėžio (didžioji dalis) ir Kėdainių rajonuose	Įsteigtas siekiant išsaugoti Nevėžio vidurupio paslėnio kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, jas tvarkyti ir racionaliai naudoti
Labanoro regioninis parkas	1992 m.	Labanoro m.	55 344 ha	Švenčionių, Molėtų ir Utenos rajonuose	Įsteigtas siekiant išsaugoti Labanoro girios ir jos ežerynų kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, rekreaciniu požiūriu vertingus Rytų Aukštaitijos kraštovaizdžio kompleksus
Metelių regioninis parkas	1992 m.	Meteliai	15 300 ha	Pietvakarių Lietuvoje, Alytaus rajonas	Įsteigtas siekiant išsaugoti didžiųjų Pietų Lietuvos ežerų ir jų apylinkių kraštovaizdį, gamtos ir kultūros vertybes
Nemuno deltos regioninis parkas	1992 m.	Šilutė	28 870 ha	Kuršių marių pietrytinėje pakrantėje	Įsteigtas siekiant išsaugoti Nemuno žemupio kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą ir kultūros paveldo vertybes

16 lentelės tęsinys

Nemuno kilpų regioninis parkas	1992 m.	Birštonas	25 171 ha	Apima dalį Birštono, Prienų r. ir Alytaus r. savivaldybių	Įsteigtas siekiant išsaugoti unikalų didžiųjų Nemuno kilpų ir Punios šilo kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes
Neries regioninis parkas	1992 m.	Dūkštos	Per 10 000 ha	Vilniaus rajone, Elektrėnų savivaldybėje ir Trakų rajone.	Įsteigtas siekiant išsaugoti ypač vertingą Neries vidurpio kilpų sistemą, vertingas miškingo Neries slėnio biocenozes, gausias kultūros vertybes
Pagramančio regioninis parkas	1992 m.	Alijošiškės	13 644 ha	Šilalės rajono ir Tauragės rajono savivaldybių teritorijose	Įsteigtas siekiant išsaugoti vertingą Akmenos ir Jūros upių santakos slėnių bei miškų kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, sudaryti sąlygas turizmui ir rekreacijai, išsaugoti ypač vertingus gamtos požiūrių Jūros vidurpio ir Akmenos žemupio kraštovaizdį, Plynosios pelkės biocenozę
Pajūrio regioninis parkas	1992 m.	Klaipėda	5033 ha	Tarp Klaipėdos ir senosios Palangos	Parkas įsteigtas siekiant išsaugoti žemyninio pajūrio kraštovaizdžius, gamtines bei kultūros paveldo vertybes, biologinę Baltijos jūros įvairovę, jūrinius riedulynus
Žagarės regioninis parkas	1992 m.	Žagarė	4930 ha	Šiaurės vakarų Lietuvoje, pasienyje su Latvija.	Parkas įsteigtas siekiant išsaugoti Švėtės paslėnių ir Žagarės miško kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą ir kultūros paveldo vertybes

16 lentelės tęsinys

Panemunių regioninis parkas	1992 m.	Šilinė	11 368 ha	Jurbarko, Kauno Šakių raj.	Isteigtas siekiant išsaugoti Nemuno žemupio kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą ir kultūros paveldo vertybes
Pavilnių regioninis parkas	1992 m.	Vilnius	2127 ha	Vilniaus miesto rytinis pakraštys	Parkas įkurtas siekiant išsaugoti erozinių ragu-vynų bei Vilnios slėnio kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes
Rambynų regioninis parkas	1992 m.	Bitėnai	4786 ha	Pagėgių savivaldybė	Parkas įsteigtas Nemu-no žemupio kraštovaiz-džiui, jo gamtinei ekosis-temai ir kultūros paveldo vertybėms išsaugoti
Salantų regioninis parkas	1992 m.	Salantai	13 265 ha	Kretingos, Skuodo ir Plungės rajono savivaldybių teri-torijose	Parkas įsteigtas siekiant išsaugoti Erlas-Salanto-Minijos senslėnio ir jo aplinkinių gamtinę ekosis-temą bei kultūros pa-veldo vertybes
Sartų regioninis parkas	1992 m.	Dusetos	12 107 ha	Rokiškio, Zarasų raj.	Isteigtas išsaugoti uni-kalioje dubaklonių san-kirotoje susiformavusiam Sartų ežero kraštovaiz-džiui, jo gamtinei ekosis-temai ir kultūros pavel-do vertybėms
Sirvėtos regioninis parkas	1992 m.	Šventoji	8754,66 ha	Švenčionių raj.	Įkurtas išsaugoti Šven-čionių krašto moreninės takoskyros kraštovaiz-džiui, jo gamtinei ekosis-temai ir kultūros pavel-do vertybėms.
Tytuvėnų regioninis parkas	1992 m.	Kelmės raj.	18 159 ha	Raseinių, Radvil-iškio ir Kelmės rajonuose	Isteigtas siekiant išsau-goti vieningą kultūrinę ir gamtinę aplinką – gar-sius katalikybės židinius – Tytuvėnus ir Šiluvą

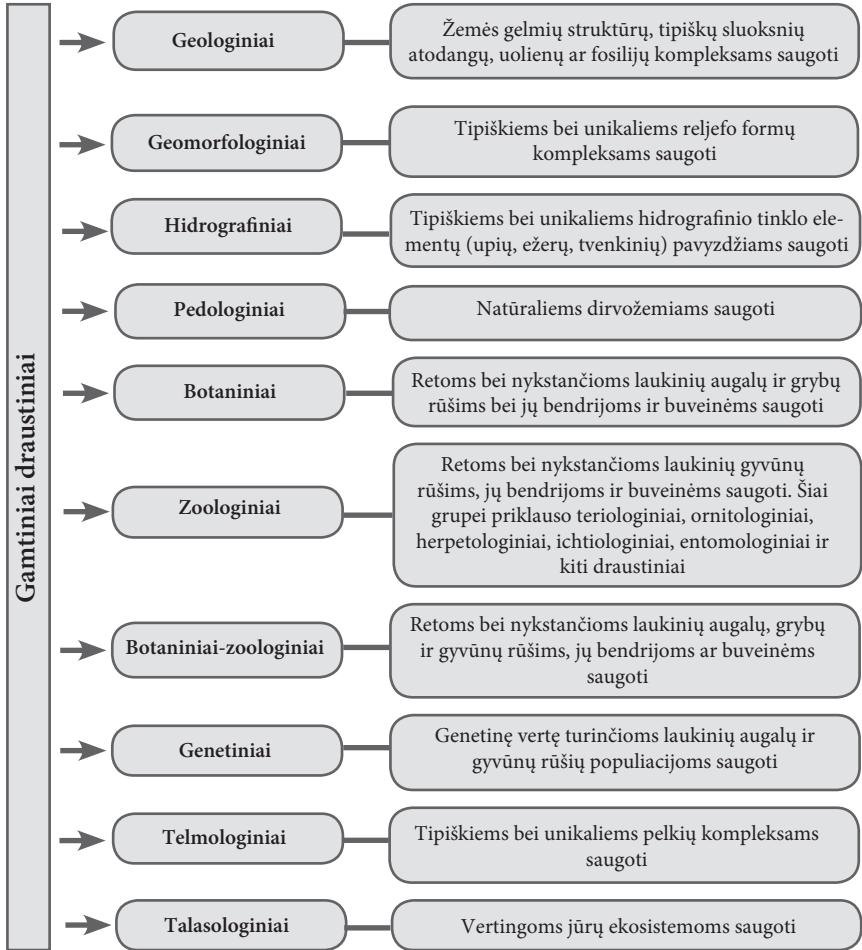
16 lentelės tęsinys

Varnių regioninis parkas	1992 m.	Ožtakių k.	18 484 ha	Telšių raj.	Įsteigtas išsaugoti Žemaičių centrinio ežeroto kalvyno kraštovaizdžiui, jo gamtinei ekosistemai ir kultūros paveldo vertybėms
Veisiejų regioninis parkas	1992 m.	Veisiejai	12 200 ha	Lazdijų raj.	Įsteigtas siekiant išsaugoti Veisiejų ežeryno miškingą kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą ir kultūros paveldo vertybes
Ventos regioninis parkas	1992 m.	Viekšniai	9834 ha	Mažeikių raj.	Įsteigtas siekiant išsaugoti Ventos paslėnių kraštovaizdį, gamtinę ekosistemą ir kultūros paveldo objektus
Verkių regioninis parkas	1992 m.	Vilnius	2700 ha	Vilniaus pakraštyje	Įsteigtas siekiant išsaugoti Žaliųjų ežerų gamtinius ir Verkių (visų pirma dvaro ansamblio), Kalvarijų, Trinapolio apylinkių kultūrinius istorinius kompleksus
Anykščių regioninis parkas	1992 m.	Anykščiai	15 459 ha	Šiaurės rytų Lietuvoje	Įsteigtas siekiant išsaugoti vertingiausius Anykščių krašto gamtinius ir kultūrinius kompleksus bei objektus
Asvejos regioninis parkas	1992 m.	Dubingiai	12 208 ha	Vilniaus, Švenčionių ir Molėtų raj.	Įsteigtas siekiant išsaugoti Asvejos ežeryno kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes

Šaltinis: sudaryta autorių pagal regioninių parkų puslapius.

Pagal saugomų gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų (vertybių) pobūdį draustiniai skirstomi į: gamtinius, kultūrinius, kompleksinius. Gamtinių draustinių tipai pateikiami 18 pav.

18 pav. Gamtiniai draustiniai

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Marozas, 2008.

Didžioji Lietuvos dalis tinkama gamtinio turizmo plėtrai. Galime turistams pateikti išties kokybiškus produktus, kurie leistų mūsų šaliai atsiskleisti turizmo rinkoje.

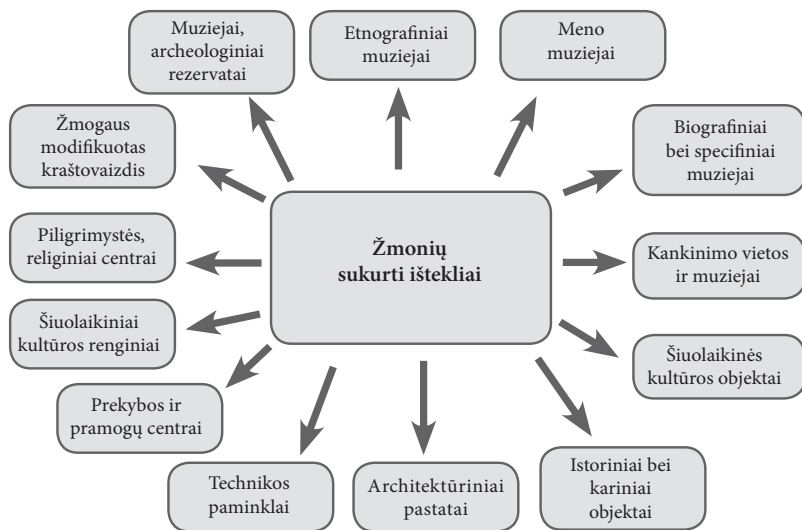
5.4. Žmonių sukurti ištekliai

Antroji turizmo išteklių grupė, kuri sėkmingai naudojama turizmo plėtrai, tai žmonių sukurti ištekliai (antropologiniai turizmo ištekliai, 19 pav.). Viena iš šių išteklių rūšių yra kultūros paveldo objektai (nekilnojamosios kultūros vertybės, 17 lent.).

17 lentelė. Turistų lankomi kultūrinių išteklių objektai Lietuvoje

Ištekliai	Objektai
Archeologiniai	Piliakalniai, kiti senovės gynybiniai įtvirtinimai ar jų liekanos, senovės gyvenimo, gavybos, gamybos ir laidojimo vietos, žemgrindos, kūrgrindos ir kitos senovės kelių liekanos, hidrotechniniai įrenginiai, kiti archeologiniai objektai ar vietos
Mitologiniai (sakraliniai) / istoriniai / memorialiniai	Alkos ir kitos senovės kulto vietos, akmenys su senovės žmogaus veiklos žymėmis ar kiti žodinėje tautos kūryboje išgarsinti objektai bei vietos, taip pat dabartinių tikybų vertinamos vietos; vietos ir (ar) statiniai, susiję su svarbiais visuomenės, kultūros ir valstybės istorijos įvykiais ar asmenybėmis, taip pat išgarsinti literatūros ar kitais meno kūriniais, neveikiančios kapinės ar jų dalys, karių kapinės, sukilėlių, partizanų, kitų pasipriešinimo okupantams dalyvių (rezistentų), žymių visuomenės, kultūros, valstybės veikėjų kapai, laidojimo vietos
Architektūriniai / inžineriniai	Reikšmingais pripažinti gyvenamieji bei negyvenamieji pastatai, jų dalys ir priklausiniai, pastatų kompleksai bei ansambliai, dvarų parkai, kitos vientisos architektūrinės kompozicijos ryšiais susietos statinių ir kitų kūrinių grupės bei vietos, taip pat reikšmingais pripažinti inžineriniai techniniai statiniai: tiltai, tuneliai, užtvankos, malūnai, melioracijos įrenginiai, malūnų ar kitokia gamybinė ar technologinė įranga
Dailės	Reikšmingais pripažinti monumentaliosios dailės kūriniai, koplytėlės, koplytstulpiai, stogastulpiai, monumentalūs kryžiai, memorialiniai statiniai ir kiti dailės kūriniai, tiesiogiai susiję su jų užimama bei naudojimui reikalinga teritorija

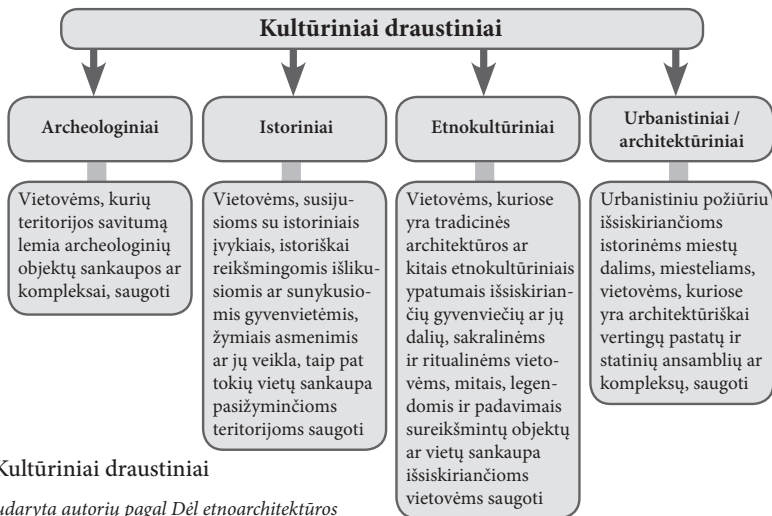
Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 10 straipsnį.

19 pav. Žmonių sukurti išteklių

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Jėdrysiak, 2008.

Dar viena žmonių sukurtų turizmo išteklių grupė yra kultūriniai draustiniai (20 pav.).

20 pav. Kultūriniai draustiniai

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Dėl etnoarchitektūros vertinimo kriterijų ir tvarkos, 2004.

Žmonių sukurtus išteklius galime panaudoti:

- masiniam turizmui (archeologiniai, sakraliniai objektai, gynybiniai elementai bei rūmai, urbanistiniai kompleksai, folkloras, maitinimo įstaigos, galerijos, muziejai);
- kvalifikuotam turizmui (specializuoti muziejai, modernūs pastatai).

Tuo tarpu kultūrinių išteklių populiarumas priklauso nuo:

- **amžiaus** – kuo senesnis, tuo dažniau lankomas;
- **skaičiaus** – daugiausiai architektūrinių;
- **išsidėstymo** – jų lokalizacija, kitų objektų atžvilgiu;
- **objektų svarbos** – tarptautinės, regioninės, lokalinės reikšmės.

Lietuva pasižymi ne tik gamtinių bet žmonių sukurtų turizmo išteklių gausa. Lietuvoje yra apie 25 tūkst. kultūros paveldo objektų, per 7 tūkst. saugotinių kultūros paveldo objektų. Iki šių dienų išliko apie 900 dvarų bei dvarviečių, identifikuota apie 300 parkų, išlikę 55 etnografiniai kaimai. Medinis dvarų ir etnografinių kaimų paveldas – tai savitas ir ypatingas reiškinys ne tik Lietuvos, bet ir Europos kultūrinėje erdvėje.

Pabrėžtina, kad Lietuvos kultūros paveldo fondą sudaro: 1817 istorijos, 2175 archeologijos, 1190 architektūros, 5631 dailės paminklas. Iš jų apie 3400 yra nacionalinės ir 7200 vietinės reikšmės. Šių išteklių nedidelį populiarumą tarp turistų neretai lemia nepakankamai išplėtotą infrastruktūra ir menkas pasiruošimas teikti tokio tipo paslaugas.

Šis potencialas sėkmingai gali būti panaudotas turizmo plėtroje. Tuo tarpu žmonių sukurtų išteklių gausą būtina panaudoti kultūrinio turizmo plėtrai bei regioninių turizmo produktų kūrimui. Tačiau norėdami pasiekti geresnių rezultatų, turime iš naujo įvertinti turimą potencialą (teigiamų rezultatų pasiekti padėtų atlikta mažiausių Lietuvos vietovių turizmo išteklių valorizacija) bei nustatyti jo konkurencingumo galimybes.

5.5. Vietovės turistinis patrauklumas

Turizmo specialistai akcentuoja, kad turistai nelanko vietovių, apie kurias nieko nežino ir kurios yra nepatrauklios. Tuo tarpu turistinis vietovės patrauklumas suprantamas kaip:

- patrauklumas, nustatytas pagal priimtas klasifikavimo sistemas,

- patrauklumas, nustatytas pagal priimtas vertinimo technikas,
- patrauklumas dėl subjektyvaus turistų požiūrio.

Turistinės vietovės patrauklumas vertinamas pagal šiuos kriterijus:

- Kokios galimybės jas pasiekti?
- Kaip sutvarkytos komunikacijos?
- Kaip veikia kita infrastruktūra?

Norint išlaikyti vietovės patrauklumą turistams būtina nusistatyti turizmo gebą ir talpą, kurie leis apsaugoti turizmo išteklius nuo pereikvojimo.

Turizmo geba – maksimalus dalyvių skaičius, kuris gali būti vienu metu tam tikroje turistinėje vietovėje, nesukeliantis grėsmės gamtai bei kultūriniais ištekliams, taip pat nebloginantis poilsio sąlygų.

Pasaulio turizmo organizacija (angl. World Tourism Organization – WTO) siūlo tokį **gebos apibrėžimą**:

„Maksimalus žmonių skaičius, kuris vienu metu gali viešėti turistinėje vietovėje nesunaikindamas fizinės, ekonominės ir socialinės-kultūrinės aplinkos bei nepageidautinai nesumažindamas lankytojų pasitenkinimo kokybės.“

Turizmo talpumas – vietų skaičius viešbučiuose ir maitinimo įstaigose, galinčiuose pateikti kokybiškas paslaugas tam tikrame regione (priimti maksimalų turistų skaičių).

Turizmo vietovės antriniai išteklių – infrastruktūra:

- apgyvendinimo sektorius (viešbučiai, moteliai, kempingai, svečių namai),
- maitinimo sektorius (kavinės, restoranai, užkandinės),
- kelionių organizavimo sektorius (agentūros, kelionių operatoriai),
- transporto sektorius (oro, vandens, traukinių, automobilių ir kito transporto įmonės),
- pramogų sektorius (lošimo namai, diskotekos),
- informacijos sektorių (turizmo informacijos tinklai),
- papildomų paslaugų, priemonių ir aptarnavimo infrastruktūra.

18 lentelė. Populiariausi pasaulio kultūros paveldo objektai

Objektas	Įrašymo metai	Miestas, šalis	Paveldo vertybės	Lankytojų skaičius, mln./m.
Didžioji kinų siena	1987	Badalingas, Kinija	Įspūdingiausia gynybinių įtvirtinimų sistema pasaulyje (I–XVI a.), ilgis 5000 km	16
Notre Dame	1991	Paryžius, Prancūzija	Dievo Motinos katedra – viduramžių (XIII a.) gotikos šedevras	12
Dangaus šventykla	1998	Pekinas, Kinija	XV a. Centrinė Kinijos imperatorių šventykla	10
Luvras	1991	Paryžius, Prancūzija	Vienas geriausių pasaulio muziejų, iki XVI a. buvę Prancūzijos karalių rūmai	8,3
Kiomidzu šventykla	1994	Kiotas, Japonija	Populiariausia senosios Japonijos sostinės šventykla (VIII–XIV a.)	8
„Uždraustasis miestas“	1987	Pekinas, Kinija	Kinijos imperatoriškieji rūmai, XV–XIX a. buvę šalies valdžios centru	8
Eifelio bokštas	1991	Paryžius, Prancūzija	Pastatytas 1897 m. pasaulinei parodai ir iki šiol yra Paryžiaus simbolis	7
Šv. Petro ir Švč. Marijos katedra	1996	Kelnas, Vokietija	Statyta nuo 1248 iki 1880 m. pagal originalius planus nuo gotikos iki neogotikos	6
Laisvės statula	1984	Niujorkas, JAV	Prancūzijos dovana JAV nepriklausomybės 100-mečio proga	5
Tradiciniai sodai	1997	Sudžou, Kinija	Miniatiūroje atkurtas ir meniškai interpretuotas feng šui kraštovaizdis	4,5
Vatikano muziejai	1984	Roma, Vatikanas	Mikelandželo tapyta Siksto koplyčia – pasaulyje įspūdingiausias interjeras	4,5

Šaltinis: Vaitekūnas, Povilanskas, 2011.

Būtina ypač saugoti populiarius objektus, kurie jau yra paskelbti gamtos arba kultūros paminklais. Neretai vien valstybės apsaugos nepakanka, reikia ir patiems objektų valdytojams imtis edukacinės veiklos, kad išlaikytų uni-

kalumą ir patrauklumą. Prie šių išteklių apsaugos privalo prisidėti ir vietos bendruomenės.

5.6. Turizmo infrastruktūra

Turizmo infrastruktūra yra turizmo plėtotės pamatas. Ji sudaro tarpusavyje bendradarbiaujančių paslaugų tinklą, kuris skirtas patenkinti atvykstančiųjų turistų poreikius.

Turizmo infrastruktūrą sudaro:

- **ekonominė infrastruktūra** (keliai, oro uostai ir kt.),
- **socialinė infrastruktūra** (socialinės ir sveikatos apsaugos institucijos bei kt.).

Kartais skiriama:

- turizmo verslo infrastruktūra (maitinimo ir apgyvendinimo paslaugos),
- fizinė infrastruktūra (turistinių objektų pasiekiamumas: kelių tinklas, dviračių takai, informacinės nuorodos ir kelio ženklai),
- viešoji infrastruktūra.

Gali būti skiriamos šios turizmo infrastruktūros sudedamosios dalys:

- apgyvendinimo paslaugas teikiančios įmonės,
- maitinimo paslaugas teikiančios įmonės,
- sporto objektai ir juose teikiamos paslaugos,
- transportas,
- trasos,
- kultūros objektai ir juose teikiamos paslaugos,
- turizmo įmonės,
- informacijos įmonės.

Vienas iš turizmo regiono konkurencingumui įtakos turinčių veiksnių yra turizmo infrastruktūra. Pagrindiniai kriterijai, nuo kurių priklauso infrastruktūros lygis:

- transporto ir kelių sutvarkymas,
- apgyvendinimo paslaugų lygis,
- maitinimo paslaugų kokybė.

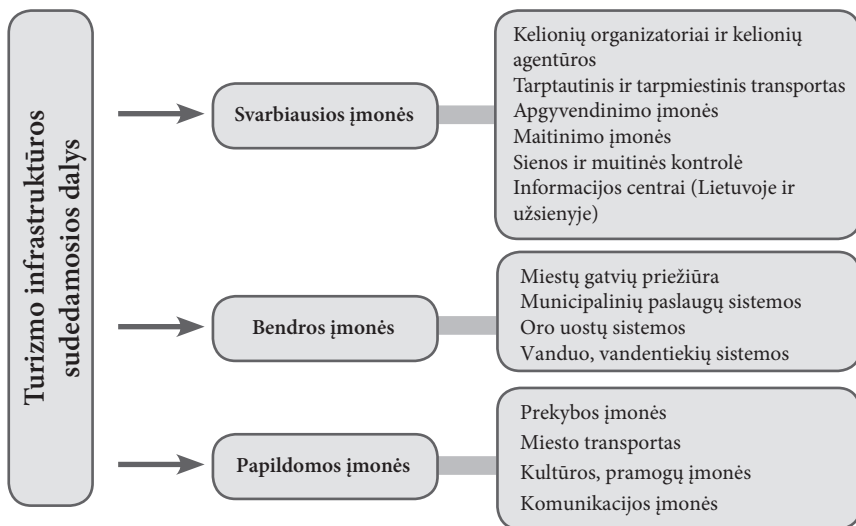
Infrastruktūros kokybei įtaką gali daryti:

- kultūros objektų pasiruošimas teikti turistines paslaugas,

- objektų pritaikymas neįgaliųjų turistų poreikiams,
- ženklėjimas,
- informacijos prieinamumas,
- darbuotojų kompetencijos teikti paslaugas.

Turizmo infrastruktūrą formuoja:

- įmonės, kurios patenkina turisto poreikius (kelionės valdytojai ir kelionės agentūros, transportas, apgyvendinimo įstaigos ir kt.),
- įmonės, patenkinančios turisto ir vietinių gyventojų poreikius (prekybos, kultūros ir pramogų įmonės, sveikatos, draudimo įstaigos bei kt.).

21 pav. Turizmo infrastruktūros sudedamosios dalys

Šaltinis: Damulienė, 2003.

Nuo turizmo infrastruktūros priklauso turisto pasitenkinimas bei rekomendacijos, kurias jis duos kitiems žmonėms, ketinantiems aplankyti tam tikrą turizmo vietovę. Jos kokybė gali prisidėti ir prie investicijų pritraukimo bei naujų turizmo paslaugų teikimo.

⇒ **Praktinė užduotis**

Sudaryti gamtinę-kultūrinį maršrutą po Labanoro regioninį parką (par-ko žemėlapis pateikiamas).

Užduotys

1. Apibūdinkite turistinės vietovės pirminius išteklius.
2. Išvardinkite turizmo objektų ar vietovių privalumus.
3. Kokios yra gamtos turizmo išteklių rūšys?
4. Kokie yra gamtos paveldo objektų tipai?
5. Kokios yra saugomų teritorijų rūšys?
6. Išvardinkite gamtinių draustinių rūšis.
7. Apibūdinkite kultūros paveldo išteklius ir objektus.
8. Kokios yra kultūrinių draustinių rūšys?
9. Apibūdinkite turizmo vietovės patrauklumą.
10. Apibūdinkite turizmo infrastruktūrą ir jos sudedamąsias dalis.

Naudota literatūra

1. Goeldner C. R., Brent Ritchie J. R., *Tourism. Principles, Practices, Philosophies*, New Jersey 2006.
2. Hall C. M., Page S. J., *The Geography of Tourism and Recreation*, London 2006.
3. Jafari J., *Encyclopedia of Tourism*, Canada 2000.
4. Jędrysiak T., *Turystyka kulturowa*, Warszawa 2008.
5. Karpowski W., *Geografia turystyczna*, Warszawa 2004
6. *Kompendium wiedzy o turystyce*, red. G. Gołombiowski, Warszawa 2006.
7. *Kultūros paveldas ir turizmas*, Vilnius 2009. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/failai/FORUMO%20KNYGA.pdf>
8. Lickorish J. L., Jenkins C. L., *An introduction to tourism*, Oxford 2001.
9. Marozas V., *Sausumos ekosistemų įvairovė ir apsauga*, 2008. Prieiga per internetą: <http://www.lzuu.lt/nm/l-projektas/sausumoseko.pdf>
10. Medlik S., *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*, Oxford 2003.
11. Mikos v. Rohrscheidt A., *Turystyka kulturowa, Fenomen, Potencjał, Perspektywy*, Gniezno 2008.
12. Prakapienė D., Prakapas R., *Ekskursijų rengimas bei vedimas*, Vilnius 2010.
13. Sharpley R., *Travel and Tourism*, London 2006.
14. Spiriajevas E., *Tarptautinio turizmo taikomoji geografija*, Klaipėda 2009. Prieiga per internetą: <http://www.ku.lt/coastlearn/tourism/targets.html>
15. *Turystyka*, red. W. Kurek, Warszawa 2008.
16. Vaitekūnas S., Povilanskas R., *Turizmo ir kelionių geografija*, Vilnius 2011.
17. *Dėl etnoarchitektūros vertinimo kriterijų ir tvarkos*, 2004. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/lt/node/216>

Turizmo produktai ir paslaugos

6.

Naujieji pasaulio stebuklai: Kristaus statula (Brazilija)

Šaltinis: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Redentor024.jpg>

-
- 6.1. Turizmo produkto struktūra ir ciklas
  - 6.2. Turizmo produktų tipai
  - 6.3. Regioniniai turizmo produktai
  - 6.4. Turizmo paslaugos samprata
  - 6.5. Turizmo paslaugų rūšys
  - 6.6. Turizmo paslaugų pasirinkimo ir pasitenkinimo veiksniai
-

6.1. Turizmo produkto struktūra ir ciklas

Mokslinėje literatūroje turizmo produktas įvardijamas kaip prekių ir paslaugų visuma, tenkinanti turisto poreikius kelionės metu. Turizmo produktas plačiąją prasme tai paslaugų ir prekių kompleksas (paslaugų paketas), kurį panaudojant sukuriama turistinė kelionė (turas). Jam priskiriama ir visa tai, ką turistas perka ruošdamasis kelionei ir jos metu (prekės, turistiniai ištekčiai). Tai gali būti ir pavieniai objektai bei paslaugų paketai ir viskas, kas gali turėti paklausą tarp turistų (daiktai, paslaugos, vietos, bendruomenės, žmonės, organizacijos).

A. Damulienė išskyrė šiuos pagrindinius turistinio produkto elementus:

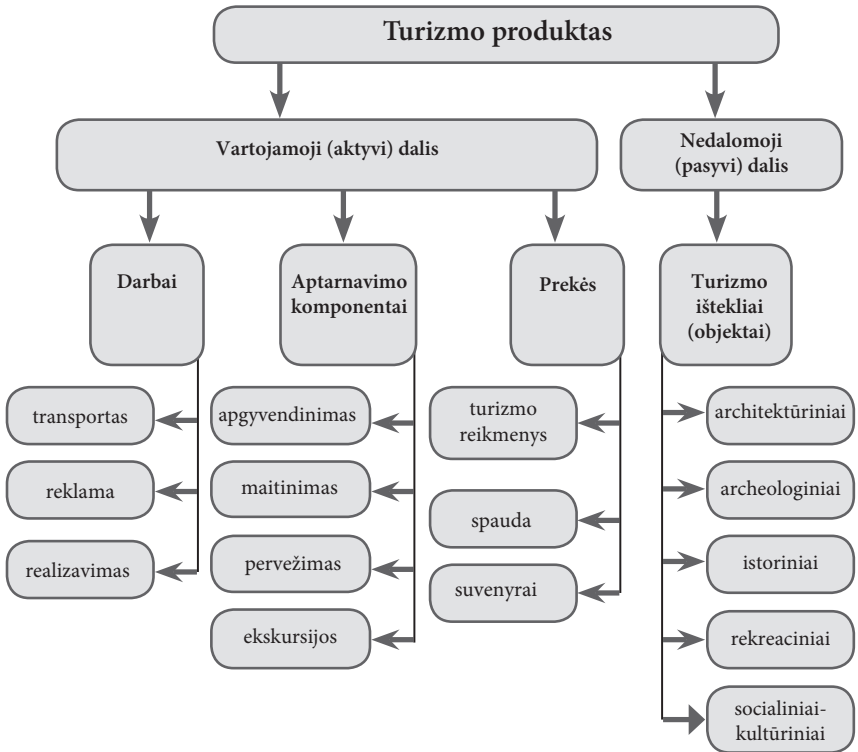
- gamtos ištekčiai, kultūros, architektūros ir istorijos įžymybės, technologinės priemonės, kurios gali sudominti turistą ir paskatinti jį keliauti;
- įranga, kuri pati savaime nėra kelionės motyvas, tačiau be jos išskyla daugybė galimos kelionės keblumų. Čia priskirtinos turistų apgyvendinimo, maitinimo įmonės, sporto ir poilsio inventoriai;
- transporto priemonės.

Tarp turistų vis populiarėja ne tik žmogaus sukurti produktai, bet ir patrauklios teritorijos. Pagal P. Kotlerį vietovė tampa turistiniu produktu tuomet, kai patenkina turisto poreikius. Tačiau vietovę yra tikslingiau laikyti turistinio produkto lokalizacijos vieta, kadangi turistai nesinaudoja visa regiono infrastruktūra.

Norėtume plačiau pažvelgti, kas gi yra turizmo produktas. J. Ch. Holloway skiria tokias turizmo produkto struktūrines dalis (sektorius):

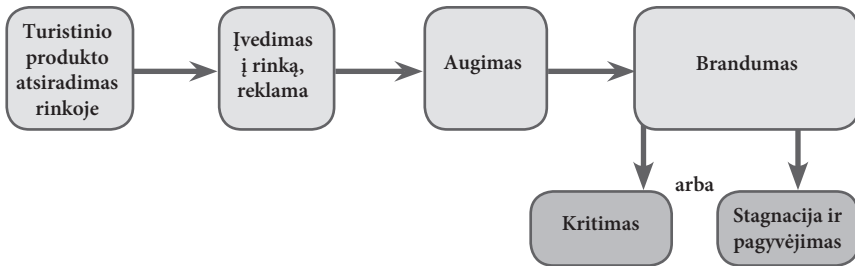
- apgyvendinimą ir maitinimą (svetingumo verslas),
- transportą,
- lankytinas vietas,
- kelionių tarpininkus (organizatorius ir agentus),
- papildomas valstybinio ir privataus sektorių paslaugas.

Turizmo produktą sudaro vartojamoji (aktyvioji) ir nedalomoji (pasyvioji) dalys (22 pav.).

22 pav. Turizmo produkto struktūra

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Butko, Sitnikov, 2007.

23 pav. Turizmo produkto gyvenimo ciklas

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Zdon-Korzeniowska, 2009.

Turizmo produktas, kaip ir gyvas organizmas, turi savo gyvavimo ciklą (23 pav.). Netobulinamas ir neatnaujinamas produktas dažniausiai praranda savo patrauklumą ir nustoja gyvuoti.

6.2. Turizmo produktų tipai

Norėdami geriau suprasti turizmo produkto esmę, turime aptarti jo klasifikavimą. Mokslinėje literatūroje skiriami šie turizmo produktų tipai:

- specialieji – transportas, apgyvendinimas, sveikatingumas, sportas ir rekreacija,
- kompleksiniai – kelionių agentūros, didžiosios turizmo įmonės.

Mokslinėje literatūroje turizmo produktas suvokiamas skirtingai. Remiantis L. Lazzaretti ir C. S. Petrillo galima skirti tokius produktų tipus (24 pav.):

- teritorinis produktas – suvokiamas kaip turizmo sistemos dalis tam tikroje teritorijoje, kurioje yra siūlomas;
- paslaugos produktas – siūloma turizmo paslauga, bendros produktų pasiūlos dalis;
- patirties produktas – susijęs su vartotojų individualia ar grupine patirtimi, susiformavusiais įvaizdžiais bei stereotipais, kurie turi didelės įtakos paklausai;
- pelno produktas – turizmo paslauga, turinti didelę paklausą ir kurianti pelną verslo organizatoriui.

<i>Pasiūla</i>	1. Teritorinis produktas	2. Paslaugos produktas
<i>Paklausa</i>	4. Patirties produktas	3. Pelno produktas
	<i>Turizmo sistema</i>	<i>Turizmo paslaugos</i>

24 pav. Turizmo produkto koncepcijos

Šaltinis: Lazzaretti, Petrillo, 2006.

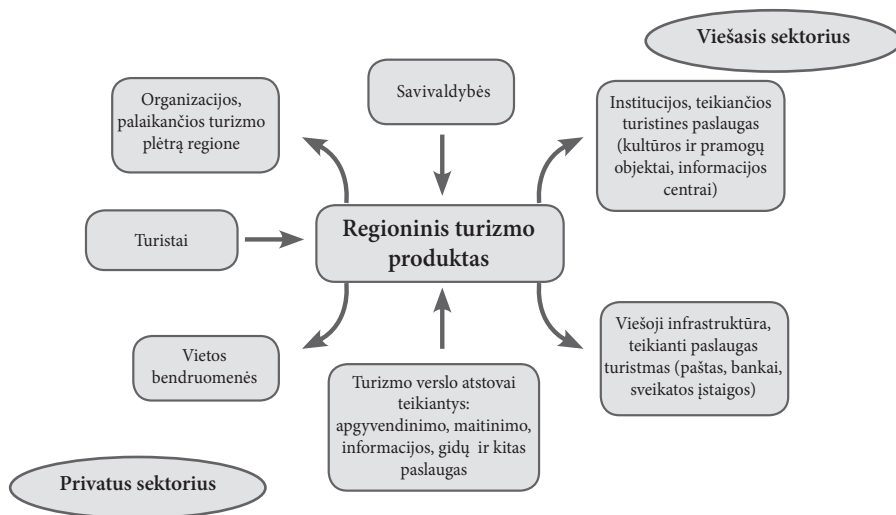
Kuriant turizmo produktą, verta prisiminti, kad jis:

- neapčiuopiamas, jo negalima tuoj pat įvertinti,
- jo kokybė priklauso nuo aptarnavimo lygio,
- vartojimas ir gaminimas vyksta toje pačioje vietoje, tuo pačiu laiku,
- produkto pardavimas vyksta anksčiau už produkto pateikimą turistams,
- nekaupiamas, turi būti suvartojamas kūrimo metu,
- produktas kuriamas dalyvaujant jo vartotojui,
- produktas neperparduodamas ir negražinamas,
- jam būdingas sezoniškumas.

Turizmo produkto kūrimas yra sudėtingas procesas, kuriame būtinas už jį atsakingų žmonių bendradarbiavimas ir kompetencijos. Labai svarbu yra strateginis planavimas, pasirinktos tinkamos rinkodaros priemonės (pvz., 4P ar 7P koncepcija), reklamos bei kontrolės (kontrolė padės užtikrinti kokybę) būdai.

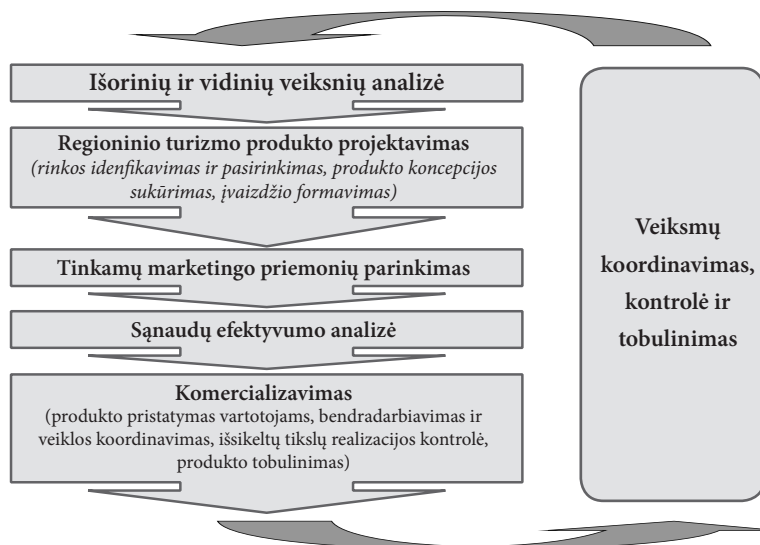
6.3. Regioniniai turizmo produktai

Turizmo regiono konkurencingumui nemažą įtaką turi regioniniai turizmo produktai. Akcentuotina, kad regioninis turistinis produktas yra glaudžiai susijęs su regionu, jo istorija, tradicijomis. Jo gamybai yra būtinos senosios technologijos bei žaliavos, esančios jo teritorijoje (pvz., kulinarinio produkto gamybai naudojami vietiniai produktai).

25 pav. Regioninio turizmo produkto kūrėjai

Šaltinis: adaptuota pagal Zdon-Korzeniowska, 2009.

26 pav. Regioninio turizmo produkto kūrimas

Šaltinis: adaptuota pagal Zdon-Korzeniowska, 2009.

Regioniniu turistiniu produktu gali tapti:

- objektas,
- įvykis,
- renginys,
- vietovė,
- maršrutas,
- produktas (kulinarinis).

Kokybiškas regioninis turizmo produktas gali tapti regiono „vizitine kortele“, skatinti turistų lankomumą bei „kovoti“ su sezoniškumu.

6.4. Turizmo paslaugos samprata

Dar vienas dalykas, be kurio negali egzistuoti šiuolaikinis turizmas, tai turizmo paslaugos.

Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme turizmo paslauga apibrėžiama kaip:

„fizinų ir juridinių asmenų veikla, kuria tenkinami turistų kelionės organizavimo, apgyvendinimo, maitinimo, vežimo, informacijos, pramogų ir kiti poreikiai“.

Turizmo paslaugų paketas – už bendrą kainą parduoti parengtas turizmo paslaugų rinkinys, kurį sudaro ne mažiau kaip dvi turizmo paslaugos, įskaitant transportą ir (ar) apgyvendinimą, kai paslaugų trukmė viršija parą.

Kvalifikaciniai reikalavimai kelionių operatoriaus ir kelionių agento pažymėjimui gauti ir jo išdavimo tvarka. Patvirtinta Valstybinio turizmo departamento prie Valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministerijos direktoriaus 1998 m. spalio 7 d. įsakymu Nr. 39.

Pagrindinis ES teisės aktas, kuriame reglamentuojamas turizmo paslaugų teikimas, – Europos Bendrijų Tarybos direktyva dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų 90/314/EEC. Lietuvoje pagrindinis turizmą reguliuojantis teisės aktas yra Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas.

Ph. Kotler ir G. Armstrong marketingo kategorijoje paslaugą apibūdina kaip: tam tikrą produkto formą, susidedančią iš veiklos, naudos ir pasitenkinimo, siūlomo už tam tikrą mokestį, tačiau realiai neapčiuopiamo.

Tuo tarpu pagrindiniai turizmo paslaugų teikėjai, tai:

- *kelionių organizatoriai*. Jie parengia kelionių paketus, sudaro kainodarą, nustato kelionės sąlygas, patys realizuoja paruoštus kelionių paketus arba perduoda juos tarpininkams;
- *turizmo paslaugas teikiančios organizacijos ir asmenys* (viešbučiai, restoranai, pramogų kompleksai);
- *tarpininkai, parduodantys jau parengtus kelionių paketus ir bilietus* (kelionių agentūros).

Šiuolaikiniams turistams reikalingos turizmo paslaugos, kurios prisidėtų prie kokybiško poilsio ir patenkintų jų lūkesčius.

6.5. Turizmo paslaugų rūšys

Mokslinėje literatūroje nemažai dėmesio skiriama turizmo paslaugų klasifikavimui. Pagrindinės turistinių paslaugų rūšys:

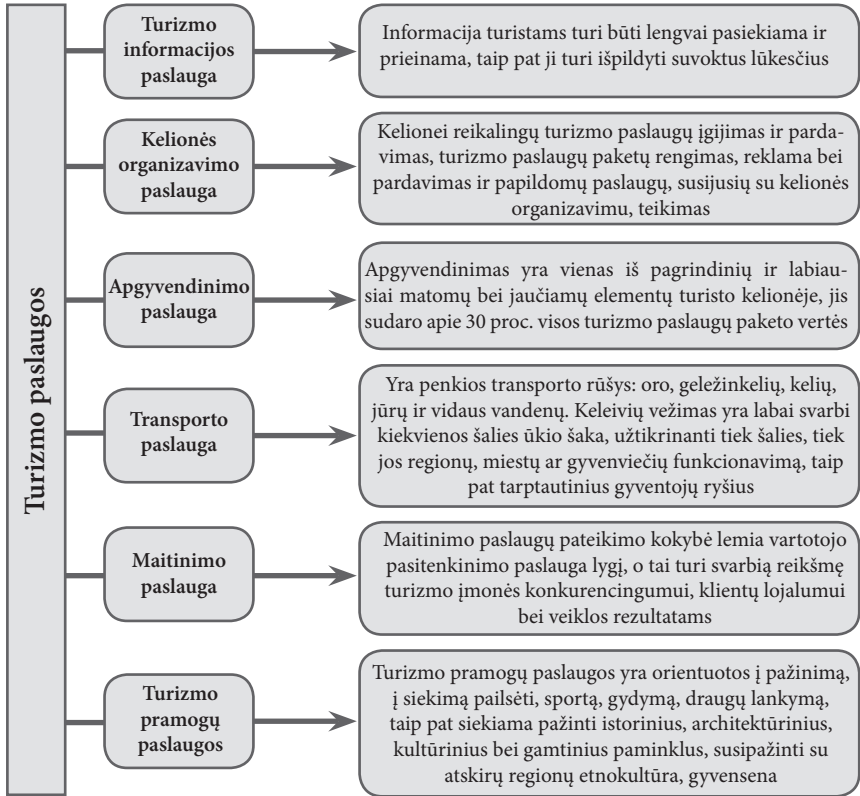
- apgyvendinimo,
- maitinimo,
- turistinės.

Lietuvos teisės aktuose skiriamos turizmo paslaugų rūšys – tai kelionės organizavimo paslaugos, turizmo informacijos paslaugos, apgyvendinimo paslaugos, vežimo, maitinimo, pramogų ir kitos turizmo paslaugos (27 pav.).

Turistas gali nusipirkti tokias turizmo rinkoje teikiamas paslaugas:

- turistų apgyvendinimas,
- turistų gabenimas iš vienos vietos į kitą nepriklausomai nuo atstumų ir šalių,
- turistų maitinimas,
- turistų poreikių užtikrinimas, nepriklausomai nuo kelionės tikslų,
- informacijos turistams užtikrinimas,
- ryšių priemonių prieinamumo užtikrinimas,
- organizacinės paslaugos (vistos, draudimas, vertėjai, gidai, ir pan.),
- specializuotų ir įprastų prekybos įstaigų paslaugos,
- tarpininkavimo paslaugos,

- buitinės paslaugos,
- sveikatingumo ir sportinės paslaugos.

27 pav. Turizmo paslaugų rūšys

Šaltinis: sudaryta autorių.

Informacija potencialiam turistui tampa viena iš esminių turizmą skatinančių sąlygų. sferoje Galima tokia turizmo srities informacija:

- įstatymai ir kita norminė informacija,
- metodinė ir metodologinė medžiaga,
- analitinė informacija,

- aprašomoji informacija (duomenys apie turistinius išteklius, atskirus objektus, lankytinas vietas, klimato sąlygas, geografinę padėtį, kultūrą ir tradicijas),
- informacija apie apgyvendinimo sąlygas,
- informacija apie kelionę ir papildomas paslaugas,
- informacija apie paslaugos vartotojus (asmeniniai duomenys),
- informacija apie broniravimą (sutarčių sudarymą),
- naujienų informacija,
- reklaminė informacija.

Norint pritraukti daugiau turistų bei išlikti konkurencingiems būtina palaikyti ne tik šių paslaugų kokybę, bet ne mažiau svarbu kelti ir atsakingų žmonių kompetencijas.

6.6. Turizmo paslaugų pasirinkimo ir pasitenkinimo veiksniai

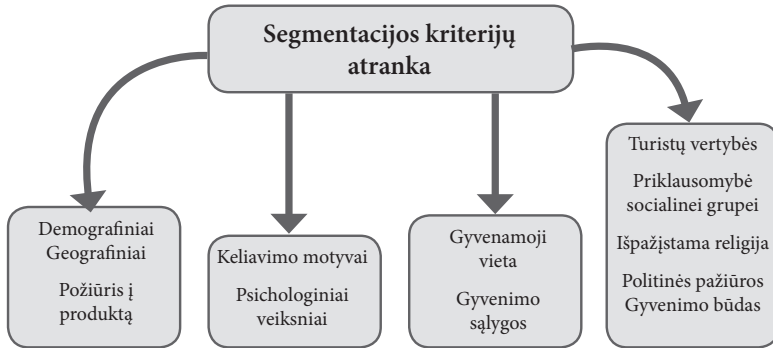
Vienas iš turizmo paslaugų teikimo aspektų – sugebėjimas diferencijuoti turizmo regionus segmentavimo metodu. Turizmo vartotojai segmentuojami (28 pav.) remiantis specifinėmis jų charakteristikomis, tokiomis kaip keliautojo motyvai, kelionės tikslas ir priežastys.

Išoriniai (kultūra, visuomenės ar socialinė klasė, įtakos grupė, šeima ir kt.) ir vidiniai veiksniai gali paveikti vartotojo elgesį, taip pat ir kelionės tipo, kelionių organizatoriaus pasirinkimą. P. Kotler skiria atskirą asmeninių veiksnių kategoriją (amžius, profesija, ekonominė padėtis). Prie vidinių veiksnių galime priskirti ir psichologinius veiksnius, tokius kaip :

- motyvacija,
- suvokimas,
- patyrimas ir nuomonė, kurie veikia vartotojų elgseną.

Vartotojas gali būti:

- nepatenkintas, kai jo lūkesčiai nepasiteisino,
- patenkintas, kai lūkesčiai pasiteisino,
- sužavėtas, kai lūkesčiai buvo viršyti.

28 pav. Turistų segmentacijos kriterijai

Šaltinis: Zdon-Korzeniowska, 2009.

Vienu iš svarbiausių turizmo paslaugų pasirinkimo veiksnių gali tapti ir aptarnavimo kokybė, kurią veikia:

- komunikavimas,
- kompetencija,
- mandagumas,
- reagavimas,
- personalo požiūris į klientus,
- personalo elgesys su klientais.

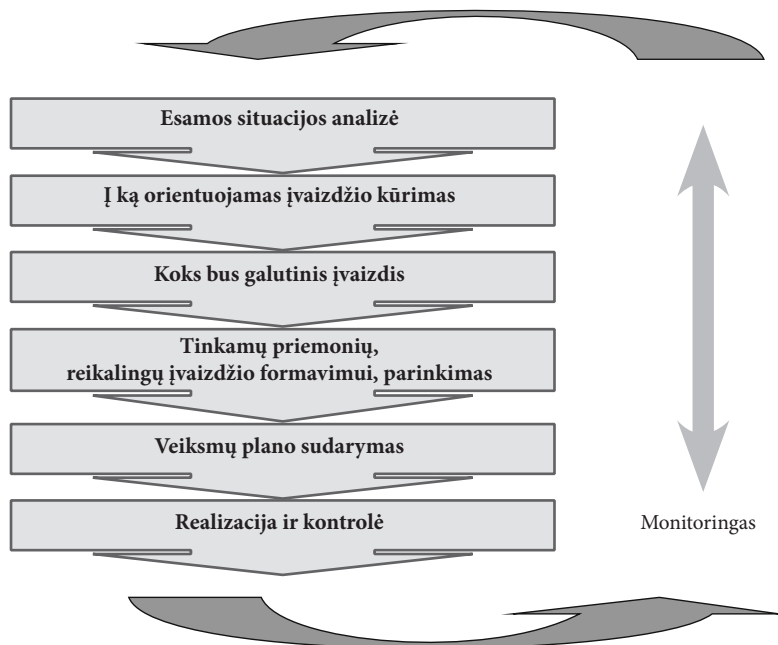
Ch. S. Wong ir W. Y. Kwong tyrė kelionės paslaugų paketą pasirenkančių turistų apsisprendimą lemiančius veiksnius. Autoriai nustatė, kad svarbiausi apsisprendimą lemiantys veiksniai yra:

- kelionės saugumas,
- turizmo organizatorių siūlomų paslaugų kokybė.

Šaltinis Wong, Kwong, 2003.

Vartotojų pasitenkinimą lemia ir turizmo įmonės ar konkrečios paslaugos įvaizdis (29 pav.).

Pažymėtina reklamos (19 lent.) ir prekės ženklo reputacijos svarba. Prekės ženklo įvaizdis yra vartotojų lojalumo matas, o lojalus gali tapti tik patenkintas vartotojas.

29 pav. Turizmo paslaugos ir produkto įvaizdžio kūrimas

Šaltinis: Zdon-Korzeniowska, 2009.

19 lentelė. Turizme naudojamos reklamos priemonės

Reklamos vieta	Pardavimo skatinimo priemonės	Viešieji ryšiai (turizmo propaganda)	Asmeninis pardavimas
Spauda	Konkursai	Spaudos konferencijos	Telepardavimas
Radijas	Regioniniai suvenyrai	Interviu spaudoje	Turizmo mugės
Televizija	Kelionių vadovai	Lobizmas	
Internetas	Kelionės draudimas	Parama	
Reklaminiai filmai		Propagandiniai leidiniai	

19 lentelės tęsinys

Plakatai Skrajutės Žemėlapiai Multimedija E. paštas	Papildomos prog- ramos turizmo sezono metu Papildomos atrakcijos ir pato- gumai Regioninės šventės Nemokamas objektų lankymas Atvirų durų dienos		
---	---	--	--

Šaltinis: Zdon-Korzeniowska, 2009.

Viena iš šiuolaikinės paslaugų organizacijos sėkmingos veiklos prielaidų yra kokybiškų paslaugų, atitinkančių vartotojų lūkesčius ir teikiančių naudą, pateikimas bei nuolatinis jų tobulinimas. Pagrindinė šiuolaikinio turizmo tendencija – vartotojai pageidauja aukštos kokybės paslaugų ir poilsio. Todėl šiuo metu didelis dėmesys skiriamas turizmo paslaugų kokybės gerinimui. Būtina garantuoti, kad vartotojas gautų tokios pat ar aukštesnės nei tikėjosi kokybės turizmo paslaugas.

Kokybė gali būti matuojama įvairiai – pinigais vienetui, paslaugomis per valandą, bet tikrasis kokybės matas šis:

- ar vartotojo reikmės yra patenkintos,
- ar vartotojo reikmės yra viršytos,
- ar vartotojas yra patenkintas.

L. L. Berry, A. Parasuraman ir V. A. Zeithaml išskyrė tokius pagrindinius paslaugų kokybės požymius:

- patikimumas,
- reagavimas,
- užtikrintumas,
- įsijautimas,
- apčiuopiamumas.

Kokybės vertinimui galima taikyti SERVQUAL metodiką. Ji naudojama įvertinti, kaip klientai suvokia paslaugų kokybę. Tyrimas remiasi anketa iš 22 klausimų, kurioje atsispindi svarbiausi kokybės požymiai. Pirmoje anketos dalyje tiriama: kokių paslaugos savybių tikisi klientas, kaip jis vertina šių savybių svarbą. Antroje dalyje klientas vertina realiai patirtos paslaugos kokybės savybes. Tyrimas leidžia įvertinti kiekybinius parametrus ir palyginti gautus įvertinimus.

20 lentelė. Vartotojo pasitenkinimą lemiantys veiksniai

Veiksniai	Kriterijai
Paslaugos suteikimas ar pardavimas	<ul style="list-style-type: none"> · Pasiektas rezultatas – gaunama tai, ko siekė klientas · Paslauga suteikta ar parduota, remiantis institucijos standartais ir normomis · Oficialių įrašų ir dokumentų, reikalingų teikiant paslaugą, suteikimas · Paslaugos suteikimas pažadėtu laiku
Pasiekiamumas	<ul style="list-style-type: none"> · Lengvai ir patogiai pasiekiamą vietą · Patogus darbo laiką ir pietų pertraukos · Galimybė gauti informaciją internetu, telefonu · Visą parą veikianti informacijos linija ir pan.
Paslaugos suteikimo ar pardavimo greitis (efektyvumas)	<ul style="list-style-type: none"> · Iš karto reaguojama į pirmą kliento kontaktą su įmone · Jei yra neaiškumų, iš karto padedama rasti atsakymus · Atsakymo pateikimo laiko paaiskinimas
Profesionalumas	<ul style="list-style-type: none"> · Kompetentingi, savo sritį išmanantys specialistai · Geri bendravimo įgūdžiai · Pagarba ir mandagus elgesys su klientu
Informatyvumas	<ul style="list-style-type: none"> · Tiksliai ir išsamiai teikiama informacija · Informavimas apie paslaugos teikimą rinkoje
Vartotojo supratimas	<ul style="list-style-type: none"> · Gebėjimas atpažinti individualaus vartotojo poreikį · Pakartotinio (ar pastovaus) vartotojo atpažinimas

20 lentelės tęsinys

Draugiškas personalo požiūris	<ul style="list-style-type: none"> · Maloniai nusiteikę ir draugiški paslaugų teikėjai ar pardavėjai · Mandagūs darbuotojai · Atsakingi ir pareigingi darbuotojai
Fizinė aplinka	<ul style="list-style-type: none"> · Tvarkingos ir švarios patalpos · Tinkamos priemonės ir darbo įrankiai · Tvarkinga darbuotojų apranga ir išvaizda

Šaltinis: UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ (EKT grupė). Viešųjų paslaugų vartotojų pasitenkinimo (customer satisfaction) indekso apskaičiavimo metodika, 2008. Prieiga per internetą: www.vakokybe.lt/get.php?f:108

Turizmo produktas ir turizmo paslauga reikalauja nuolatinio tobulinimo ir reagavimo į vykstančius pasikeitimus turizmo rinkoje. Todėl reikalingi specialistai, galintys sėkmingai dalyvauti šiame procese.

⇒ **Praktinė užduotis**

Pasirinkti regioninį produktą ir paruošti jo populiarinimo strategiją.

Užduotys

1. Apibrėžkite turizmo produkto sampratą.
2. Apibūdinkite turizmo produkto struktūrą.
3. Išvardinkite turizmo produkto ciklo etapus.
4. Kokie yra turizmo produkto tipai (konceptijos)?
5. Kas sudaro turizmo paslaugų paketą?
6. Kokios yra turizmo paslaugų rūšys?
7. Kas yra regioninis turizmo produktas?
8. Kokie yra turizmo paslaugų pasirinkimo veiksniai?
9. Kokie yra pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką turizmo paslaugų kokybei?
10. Kokie yra vartotojo pasitenkinimą lemiantys veiksniai?

Naudota literatūra

1. Barczyk C. C., *Visuotinės kokybės vadyba*, Vilnius 1999.
2. Bigne J. E., Sanchez M. I., Sanchez J., Tourism Image, evaluational variables and after Purchase Behaviour: Inter-relationship // *Tourism Management*, 2001. No. 22.
3. Connell J., Page S. J., *Tourism a modern synthesis*, London 2006.
4. Cooper C., Hall M. C., *Contemporary Tourism: An International Approach*, Amsterdam 2007.
5. Damulienė A., *Paslaugų marketingas: turizmas*, Vilnius 1996.
6. *Global Tourism*, Eds Theobald W. F., Amsterdam 2005.
7. Goeldner C. R., Brent Ritchie J. R., *Tourism. Principles, Practices, Philosophies*, New Jersey 2006.
8. Hall C. M., *Tourism planning: Policies, Processes and Relationships*, England 2008
9. Holloway C. J., Taylor N., *The Business of Tourism*, Edinburgh 2006.
10. Hopenienė R., Pukienė G., Grabienė A., Turizmo paslaugų vartotojų elgsenos ypatumai // *Verslas, vadyba ir studijos*, 2001.
11. Hopenienė R., Ligeikienė R., Turizmo paslaugų kokybės vertinimo metodologiniai ir praktiniai aspektai // *Socialiniai mokslai*, 2002, nr. 2(34).
12. Iždonaitė I., Vveinhardt J., Stankevičienė J., Turizmo informacijos logistikos proceso ypatumai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2006.
13. Jafari J., *Encyclopedia of Tourism*, Canada 2000.
14. Kotler P., *Rinkodaros principai*, Kaunas 2003.
15. Lazzaretti L., Petrillo C. S., *Tourism local systems and networking*, Netherlands 2006.
16. Lickorish J. L., Jenkins C. L., *An introduction to tourism*, Oxford 2001.
17. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 123-550.
18. MacCannell D., *Turysta, Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 2005.
19. *Marketing in Travel and Tourism*, Eds Middleton V. T. C., Clarke J., Oxford 2001.
20. *Marketing usług turystycznych*, Red. D. Dudkiewicz, Warszawa 2007.
21. Markevičius P., Lukauskas A., Maitinimo paslaugų kokybės analizė kaimiškose vietovėse Vakarų Lietuvoje // *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 2009. nr. 16 (1).
22. Medlik S., *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*, Oxford 2003.
23. Paulavičienė E., Turizmo paslaugų kokybės poveikis jų vartojimui // *Ekonomika ir vadyba*, 2008, nr. 13.

24. Selnes F., An examination of the effect of product performance on brand reputation, satisfaction and loyalty // *European Journal of Marketing*, 1993, No 9 (27).
25. Sharpley R., *Travel and Tourism*, London 2006.
26. Svetikienė I., *Turizmo marketingas*, Vilnius 2001.
27. *Tourism and Development*, Eds R. Sharpley D. J., Telfer, Clevedon 2002.
28. *Tourism Management: Analysis, Behaviour and Strategy*, Eds Woodside A. G., Martin D., Wallingford 2007.
29. *Turizmo terminų žodynas*. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/upload/Turizmo_zod.pdf
30. *Turystyka*, red. W. Kurek, Warszawa 2008
31. Urry J., *Spojrzenie turysty*, Warszawa 2007.
32. Urbanskienė R., Clotey B., Jakštys J., *Vartotojų elgsena*, Kaunas 2000.
33. Vellas F., Becherel L., *International Tourism*, London 1995.
34. Vengrienė B., *Paslaugų vadyba*, Vilnius 2006.
35. Vitkienė E., *Paslaugų marketingas*, Klaipėda 2004.
36. Wong Ch.S., Kwong W.Y. Outbond tourist's selection criteria for choosing all-inclusive package tours // *Tourism Management*, 2003. No. 25.
37. Zdon-Korzeniowska M., *Jak kształtować regionalne produkty turystyczne? Teoria i praktyka*, Kraków 2009.
38. Žalienne I., Sabaliauskaitė A., *Pasaulio ir Lietuvos turizmo raida*, Kaunas 2002.
39. Бутко И. И., Ситников В. А., Ситников Е. А., *Маркетинг в туризме*, Москва 2006.
40. Каурова А. Д., *Организация сферы туризма*, Москва 2008.
41. Храбовченко В. В., *Экологический туризм*, Москва 2004.

Turizmo regionai

7.

Naujieji pasaulio stebuklai: Maču Pikču (Peru)

Šaltinis: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/da/Peru_Machu_Pichu_Sunrise_2.jpg

-
- 7.1. Turizmo regiono samprata
  - 7.2. Turizmo regionų tipai
  - 7.3. Turizmo regionų potencialo vertinimas
  - 7.4. Pasaulio turizmo regionai
  - 7.5. Pasaulio turizmo regionų ekonominė reikšmė
-

7.1. Turizmo regiono samprata

Mokslinėje literatūroje diskutuojama, kas yra turizmo regionas ir pagal kokius kriterijus jis apibrėžiamas. **Turizmo regionas** – vietovė, teikianti turizmo paslaugas ir produktus tam tikroje geografinėje teritorijoje, pasižyminčioje:

- kultūrinių ir gamtinių išteklių gausa,
- išplėtotą infrastruktūrą,
- išplėtotu komunikacijos tinklu.

Turizmo regionas taip pat gali būti ir vietovė, kuri turi bendras, tik jai būdingas savybes bei:

- turi turistinių išteklių (skaičius, struktūra, kokybė, patrauklumas),
- turi kelių tinklą,
- turi turistinę infrastruktūrą.

Turizmo regionas gali būti apibrėžiamas kaip geografinės erdvės dalis, kurioje fiksuojamas turistinis aktyvumas.

Lietuvoje turizmo regionas apibrėžiamas kaip tam tikrų bendrų ūkinių, geografinių, kultūrinių bruožų turinti teritorija, kurioje plėtojamas savitas turizmas (pvz., Vakarų Lietuvos regionas, Aukštaitijos regionas, Žemaitijos regionas).

Turistiniu regionu gali būti:

- kontinento dalis ar visas kontinentas (pagal PTO),
- šalis ar šalies dalis,
- didelis geografinis vienetas, įeinantis į kelių valstybių sudėtį (pvz., Alpės),
- mažas geografinis vienetas, išskirtas iš didesnės teritorijos.

Regionuojant pasaulį turistiniu geografiniu požiūriu dažniausiai naudojama *keturių pakopų taksonominė sistema*:

- turistiniai regionai,
- valstybės,
- turistinės (kurortinės) zonos,
- turistiniai centrai.

Regionavime taip pat naudojama *regionų skalė* (remiantis PTO):

- makroregionas (Europos kontinentas),
- mezoregionas (Baltijos jūros regionas),
- regionas (apskritis),
- subregionas (savivaldybė),
- mikroregionas (regioninis parkas).

Pasaulio turizmo organizacijos klasifikacijoje visa Europa, Makronezija (Ispanijai ir Portugalijai priklausančios Atlanto vandenyno salos – Kanarai, Azorai ir Madeira), Turkija ir Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) šalys sudaro vieną statistinį turizmo makroregioną, kurį galima suskirstyti į mažesnius turistinius regionus: 1) Vakarų Europą, Centrinę ir Vidurio Europą, 2) Viduržemio jūros regioną ir 3) NVS šalis.

Apibendrinant pateiktą informaciją galima nurodyti pagrindinius kriterijus, kuriais vadovaujama regionavime:

- *administraciniai*,
- *fiziniai-geografiniai*,
- *ekonominiai-erdvieniai*.

Turizmo regionavimas leidžia efektyviau administruoti turizmo regionus bei sudaro sąlygas strateginiam planavimui.

7.2. Turizmo regionų tipai

Mokslininkai pateikia gana skirtingus turizmo regionų modelius, kurie buvo sudaryti remiantis įvairiais tyrimais bei vadovaujantis skirtingus kriterijais. Dažniausiai regionavine taikomi du metodai:

- pagal priimtus kriterijus *skaidoma teritorija* (išskiriami regioniniai vienetai);
- *jungiant* greta esančias teritorijas, kurios turi panašius išteklius bei sąlygas plėtoti turizmą.

Mokslininkai diskutuoja dėl turizmo regionų klasifikavimo. Pagal tyrimų tikslus ir objektus turizmo regionai yra skirstomi pagal skirtingus kriterijus. Mokslinėje literatūroje galime surasti ir kitų sistemų (21 lent.)

21 lentelė. Regionavimo kriterijai

Kriterijų tipas	Kriterijai
Kraštotyrisinis tipas	<ul style="list-style-type: none"> • pajūrio regionai • paežerių regionai • žemumų regionai • aukštumų regionai • kalnų regionai
Pagal geografinę padėtį	<ul style="list-style-type: none"> • metropoliniai regionai • periferiniai regionai
Pagal turistinių išteklių patrauklumą ir pasiekiamumą	<ul style="list-style-type: none"> • tarptautiniai • šalies • regioniniai • lokaliniai
Pagal turistinių išteklių kompleksškumą ir infrastruktūrą	<ul style="list-style-type: none"> • regionai jau patrauklūs turistams • potencialūs regionai
Pagal turistinės erdvės plėtrą	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Turistinio tyrinėjimo regionai.</i> Regionai dar tyrinėjimo stadijoje (pvz., Antarktida, Himalajai, Amazonė, Naujoji Gvinėja). Šios erdvės dar tik „atrandamos“ turistams • <i>Turistinės penetracijos regionas.</i> Tai geografinės vietovės, kurias turistai lanko masiškai ir trumpai arba fragmentiškai (pvz., nacionaliniai parkai, upės, ežerai, kalnai). Šios vietovės palaiapsniui plečiasi, priklausomai nuo didėjančio susidomėjimo jomis • <i>Turistinės asimiliacijos regionas.</i> Regionai, kuriais domisi nedaug turistų (prieškariniai kurortai, agroturizmas) • <i>Turistinės kolonizacijos regionas.</i> Geriausias pavyzdys – Viduržemio jūros regionas (Ispanijos, Prancūzijos, Italijos pakrantės) • <i>Turistinės urbanizacijos regionas.</i> Tai vietovės, kur atvykę turistai apsisprendžia apsigyventi jose

Pagal gyventojų tankumą	<ul style="list-style-type: none"> • kaimo turizmo regionai • kaimo-miestelių regionai (miestai iki 20 tūkst. gyventojų) • miesto regionai.
Pagal turistų motyvus	<ul style="list-style-type: none"> • specializuoti regionai • daugiafunkciai regionai
Pagal dominuojančias turizmo rūšis regione	<ul style="list-style-type: none"> • poilsiniai regionai • sveikatingumo regionai • kraštotyriniai regionai • kvalifikuoto turizmo regionai • verslo turizmo regionai • kultūrinio turizmo regionai • etninio turizmo regionai • religinio turizmo ir piligrimystės regionai
Pagal politinius-ekonominius kriterijus	<ul style="list-style-type: none"> • miesto vietovės/regionai • kaimo vietovės/regionai • pajūrio vietovės/regionai • kalnų vietovės/regionai • pasienio vietovės/regionai • degradavusios vietovės/regionai • vietovės/regionai, turinčios geografinius apribojimus (kalnai, pelkės)

Šaltinis: sudaryta autorių.

Europos Sąjungoje regionams nustatyti taikoma metodika, paremta statistiniais kriterijais (NUTS). Regionavimas pagal NUTS kriterijus taikomas skirstant ir analizuojant ES paramą.

NUTS klasifikatoriaus struktūra

- NUTS klasifikatorius padalija valstybių narių ekonominę teritoriją į teritorinius vienetus. Kiekvienam teritoriniam vienetai jis suteikia konkretų kodą ir pavadinimą.
- NUTS klasifikatorius yra hierarchinis. Jis kiekvieną valstybę narę skirsto į NUTS 1 lygio teritorinius vienetus, šie yra toliau skirstomi į NUTS 2 lygio teritorinius vienetus, o pastarieji – į NUTS 3 lygio teritorinius vienetus.

Lietuvoje pagal NUTS klasifikatorių NUTS 1 ir 2 lygį atitinka valstybę, NUTS 3 lygį – apskritis (30 pav.).

NUTS 1 lygis – šalis	
NUTS 2 lygis – šalis	
NUTS 3 lygis – apskritis	

30 pav. Lietuvos NUTS regionai

Šaltinis: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2797>

Norint šalyje pasirinkti geriausią regionavimo metodą būtina atlikti detalius tyrimus (net mažiausių teritorinių vienetų). Tam tikslui neretai taikomos ir valorizacijos metodikos. Tačiau kaip rodo praktika, išskiriant turizmo regionus netikslinga naudoti tik vieną iš kriterijų, nes tokiu atveju neišnaudojamas visas regiono turizmo išteklių potencialas.

7.3. Turizmo regionų potencialo vertinimas

Kyla klausimas, kodėl reikalinga (mikro-) regionų kultūrinio turistinio potencialo analizė. Galime skirti šiuos pranašumus:

- nurodo pagrindinius regionų trūkumus bei privalumus,
- padeda sudaryti prioritetinių veiklų sąrašą,
- analizės rezultatai gali paskatinti atsakingus asmenis imtis veiksmų, gerinančių paslaugų kokybę,
- vienodų kriterijų (standartų) taikymas padeda gauti šalies esamo potencialo vertinimą, kuris leidžia naujai peržvelgti naudojamų objektų ir išteklių sąrašą.

Toliau pateikiama adaptuota valorizacijos¹⁰ metodika, taikoma Lenkijoje. Ši metodika skirta nustatyti smulkesnių administracinių vienetų turistinį potencialą. Vertinami visi objektai, esantys savivaldybėje. Kiekvienas objektas, priklausomai nuo savo turistinio patrauklumo, gauna tam tikrą taškų sumą. Įvertinus visus punktus, nurodytus 22 lentelėje, apskaičiuojama bendra suma. Priklausomai nuo gauto rezultato savivaldybė vertinama pagal kitas 4 kategorijas. Jeigu ji nesurenka 100 taškų, tai savivaldybė laikoma nepatrauklia turistams ir rekomenduojama užsiimti kita veikla bei neinvestuoti į turizmą.

22 lentelė. I kategorija – kultūrinis-turistinis potencialas

Išteklių grupė	Išteklių objektai ir skiriami balai
I.A. a) Paminklai	I.A. a) sakraliniai objektai: Istorinės katedros (12) Bazilika (6) Sakralinių objektų kompleksas (6) Kitų religijų sakraliniai objektai (6) Tarptautinės reikšmės objektas (10) Regioninės ar nacionalinės reikšmės sakralinis objektas (6) Istorinės kulto vietos (7) Kiti sakraliniai objektai (2)
I.A. b) Pilyis ir dvarai	Svarbi istorinė pilis (12) Svarbus istorinis dvaras (10) Istorinė pilis ar dvaras (5) Istorinė pilis ar dvaras (griuvėsiai) (3) Dvaro parkai (3) Dvaro sodyba (2) Dvaro pastatai (1)

10 Valorizacija – prancūzų kalbos žodis, reiškiantis „padaryti naudingą, naudoti, eksploatuoti“. Ji taip pat gali būti apibrėžiama kaip iniciatyva ir veikla, kurios imamasi siekiant padidinti tyrimų rezultatų vertę.

22 lentelės tęsinys

I.A. c) Kiti architektūriniai ir kultūros objektai (1)	Viduramžių pastatai, kompleksai (12) Kitos šalies mastu svarbios miesto dalys (10) Istorinio senamiesčio elementai (3) Reikšmingi medinės architektūros objektai (10) Svarbus istorinis pastatas (6) Išskirtinis pastatas (architektūriniu požiūriu) (4) Svarbių istorinių įvykių vieta (4) Istoriniai įtvirtinimai (4) Istorinių įtvirtinimų griuvėsiai (1) Pastatai, vietos, susijusios su tautinėmis mažumomis (7)
I.A. c) Kiti architektūriniai ir kultūros objektai (2)	Pavieniai objektai, susiję su tautinėmis mažumomis (4) Pavienių objektų griuvėsiai, susiję su tautinėmis mažumomis (1) Tarptautinės reikšmės technikos objektai (7) Nacionalinės reikšmės technikos objektai (7) Regioninės reikšmės technikos objektai (3) Veikiantys istoriniai geležinkeliai, vandens infrastruktūra (6) Veikiantys (sezono metu) istoriniai geležinkeliai, vandens infrastruktūra (4)
I.A. d) Kariniai objektai	Labai svarbus karinis objektas (10) Svarbus karinis objektas (10) Karinis objektas, lankomas tik sezono metu (2) Pavieniai kariniai objektai (2) Dalinai prieinami pavieniai kariniai objektai (1) Svarbūs strateginiai objektai (4) Kariųjų objektų fragmentas (2) Rezistencinių kovų vietos (7)
I.B. Istorinės vietos (1)	Istoriniai pastatai ir paminklai Tarptautinės reikšmės paminklai (už kiekvieną po 8) Nacionalinės reikšmės paminklai (už kiekvieną po 6) Regioninės reikšmės paminklai (už kiekvieną po 2) Tarptautinės reikšmės istorinės vietos (už kiekvieną po 8) Nacionalinės reikšmės istorinės vietos (už kiekvieną po 6) Regioninės reikšmės istorinės vietos (už kiekvieną po 2) Literatūrinių kūrinių veiksmo vietos (2) Tarptautinės reikšmės literatūrinių kūrinių veiksmo vietos (3) Tarptautinės reikšmės biografinės vietos (3) Šaliai reikšmingos biografinės vietos (2) Biografinės vietos, nepritaikytos lankyti (1) Biografinės vietos, reikšmingos kitų tautų atstovams (2) Filmavimo vietos (3) Piliavietės, pritaikytos turistams (7) Piliavietės, nepritaikytos turistams (5)

22 lentelės tęsinys

I.B. c) Istorinės kapinės	Partizanų žūties vietos (7) Karalių palaidojimo vietos (8) Kitų žymių žmonių palaidojimo vietos (5) Regioninės reikšmės laidojimo vietos (2) Pavieniai, tarptautinės reikšmės, kapai (6) Pavieniai, šalies reikšmės, kapai (2) Pavieniai, regioninės reikšmės, kapai (1) Kitos kapinės (1) Kapinyai (7)
I.B. c) Šiuolaikiniai pastatai	Išskirtinės architektūros šiuolaikiniai pastatai (5) Įdomios konstrukcijos šiuolaikiniai pastatai (2)
I.D. Pavieniai meno kūriniai	Tarptautinės reikšmės meno kūriniai (10) Nacionalinės reikšmės meno kūriniai (5) Regioninės reikšmės meno kūriniai (3) Tarptautinės reikšmės šiuolaikiniai meno kūriniai (9) Nacionalinės reikšmės šiuolaikiniai meno kūriniai (5) Regioninės reikšmės šiuolaikiniai meno kūriniai (2)
I.D. Muziejai ir parodos	Tarptautinės reikšmės muziejus (10) Nacionalinės reikšmės muziejus (8) Regioninės reikšmės muziejus (5) Lokaliniai muziejai (2) Nacionalinės reikšmės skansenai (10) Kiti skansenai (6) Parodos (2) Už dalyvavimą „Tebūnie naktis“ (kiekvienam objektui po 4) Už dalyvavimą „Muziejų naktis“ (kiekvienam objektui po 4) Privačios kolekcijos (2)
I.E. Festivaliai ir kiti renginiai	Tarptautinės reikšmės aukštosios kultūros renginiai (7) Nacionalinės reikšmės aukštosios kultūros renginiai (6) Regioninės reikšmės aukštosios kultūros renginiai (4) Tarptautinės reikšmės masinės kultūros renginiai (7) Nacionalinės reikšmės masinės kultūros renginiai (6) Regioninės reikšmės masinės kultūros renginiai (4) Tarptautinės reikšmės inscenizacijos ir rekonstrukcijos (7) Nacionalinės reikšmės inscenizacijos ir rekonstrukcijos (6) Regioninės reikšmės inscenizacijos ir rekonstrukcijos (4)
I.F. Veikiantys pramoniniai centrai	Pramoniniai centrai, kuriuose yra programos turistams (2) Gido paslaugos objektuose (2)

22 lentelės tęsinys

I.G. Gamtiniai ištekliai	Rezervatai (3) Nacionaliniai parkai (8) Regioniniai parkai (6) Istoriniai parkai (6) Botanikos sodai (3) Miesto parkai (1)
I.H. Maršrutai ir trasos	Tarptautinės reikšmės maršrutas (8) Nacionalinės reikšmės maršrutas (6) Regioninės reikšmės maršrutas (3) Lokaliniai maršrutai (3) Virtualiniai maršrutai (2) Požeminės trasos (2)

Šaltinis: adaptuota autorių pagal Mikos von Rohrscheidt, 2008.

Papildomi taškai suteikiami už:

- objektus, esančius UNESCO sąraše (30),
- valstybinės reikšmės objektus (15),
- gidus, dirbančius objektuose (2),
- gido gebėjimus kalbėti užsienio kalbomis (1),
- įdiegtus elektroninius vadovus objektuose (1),
- įdiegtus elektroninius vadovus užsienio kalba objektuose (1),
- išleistą literatūrą (1),
- išleistą literatūrą užsienio kalba (1),
- objektų autentiką (1–2),
- inovacijų diegimą (2),
- ekspozicijas užsienio kalba (2),
- darbo laiką (1),
- pritaikymą neįgaliesiems turistams (4).

Jeigu savivaldybė I kategorijoje surenka:

- 100–250 taškų, tai jos potencialas – vidutinis,
- 250–450 taškų, savivaldybės kultūrinis turizmo potencialas – didelis.

23 lentelė. II kategorija – turizmo infrastruktūra

Išteklų grupė	Išteklų objektai ir skiriami balai
II. A. Turizmo informacija	Nuolat veikiantis TIC (2) Informacija užsienio kalbomis (1) Galimybė pasamdyti gidą (3) Galimybė pasamdyti gidą, kalbantį užsienio kalbomis (už kiekvieną kalbą po 1) Aukštos kokybės spausdinta informacija apie regioną (2) Aukštos kokybės spausdinta informacija užsienio kalba apie regioną (už kiekvieną kalbą po 1)
II. B. Turizmo infrastruktūra	Viešbučiai (už kiekvieną rūšį po 2) Paslaugų paketai (1) Restoranai, siūlantys regioninius patiekalus (3) Restoranai, siūlantys kulinarinio paveldo patiekalus (2) Restoranai (1) Už istorinį interjerą restoranuose (1) Už kultūrinės pramogos restoranuose (1) Papildomas balas už maitinimo įstaigas, veikiančias po 22 val. Papildomas balas už maitinimo įstaigas, veikiančias po 24 val. Galimybė išnuomoti transporto priemonę (2)
III. C. Transporto infrastruktūra (1)	Oro uostas (jei iki jo 50 km) (4) Didelė geležinkelio stotis (3) Kita geležinkelio stotis (2) Autobusų stotis (2) Autobuso stotelė (1) Uostas (3) Veikianti priplauka (1) Keltas (2) Autostrada (4) Greitkelis (2) Kiti keliai (1) Priemiestinis transportas (2) Naktiniai reisai (1) Taksi (visą parą) (1) Retro transportas (karietos) (3) Dviračių nuoma (3) Valčių, baidarių ir kt. nuoma (3)

23 lentelės tęsinys

II. D. Reklama	Dalyvavimas turizmo parodose (Vivattur) (2) Dalyvavimas (savarankiškas) tarptautinėse turizmo parodose (3) Reguliarus informacijos publikavimas (1) Konferencijų organizavimas (1) Infoturų organizavimas (2) Informacinės laidos (3) Reklama turistinėje spaudoje (3)
----------------	--

Šaltinis: adaptuota autorių pagal Mikos von Rohrscheidt, 2008.

Dar viena vertinimo kategorija – tai alternatyvios pramogos savivaldybėje, kurias gali rinktis turistai savo apsilankymo metu.

24 lentelė. III kategorija – alternatyvios turizmo pramogos

Išteklių grupė	Išteklių objektai ir skiriami balai
III. A. kultūros institucijos	Teatras (3) Filharmonija (3) Koncertų salės (2) Sezoniniai spektakliai (1) Opera (2) Muzikos teatrai (2) Kinas (2)
III. B. Kraštotyrinės atrakcijos	Kalnai su trasomis (2) Jūros pakrantės (2) Gamtos paminklai (1) Apžvalgos bokšteliai (1) Pažintinės trasos (3)
III. C. Sportinė, edukacinė, rekreacinė pasiūla	Baseinai (2) Pliužai (2) Kalbos kursai (1) Laisvalaikio centrai (2) Sezoniniai laisvalaikio centrai (1) Stadionai (1) Golfo laukai (3) Ledo arenos (3) Nuotykių parkai (3) Pažintiniai takai (3)

IV kategorijai priklauso visi likę ištekliai, kurie gali daryti įtaką turizmo plėtrai.

25 lenetelė. IV kategorija – kiti veiksniai, darantys įtaką turizmo plėtrai

Išteklų grupė	Išteklų objektai ir skiriami balai
IV. A. Institucijos ir organizacijos mikroregione	Universitetai (4) Kitos aukštosios mokyklos (2) Valstybinės institucijos (5) Savivaldybės (2) Kitos organizacijos, atsakingos už turizmo plėtrą (3)
IV. B. Verslo turizmo situacija mikroregione	Mugės, parodos (2) Konferencijų centrai (2)
IV. D. Apsipirkimo galimybės	Prekybos centrai (2) Regioninių produktų prekybos vietos (3)
IV. E. Bendradarbiavimas	Mikroregiono bendradarbiavimas su kitais mikroregionais (kitų šalių) (2)

Turizmo regionų valorizacija:

- padeda išskirti „stipriausias“ regionų vietas,
- leidžia orientuotis į tam tikros turizmo rūšies plėtrą,
- sudaro galimybę kurti paklausius regioninius produktus.

Daugiau informacijos:

Informacija apie Lietuvoje taikomą valorizacijos sistemą: *Lietuvos turizmo potencialo įvertinimo, nustatant didžiausias turistinės traukos vietas ir jų panaudojimo prioritetus, studija*, Vilnius 2011.

http://www.tourism.lt/upload/Turizmo_potencialo_ivertinimo_STUDIJA_2012.doc

7.4. Pasaulio turizmo regionai

Tarptautinio turizmo plėtroje daugiausiai akcentuojami regionai, kuriuose gerai išplėtotą infrastruktūrą bei gausu kultūrinių ir gamtinių išteklių.

Pirmasis turizmo regionų skirstymas 1949 m.:

- Europa,
- Pietų Amerika,
- Vidurio ir Šiaurės Amerika,
- Karibai,
- Afrika,
- Australija ir Tolimieji Rytai.

Nuo 1983 m. Pasaulio turizmo organizacija renka duomenis ir pateikia tokių turizmo regionų sąrašą:

- Europa,
- Amerika,
- Rytų Azija ir Ramiojo vandenyno salos,
- Afrika,
- Artimieji Rytai,
- Pietų Azija.

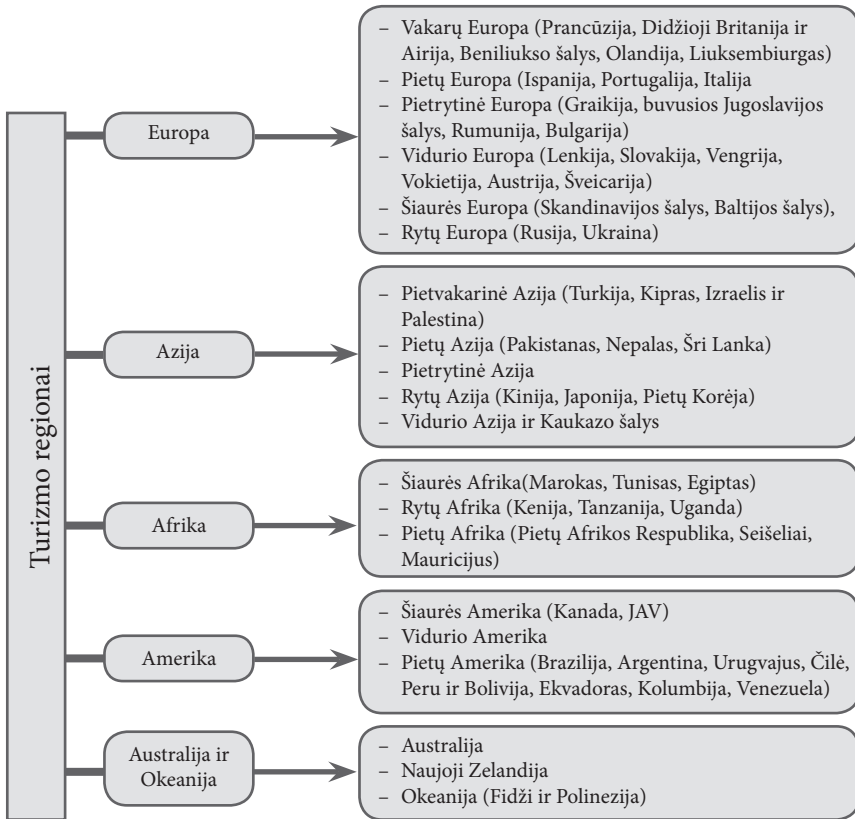
Kiekvieną regioną PTO skirsto į subregionus (31 pav.). Šiuos vienetus PTO įvedė 1970 metais. Tai buvo susiję su tam tikrų vietovių išskirtiniu patrauklumu.

PTO regionavimą kritikuoja daugelis mokslininkų, nes:

- išskirti regionai yra sutartiniai ir ne visada atitinka geografines ribas,
- klaidinga buvo jungti Vidurio ir Rytų Europą į vieną subregioną, nes tik dalis šalių, priklausančių makroregionui, yra ES narės,
- dalis subregionų labai skirtingi savo kultūra ir tradicijomis (pvz., Izraelis, Kipras, Turkija).

Tuo tarpu Europoje skiriami tokie turizmo regionai:

- Skandinavijos,
- Baltijos jūros,
- Britų salyno,

31 pav. Pasaulio turizmo regionai ir subregionai pagal PTO

Šaltinis: sudaryta autorių pagal PTO.

- Vakarų Europos,
- Alpių,
- Vidurio Europos,
- Rytų Europos,
- Juodosios jūros,
- Viduržemio jūros (skaidomas į 4 subregionus).

Pagrindiniai Europos regionavimo kriterijai:

- geografinė padėtis,

- turizmo plėtra,
- turizmo infrastruktūra,
- gamtiniai ir kultūriniai išteklių,
- istorinis kriterijus.

Lietuvos mokslininkai siūlo vietoj dabartinių turistinių regionų skirti žemynų ir vandenynų taksonominį rangą, kuris apibrėžia natūralias ir visuotinai priimtas geosferos sudėtines dalis:

- žemynus: Euraziją, Afriką, Šiaurės Ameriką, Pietų Ameriką, Australiją, Antarktidą;
- vandenynus – Ramųjį, Atlanto, Indijos, Arkties.

Turistinius regionus reikėtų skirstyti taip, kad jie padalytų visą žemynų ir vandenynų erdvę. Sausumos turistinių regionų ribos nustatytinos pagal valstybių sienas arba didžiųjų valstybių administracines ribas. Keturių pakopų taksonominė sistema jau nepakankama, nes dabartinė turistinė erdvė jau daug platesnė. R. Krupickas, vienas iš turizmo geografijos pradininkų Lietuvoje, siūlo skirti 28 regionus (32 pav.):

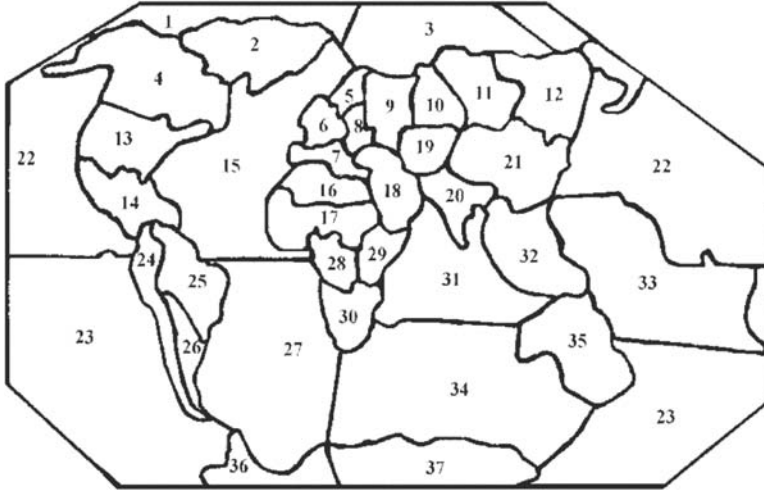
– **Žemynai.** *Eurazijoje:* Šiaurės Europos (5), Vakarų Europos (6), Centrinės Europos (8), Pietų (Viduržemio) Europos (7), Rytų Europos (9), Vakarų Sibiro (10), Vidurio Sibiro (11), Rytų Sibiro (12), Vidurio Azijos (19), Artimųjų Rytų (18), Rytų Azijos (21), Pietryčių Azijos (salynų) (32), Pietų Azijos (20); *Afrikoje:* Sacharos (16), Sahelio (17), Centrinės Afrikos (28), Rytų Afrikos (29), Pietų Afrikos (30); *Šiaurės Amerikoje:* Grenlandijos (2), Kanados (4), JAV (13), Centrinės Amerikos (14); *Pietų Amerikoje:* Andų (24), Amazonijos (25), Stepių (26); *Australijoje:* Australijos (35); *Antarktidoje:* Vakarų Antarkties (36), Rytų Antarkties (37).

– **Vandenynai.** *Ramiojame:* Šiaurės Ramiojo (Havajų) (22), Vakarų Ramiojo (33), Pietų Ramiojo (Velykų) (23); *Atlanto:* Šiaurės Atlanto (15), Pietų Atlanto (27); *Indijos:* Šiaurės Indijos vandenyno (31), Pietų Indijos vandenyno (34); *Arkties:* Vakarų Arkties (1), Rytų Arkties (3).

Mokslinėje literatūroje vyksta diskusija dėl turizmo regionų regionavimo. Neretai autoriai siūlo pačioms šalims padalinti šalį į regionus, priklausomai nuo tradicinių, istorinių bei turizmo išteklių.

Pasaulio turizmo regionų ekonominė reikšmė. Pirmasis, svarbiausias, turizmo koncentracijos poliūs – Vakarų ir Centrinė Europa (33 pav.). Eu-

ropos žemyną aplanko daugiausiai turistų (daugiau nei pusė visų pasaulio turistų).

32 pav. Pasaulio turizmo regionai (perspektyvinis variantas)

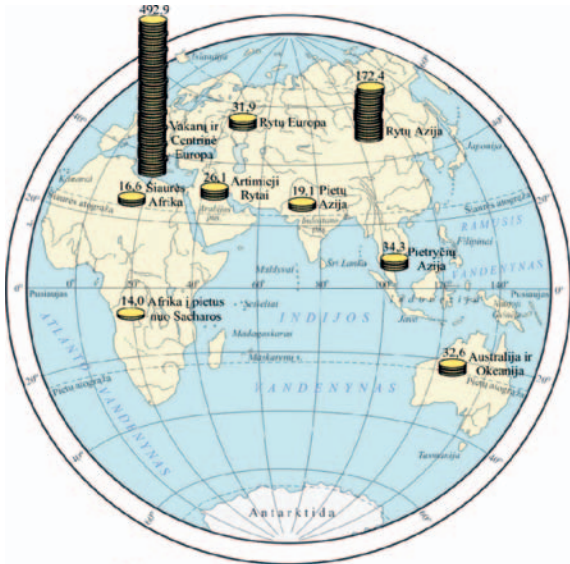
Šaltinis: Krupickas, 2009.

Europos lyderė – Prancūzija, kurioje turizmas sukuria daugiau nei 6 % šalies BVP. Šiame sektoriuje dirba apie 1 mln. žmonių. Antroji vieta atiteko Ispanijai, ji Europoje pirmauja pagal pajamas iš turizmo.

Europos konkurencingumą lėmė:

- turistinių atrakcijų gausa,
- išplėtotą turizmo infrastruktūrą,
- keliavimo tradicijas,
- Europos gyventojų pajamas,
- senos keliavimo tradicijos.

Tuo tarpu antrasis pasaulio turizmo koncentracijos poliūs – Šiaurės ir Centrinė Amerika (34 pav.). Trečiasis pasaulio turizmo koncentracijos poliūs – Rytų ir Pietryčių Azija (Japonija, Kinija, Taivanis, Tailandas, Indonezija, Singapūras, Filipinai).

34,3 Turizmo sektoriaus ekonominė reikšmė 2007 m. (mlrd. eurų)

33 pav. Rytų pusrutulio turizmo centrai ir periferiniai regionai, 2007 m.

Šaltinis Vaitekūnas, Povilauskas, 2011.

34,3 Turizmo sektoriaus ekonominė reikšmė 2007 m. (mlrd. eurų)

34 pav. Vakarų pusrutulio turizmo centrai ir periferiniai regionai, 2007 m.

Šaltinis Vaitekūnas, Povilauskas, 2011.

Akcentuotina, kad pasaulio turizmo regionų perspektyvumą lemia ir migracija bei atvykstančiųjų turistų skaičius.

Remiantis PTO prognozėmis 2020 m. kelionių skaičius išaugs iki 1561 mln., o pajamos iš turizmo pasieks 2 trilijonus USD. Europa ir toliau išliks populiariausiu turizmo makroregionu (2020 m. prognozuojama 717 mln. kelionių). Turistai dažniausiai keliaus į:

- Vidurio ir Rytų Europos regionus (223 mln.),
- Viduržemio jūros regioną (212 mln.).

Remiantis prognozėmis akcentuojama, kad Rytų Azijos ir Ramiojo vandenyno regionai užims antrą vietą pagal lankomumą. Taip pat daugės kelionių makroregionų ir subregionų ribose.

⇒ Praktinė užduotis

Nurodyti pagrindines (populiariausias) Lietuvos turistines vietas ir aptarti jų stipriąsias bei silpnąsias puses (gamtinius, kultūrinius išteklius, infrastruktūrą).

Užduotys

1. Apibrėžkite turizmo regionų sampratą.
2. Kokie yra turizmo regionavimo kriterijai?
3. Nurodykite turizmo regionų tipus.
4. Apibūdinkite Europos Sąjungos regionus (NUTS 1, NUTS 2, NUTS 3).
5. Kas yra NUTS 3 lygio teritorinis vienetas Lietuvoje?
6. Apibrėžkite regioninės politikos sampratą.
7. Kokie yra pasaulio turizmo regionai pagal PTO?
8. Kokie yra svarbiausieji pasaulio turizmo regionai pagal ekonominę reikšmę?
9. Į kurį pasaulio turizmo regioną atvyksta didžiausias turistų skaičius?
10. Nurodykite perspektyviausius pasaulio turizmo regionus pagal prognozes 2020 metams.

Naudota literatūra

1. Bagdzevičienė R., *Regioninės politikos vykdymo prielaidos. Lietuvos regioninių tyrimų institutas*, 2005. www.lr-ti.lt/veikla/bag_region.doc
2. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2797>
3. Karpowski W., *Geografia turystyczna*, Warszawa 2004.
4. Kruczek Z., Zmysłony P., *Regiony turystyczne*, Kraków 2010.
5. Krupickas R., Turistines erdvės skirstymas // *Verslo ir teisės aktualijos*, 2009, t. 3.
6. Łazarkowicz M., Łazarkowicz R., *Gospodarka turystyczna*, Warszawa 2002.
7. Maniokas K., *Europos Sąjungos plėtra ir europizacija*, Vilnius 2003.
8. Medlik S., *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*, Oxford 2003.
9. Merski J., *Wpływ turystyki na rozwój regionalny kraju i jej rola w integracji europejskiej*, Warszawa 2004.
10. Mikos v. Rohrscheidt A., *Turystyka kulturowa, Fenomen, Potencjał, Perspektywy*, Gniezno 2008.
11. Sharpley R., *Travel and Tourism*, London 2006.
12. Spiriajevas E., *Tarptautinio turizmo taikomoji geografija*, Klaipėda 2009. Prieiga per internetą: <http://www.ku.lt/coastlearn/tourism/targets.html>
13. *Turizmo terminų žodynas*. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/upload/Turizmo_zod.pdf
14. *Turystyka*, red. W. Kurek, Warszawa 2008.
15. Vaitekūnas S., *Lietuvos regionų problema Europos Sąjungos kontekste. Regionų plėtra – 2001*.
16. Vaitekūnas S., Povilanskas R., *Turizmo ir kelionių geografija*, Vilnius 2011.
17. Zdon – Korzeniowska M., *Jak kształtować regionalne produkty turystyczne? Teoria i praktyka*, Kraków 2009.

Turizmo administravimas

8.

Naujieji pasaulio stebuklai: Čičen Ica (Meksika)

Šaltinis: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e3/El_Castillo_de_Chich%C3%A9n_Itz%C3%A1.jpg

-
- 8.1. Tarptautinės turizmo organizacijos
  - 8.2. Turizmo politika
  - 8.3. Valstybės institucijos, atsakingos už turizmo plėtrą
  - 8.4. Savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų ir vietos bendruomenių veikla turizmo plėtroje
  - 8.6. Turizmo strateginio valdymo dokumentai
-

8.1. Tarptautinės turizmo organizacijos

Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacija (JT PTO; angl. World Tourism Organization, UN WTO). PTO yra tarpvyriausybinių pobūdžio tarptautinė organizacija, įsteigta 1970 m., pertvarkius Tarptautinę oficialių turizmo organizacijų sąjungą. 2003 m. PTO reorganizuota į specializuotą Jungtinių Tautų agentūrą. Nuo 2005 m. PTO yra Jungtinių Tautų ypatinga organizacija. PTO tikslas – turizmo skatinimas rūpinantis ekonomine plėtra, atsakingo, darnaus ir visiems prieinamo turizmo populiarinimas, pagarba tarpusavio supratimui, žmogaus teisėms ir laisvėms. Pagrindinės PTO darbo kryptys:

- statistika,
- turizmo tyrimai bei ekonominė plėtra,
- mokymai,
- darniosios turizmo plėtros skatinimas,
- rinkodaros vykdymas ir skatinimas,
- turizmo paslaugų kokybės gerinimas,
- turizmo žmogiškųjų išteklių plėtra,
- turizmo veiklos regionuose skatinimas,
- bendradarbiavimas, siekiant pasaulyje mažinti nedarbą ir skurdą,
- pagalba prisijungusiems PTO nariams ir šalims; ryšių tarp PTO narių skatinimas,
- leidyba.

Svarbiausi PTO darbo programos uždaviniai:

- » tarptautinio turizmo pasaulinių tendencijų stebėjimas; turizmo statistikos analizė ir publikavimas, jos įvedimas į JT sistemą, turiz-

- mo statistikos sąskaitų (angl. Tourism Satellite Account) metodikos taikymas,
- » Pasaulinio turizmo etikos kodekso (angl. Global Code of Ethics for Tourism) naudojimas darnai ir konkurencingumui skatinti, Pasaulinio turizmo etikos komiteto (angl. World Committee on Tourism Ethics) darbas,
  - » darniosios plėtros standartų kūrimas; klimato ir aplinkos pokyčių poveikio turizmui tyrimas; kultūrinio turizmo rėmimas,
  - » kova prieš skurdą plėtojant turizmą,
  - » bendradarbiavimo skatinimas rinkos tyrimų, produktų kūrimo ir inovacijų srityse,
  - » parama šiuolaikinių informacijos ir komunikacijų technologijų taikymui turizmo srityje,
  - » parama saugumo klausimais, krizių valdymo plėtra, turizmo centrų įvaizdžio kūrimas po krizinių situacijų,
  - » turizmo srities darbuotojų švietimo ir kvalifikacijos kėlimo rėmimas,
  - » viešieji ryšiai, keitimasis informacija ir dokumentavimas/statistika.

Lietuva viena iš pirmųjų Baltijos šalių tapo PTO nare. Tačiau 2011 m. gegužės mėn. buvo nuspręsta išstoti iš šios pasaulinės turistines organizacijos, kuriai priklauso turistų dažniausiai lankomos šalys.

Šaltinis: http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/turizmas/Turizmo_taryba/Posedzio_protokolas.pdf

Pasaulio kelionių ir turizmo taryba (angl. **World Travel and Tourism Council, WTTC**) yra forumas pasaulio verslo lyderiams, kuriame dalyvauja pasaulyje pirmaujančių 100 bendrovių vadovai. Tai yra vienintelė institucija, atstovaujanti privačiam sektoriui visose kelionių ir turizmo verslo dalyse visame pasaulyje.

Tarptautinė paminklų ir paminklinių vietovių taryba (angl. International Council on Monuments and Sites, ICOMOS) yra tarptautinė nevyriausybinė profesionalų organizacija, kurios tikslas – saugoti pasaulio istorinius paminklus ir vietas. Pagal ICOMOS, darnus turizmas siejamas su turizmo veikla, kuri gali būti palaikoma ilgą laiką todėl, kad yra naudinga socialinėms, ekonominėms, gamtinėms ir kultūrinėms regiono aplinkoms.

UNESCO

Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization – UNESCO) buvo įkurta iškart po Antrojo pasaulinio karo – 1945 m. lapkričio 16 dieną. UNESCO yra Jungtinių Tautų (United Nations) specializuota agentūra, siekianti prisidėti prie pasaulio taikos ir saugumo stiprinimo vystant bendradarbiavimą tarp tautų švietimo, mokslo, kultūros ir komunikacijos srityse.

UNESCO globojama veikla siekia užtikrinti visuotinę pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei bendriesiems teisės principams, skatinti ir tobulinti bendravimą tarp įvairių pasaulio rasių, lyties, religijų ir skirtingomis kalbomis kalbančių žmonių, kaip tai įtvirtinta Jungtinių Tautų Chartijoje (Charter of the United Nations). Organizacijos vykdomi informacijos mainai bei žinių sklaida prisideda prie žmogiškųjų ir institucinių gebėjimų vystymosi tarptautinėje erdvėje, dalyvaujant 193 valstybėms narėms (2009 m. gruodžio mėn. duomenimis) ir šešioms asocijuotoms narėms švietimo, mokslo, kultūros ir komunikacijos srityse.

Pagrindinės penkios UNESCO funkcijos:

- švietimo, mokslo, kultūros ir komunikacijų studijos;
- tyrimai ir mokymai, skirti žmonijos žinių tobulinimui ir sklaidai;
- paveldo išsaugojimas ateities kartoms;
- tarptautinių įgyvendinimo būdų, rekomendacijų bei ekspertinių žinių parengimas;
- specializuotos informacijos mainai.

Lietuvos Respublika į Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizaciją buvo priimta 1991 m. spalio 7 dieną. 1992 m. spalio 20 dieną buvo įsteigta Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija bei 1993 m. – Lietuvos Respublikos nuolatinė atstovybė prie UNESCO.

Šaltinis <http://unesco.lt/index.php?url=apie>

Europos kelionių komisija, jos būstinė yra Briuselyje, vienija 33 narius. Svarbiausi organizacijos tikslai yra vykdyti Europos šalių rinkodarą, populiarinti šalis pasaulyje. Europos Parlamente veikia Transporto ir turizmo komitetas. Kitos institucijos aprašomos 26 lentelėje.

26 lentelė. Europos ir tarptautinės turizmo asociacijos

Organizacija	Charakteristika
ACI (Tarptautinė oro uostų taryba)	Vienintelė pasaulinė profesinė oro uosto operatorių asociacija
AER (Europos regionų asamblėja)	Išreiškia daugiau kaip 250 regionų iš 32 Europos šalių interesus. Regionai siekia įgyvendinti tvarią politiką, suteikiančią jų bendruomenėms ekonominę, socialinę ir aplinkosaugos plėtrą. Turizmas tapo neįkainojama priemone, leidžiančia įvertinti vietos iniciatyvas ir skatinti ekologinę plėtrą, todėl AER daugiausia imasi padėti savo nariams kurti tvarią turizmo praktiką
AEA (Europos aviakompanijų asociacija)	Europos aviakompanijų asociacija – vieni-ja 31 svarbiausią aviakompaniją ir daugiau kaip 50 metų patikimai atstovauja Europos aviakompanijų verslui
BEUC (Europos vartotojų organizacija)	Federacija, jungianti 40 nacionalinių ir nepriklausomų vartotojų organizacijų Europoje
BITS (Socialinio turizmo tarptautinis biuras)	Pasaulinė turizmo organizacija, vieni-ja daugiau kaip 145 narių įstaigų iš beveik 40 šalių
CECTA (Vidurio Europos šalių kelionių asociacija)	Skėtinė organizacija, įsikūrusi Naujosios Europos centre ir jungianti bendrus Austrijos, Čekijos, Lenkijos, Slovakijos, Vengrijos ir Vokietijos bei jas aptarnaujančio kelionių verslo interesus
ATLAS (Europos turizmo ir laisvalaikio ugdymo asociacija)	Forumas, kuriame skatinami darbuotojų ir studentų mainai, daugiašaliai tyrimai bei lengvinamas mokymo programų ir profesinis vystymas. ATLAS šiuo metu turi narių iš daugiau kaip 70 šalių

26 lentelės tęsinys

EFCT (Europos konferencijų miestų federacija)	Unikali Europos konvencijos biurų federacija yra greitas, tikslus ir nepriklausomas informacijos šaltinis ieškant lankytinų vietų Europoje iš 90 lankytinų vietų, esančių 30 Europos šalių
ARTITS (Europos menininkų kolonijų federacija)	Menininkų kaimeliai, kviečiantys apsilankyti už didžiųjų miestų esančiose vietose, kuriose unikaliai susijungia menas, kultūra, kaimo tradicijos ir kaimiškas kraštovaizdis – visa tai vardan kultūrinio turizmo
ENAT (Europos prieinamo turizmo tinklas)	Europos tinklas, kurį sudaro daugiau kaip 180 organizacijų narių, tiesiogiai užsiimančių bet kokio amžiaus ir gebėjimų turistams prieinamų lankomų vietų, gaminių ir paslaugų skatinimu ir plėtra
ERA (Europos regionų aviakompanijų asociacija)	Atstovauja jau daugiau kaip 220 bendrovių ir yra vienintelė institucija, atstovaujanti Europos vidaus oro transporto verslo interesams Europoje
ETAG (Europos kelionių ir turizmo veiksmų grupė)	Ši grupė siekia nustatyti ir skatinti bendrus interesus vykdant turizmo plėtrą, kurie sieja visus sektorius, stiprinant efektyvius techninius ryšius ir bendradarbiavimą tarp vyriausybių, nacionalinių turizmo agentūrų ir turizmo valdymo interesų viešajame ir privačiame sektoriuje
ETOA (Europos ekskursijų operatorių asociacija)	Europos masto prekybos asociacija, vienijanti Europos turizmo bendroves ir turinti daugiau kaip 400 narių.
ITTFa (Europos turizmo prekybos mugių asociacija)	Jungia kai kurias geriausias pasaulyje turizmo parodas
EUFED (Europos Sąjungos jaunimo nakvynės namų asociacijos federacija)	Federacija, Europos Sąjungos lygmeniu atstovaujanti Europos nacionalinių jaunimo nakvynės namų asociacijoms ir jaunimui, kuris apsistoja jaunimo nakvynės namuose

26 lentelės tęsinys

EURADA (Europos plėtros agentūrų asociacija)	Nevyriausybinė organizacija, siekianti skatinti regioninę ekonomikos plėtrą palaikant dialogą su Europos Komisijos tarnybomis, geros praktikos mainus tarp narių, tarpvalstybinių narių, regioninės plėtros agentūrų bendradarbiavimą. EURADA vienija apytiksliai 150 plėtros agentūrų iš 25 šalių, tiek iš Europos Sąjungos, tiek iš Vidurio ir Rytų Europos
Eurochambres (Europos pramonės ir prekybos rūmų asociacija)	Europos pramonės ir prekybos rūmų asociacija atstovauja 44 nacionalinių pramonės ir prekybos rūmų asociacijai, 2000 regioninių ir vietos rūmų tinklui Europoje, vienijančiam daugiau kaip 18 milijonų įmonių narių Europoje
EuroCommerce (Mažmeninės, didmeninės ir tarptautinės prekybos atstovybė ES)	Atstovauja tarptautinei, didmeninei ir mažmeninei prekybai Europoje ir jungia daugiau kaip 100 narių, tarp jų prekybines federacijas 28 Europos šalyse, Europos ir nacionalines asociacijas, atstovaujančias konkrečioms prekybos šakoms ir individualioms įmonėms bei bendrovėms
EUROGITES (Europos ūkių ir kaimo turizmo federacija)	Europos ūkių ir kaimo turizmo federacija
EUROPARKS (Laisvalaikio parkų ir atrakcionų nacionalinių asociacijų federacija)	Laisvalaikio parkų ir atrakcionų nacionalinių asociacijų federacija
ECHOR (Europos pilių viešbučiai ir restoranai)	Pilių turizmo skatinimas
EUTO (ES už turizmo sektorių atsakingi pareigūnai)	Organizacija, skatinanti kurti tarpvalstybinius tinklus tarp Europos vidurinės ir aukščiausios grandies vadybininkų, daugiausia užsiimančių turizmo skatinimu ir plėtra

26 lentelės tęsinys

UEAPME (Europos amatininkų MVĮ asociacija)	Tai pelno nesiekianti ir nešališka darbdavių organizacija, atstovaujanti Europos amatų, prekybos ir MVĮ interesams Europos Sąjungos lygmeniu
Europos miestų turizmas	Pagrindinis profesionalus turizmo tinklas, skatinantis ir jungiantis Europos miestų turizmo interesus. Tinklas jungia daugiau kaip 105 didelių miestų iš 30 šalių
HOTREC (Viešbučiai, restoranai ir kavinės Europoje)	Atstovauja viešbučiams, restoranams ir kavinėms Europos Sąjungoje
IAAPA (Tarptautinė pramogų parkų ir atrakcionų asociacija)	Asociacija, dirbanti, kad padėtų atrakcionų savininkams sklandžiai ir pelningai užsiimti savo verslu
IACA (Tarptautinė oro transporto paslaugų teikėjų asociacija)	Atstovauja 39 aviakompanijoms, valdančioms daugiau kaip 850 modernių, ekologiškai veiksmingų lėktuvų ir tiesiogiai samdančioms daugiau kaip 50 000 žmonių
IATA (Tarptautinė oro transporto asociacija)	Tai svarbiausia priemonė, skatinanti aviakompanijų tarpusavio bendradarbiavimą, siekiant teikti saugias, patikimas, apsaugotas ir ekonomiškai oro transporto paslaugas. Šiandien joje yra daugiau kaip 270 narių iš daugiau kaip 140 valstybių visame pasaulyje
IATAN (Tarptautinis aviakompanijų kelionių agentų tinklas)	Užtikrina būtiną ryšį tarp tiekėjų bendruomenės ir JAV kelionių platinimo tinklo
IATM (Tarptautinė ekskursijų vadybininkų asociacija)	Profesinė patyrusių ekskursijų vadybininkų (aktyvių narių) asociacija, įsteigta prieš daugiau kaip keturiasdešimt metų ir jungianti narius visame pasaulyje
ICC (Tarptautiniai prekybos rūmai)	Atstovauja pasauliniam verslui, ginančiam globalią ekonomiką kaip jėgą, užtikrinančią ekonominę vystymąsi, darbo vietų kūrimą ir klestėjimą

26 lentelės tęsinys

ICCL (Tarptautinė kruizinių linijų taryba)	Organizacijos misija yra dalyvauti reguliavimo ir politikos vystymo darbe bei skatinti visas priemones, užtikrinančias saugią, patikimą ir sveiką kruizinių laivų aplinką
ICOMOS (Tarptautinė paminklų ir paminklinių vietovių taryba)	Tarptautinė nevyriausybinė profesionalų organizacija, kurios tikslas – saugoti pasaulio istorinius paminklus ir vietas
IFITT (Tarptautinė IT ir kelionių bei turizmo federacija)	Tarptautinė IT ir kelionių bei turizmo federacija (IFITT) siekia skatinti tarptautines diskusijas apie informacines technologijas turizmo srityje
IHRA (Tarptautinė viešbučių ir restoranų asociacija)	Verslo organizavimas, atstovavimas svetinumo verslui visame pasaulyje
IRU (Tarptautinė kelių transporto sąjunga)	Per savo nacionalines asociacijas kiekviename žemyne IRU kalba viso kelių transporto verslo vardu. Padeda miesto transporto ir turistinių autobusų, taip pat ir taksi bei sunkvežimių operatoriams visame pasaulyje ir informuoja juos apie įvykius, paveikiančius jų verslą
ITF (Tarptautinė transporto darbuotojų federacija)	624 sąjungos, atstovaujančios 4 500 000 transporto darbuotojų 142 šalyse, yra ITF narės. Tai yra viena iš kelių Pasaulio sąjungų federacijų, susijungusi su Tarptautine laisvųjų prekybos sąjungų konfederacija (ICFTU)
IUF (Tarptautinė maisto, žemės ūkio, viešbučių, restoranų, viešojo maitinimo, tabako ir susijusių sričių darbuotojų sąjunga)	Sąjungą sudaro 336 profesinės sąjungos iš 120 šalių, atstovaudamos bendrai daugiau kaip 12 milijonų darbuotojų narystei. Ji įsikūrusi Ženevoje, Šveicarijoje
CABI (Laisvalaikio turizmas)	Laisvalaikio turizmo duomenų bazė suteikia greitą prieigą prie laisvalaikio, poilsio, turizmo ir svetingumo tyrimų. Svetainėje skelbiama informacija apie naujausius tyrimų rezultatus svarbiausiose pramonės srityse

26 lentelės tęsinys

OTE (Laiko paskirstymo organizacija Europoje)	Yra tiesioginės narystės organizacija, vienijanti daugiau kaip 130 narių iš visų pramonės sektorių visoje Europoje, įskaitant poilsio vietų plėtotojus, keitimo bendroves, valdymo ir rinkodaros bendroves, patikėtinis, finansavimo rūmus ir perpardavimo bendroves
ECTAA (Kelionių agentai ir ekskursijų operatoriai Europoje)	Nacionalinių kelionių agentų ir ekskursijų operatorių asociacijų grupė Europos Sąjungoje ir tarptautinė pelno nesiekianti organizacija, įtraukta į Belgijos teisės aktus, įsikūrusi Briuselyje. Ji atstovauja daugiau kaip 120 000 kelionių agentūrų ir ekskursijų operatorių, teikiančių kelionių į abi puses paslaugas, interesams
UNI (Tarptautinis sąjungų tinklas)	Regioninė ir pasaulinė organizacija profesinėms sąjungoms pasaulinėje paslaugų ekonomikoje
UNI EUROPA (Tarptautinis sąjungų tinklas)	Turi septynis milijonus narių Europoje, yra pagrindinis profesinių sąjungų veikėjas Briuselyje
WATA (Pasaulinė kelionių agentūrų asociacijos asociacija)	Yra įregistruota kaip asociacija pagal Šveicarijos civilinę teisę ir iš esmės yra ne pelno siekianti organizacija
WTTC (Pasaulio kelionių ir turizmo taryba)	Forumas pasaulio verslo lyderiams, kuriame dalyvauja pasaulyje pirmaujančių 100 bendrovių prezidentai, pirmininkai ir vadovai. Tai yra vienintelė institucija, atstovaujanti privačiam sektoriui visose kelionių ir turizmo verslo dalyse visame pasaulyje

Šaltinis: sudaryta autorių pagal http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden/useful-links/index_lt.htm

Lietuvoje veikiančios turistinės organizacijos:

- Lietuvos turizmo asociacija;
- Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija;
- Lietuvos turizmo informacijos centrų asociacija;
- Lietuvos gidų sąjunga;
- Lietuvos nacionalinė kelionių vadovų asociacija;
- Lietuvos rekreacijos ir turizmo edukologų asociacija;
- Lietuvos jaunimo nakvynės namų asociacija;
- Lietuvos kaimo turizmo asociacija;
- Vilniaus regiono kaimo turizmo asociacija;
- Lietuvos kempingų asociacija;
- Lietuvos muziejų asociacija;
- Lietuvos alpinizmo asociacija;
- Lietuvos keliautojų sąjunga;
- Lietuvos dviratininkų bendrija;
- Lietuvos automobilinekų sąjunga (LAS).

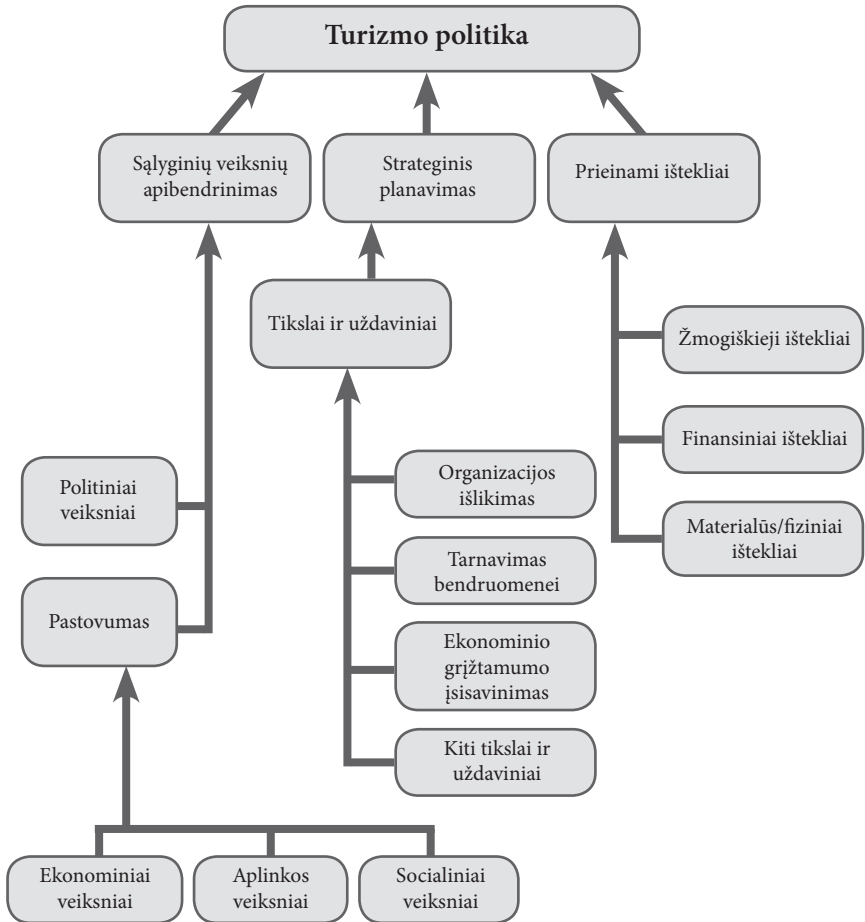
Minėtosios organizacijos daro įtaką turizmo politikos formavimui bei prisideda prie jos vykdymo.

8.2. Turizmo politika

Turizmo politika apibrėžiama kaip valstybės veiksmų visuma, kuri kryptingai veikia turizmą bei numato kiekvienai šaliai svarbius tikslus ir jų įgyvendinimo priemones. Turizmo politika apima galimus strategijos įgyvendinimo veiksmus ir priemones. Svarbūs aspektai yra:

- tarptautiniai santykiai,
- naujos partnerystės galimybės ir plėtra,
- turizmo įvaizdžio kūrimas konkurencinėje rinkoje.

Vienas pagrindinių turizmo politikos tikslų – padidinti turizmo sektoriaus konkurencingumą ir sukurti daugiau bei geresnių darbo vietų darniai vystant turizmo sektorių Europoje ir visame pasaulyje.

35 pav. Turizmo politikos vystymo procesas

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Sr. Edgell, A. DelMastro, S. Smith, 2008.

Norint sukurti tinkamą turizmo politiką svarbu tinkamai strateguoti ir planuoti. Politikos sudarymas turi apimti ne tik valdžios nuomonę, bet būtina atsižvelgti į bendruomenes bei gyventojus. Žinotina, kad visuomenės nuomonė atlieka didelį vaidmenį turizmo politikos įgyvendinime, daro įtaką

ekonominiams bei politiniams veiksniams. Norint pasirinkti tinkamą turizmo politikos kryptį būtini patikimi ir visapusiški tyrimai (35 pav.).

Turizmo planavimo sistemą sudaro:

- teisės aktai ir metodikos,
- tarpusavyje susiję pagrindiniai strateginio planavimo dokumentai ir teritorijų planavimo dokumentai,
- institucijos, atsakingos už metodikų ir strateginių planavimo dokumentų parengimą;
- institucijos – planavimo organizatoriai, atsakingi už turizmo plėtros planavimo dokumentų parengimą,
- planavimo dokumentų rengimo, tvirtinimo ir įgyvendinimo tvarka ir stebėseną.

Turizmo planavimą sudaro:

- **strateginis planavimas** (nustatomi atitinkamo laikotarpio turizmo plėtros strateginės kryptys ir turizmo politikos įgyvendinimo nuostatos),
- **teritorijų planavimas** (bendrasis, specialusis) (rengiami teritorijų planavimo dokumentai),
- **trumpalaikis (artimojo periodo) planavimas** (turizmo plėtros galimybių studijos, kurios rengiamos turizmo plėtojimo galimybių ir prioritetų artimiausiame laikotarpyje įvertinimui, projektavimo dokumentų ir investicijų poreikiui nustatyti, turizmo viešosios infrastruktūros ir paslaugų (produktų) poreikiams ir pasiūlai suderinti, rinkų įvertinimui atlikti).

Turizmo planavimo organizatoriai:

- Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos,
- įstatymų nustatyta tvarka Vyriausybės įgaliotos institucijos,
- savivaldybės administracijos direktorius,
- juridiniai asmenys, įstatymų nustatytais atvejais – fiziniai asmenys.

Svarbų vaidmenį turizmo politikos formavime užima **turizmo strategija**¹¹. Jos formavimas vyksta keliais lygiais: valstybiniu, teritoriniu/regioniniu,

11 **Strateginis planavimas** – formalizuota sistema, užtikrinanti viso strateginio valdymo proceso, kurio metu nustatomos veiklos kryptys ir būdai, kaip efektyviausiai panaudoti turimus ir planuojamus gauti finansinius, materialinius ir darbo išteklius iškeliai misijai vykdyti, numatytiems tikslams pasiekti, realizavimą, taip pat veiklos stebėseną ir atsiskaitymas už rezultatus (*Turizmo plėtros planavimo dokumentų, programų, galimybių studijų rengimo ir įgyvendinimo stebėsenos metodinės rekomendacijos*. Prieiga per internetą: <http://www.tourism.lt>).

instituciniu ir įmonės. Strategijos rengimas valstybiniu lygmeniu yra visos šalies turizmo strategijos pagrindas. Ji turi diktuoti gaires kitų lygių strategijų rengimui. Regioninėms turizmo strategijoms priklauso atskirų regionų, miestų, rajonų strateginiai plėtros planai.

Už turizmo strateginio planavimą atsakingi:

- Vyriausybė,
- ministerijos, valstybės institucijos, apskričių viršininkų administracijos,
- savivaldybės.

Turizmo plėtros politika susijusi su tokiomis valstybės sektorių veiklomis:

- aplinkosauga,
- transporto infrastruktūros plėtra,
- žemės ūkiu,
- regionų plėtra,
- smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra.

Komunikate „*Turistų lankomiausias žemynas – Europa. Nauja turizmo politika*“ pabrėžiama, kad Europos turizmo politikai reikalingas naujas postūmis. Pasiūlytas bendros politikos pagrindas ir nustatytos keturios pagrindinės veiklos kryptys:

- didinti Europos turizmo sektoriaus konkurencingumą:
  - siūlyti įvairesnių turizmo paslaugų,
  - diegti naujoves turizmo sektoriuje,
  - tobulinti profesinius įgūdžius,
  - ilginti turizmo sezoną,
  - gerinti turizmo sektoriaus socialines ir ekonomines žinias.
- skatinti darnaus, atsakingo ir kokybiško turizmo vystymą,
- įtvirtinti ir propaguoti tvaraus ir kokybiško Europos – kaip lankytinų vietų visumos – turizmo įvaizdį,
- kuo geriau išnaudoti ES politinių ir finansinių priemonių potencialą turizmui vystyti.

Pagrindinės problemos, stabdančios turizmo plėtrą:

- turizmo sektoriui poveikį darantis sezoniškumas,
- turizmas iš esmės nėra laikomas svarbiu augančiu sektoriumi,
- nesaugios turizmo sektoriaus darbuotojų darbo sąlygos,
- struktūrinis nedarbas turizmo įmonėse,
- nepakankamos MVĮ galimybės gauti tinkamą finansavimą, kuris leistų prisitaikyti prie nuolatinių sektoriaus pokyčių ir raidos, taip pat inovacijos.

Šaltinis: Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Turistų lankomiausias žemynas – Europa. Nauja turizmo politika“, 2010. Prieiga per internetą: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com_com\(2010\)0352_/com_com\(2010\)0352_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com_com(2010)0352_/com_com(2010)0352_lt.pdf)

8.3. Valstybės institucijos, atsakingos už turizmo plėtrą

Lietuvoje turizmo politikos kryptis nustato *LR Seimas* priimdamas įstatymus. Turizmo valdymo funkcijas šalyje atlieka *Vyriausybė*¹². Vyriausybės įgaliota *ministerija* (šiuo metu – Ūkio ministerija), vykdo:

- strateginį šalies turizmo veiklos planavimą,
- rengia ir teikia pasiūlymus Vyriausybei dėl valstybinės reikšmės turizmo ir rekreacijos bei kurortų infrastruktūros projektų įgyvendinimo.

Toliau pateiksime pagrindines išvardintų institucijų funkcijas plėtojant turizmą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Turizmo srityje Vyriausybė atlieka šias pagrindines funkcijas:

- » parengia Lietuvos turizmo plėtros ilgalaikę strategiją;
- » tvirtina Nacionalinę turizmo plėtros programą, nustatančią valstybės turizmo plėtros ir investicijų į turizmą prioritetus ir priemones;
- » tvirtina valstybinės reikšmės turizmo, rekreacijos bei kurortų infrastruktūros projektus;
- » tvirtina Kurortų ir kurortinių teritorijų plėtros strategiją;

¹² Tvirtina Nacionalinę turizmo plėtros programą, valstybinės reikšmės turizmo, rekreacijos ir kurortų infrastruktūros projektus bei steigia Valstybinį turizmo departamentą.

- » steigia Valstybinį turizmo departamentą prie įgaliotos ministerijos ir tvirtina šio departamento nuostatus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota Ūkio ministerija:

- » atlieka strateginį Lietuvos turizmo veiklos planavimą: rengia Nacionalinę turizmo plėtros programą bei Kurortų ir kurortinių teritorijų plėtros strategiją, koordinuoja jų įgyvendinimą;
- » dalyvauja ir koordinuoja formuojant Lietuvos Respublikos turizmo politiką, rengia turizmo sritį reglamentuojančių įstatymų projektus;
- » rengia ir teikia pasiūlymus Vyriausybei dėl valstybinės reikšmės turizmo, rekreacijos ir kurortų infrastruktūros projektų įgyvendinimo;
- » rengia ir tvirtina nacionalinės reikšmės turizmo specialiuosius planus;
- » dalyvauja Europos Sąjungos turizmo politiką formuojančių tarptautinių institucijų veikloje;
- » įgyvendina Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių turizmo paslaugų teikimą, nuostatų perkėlimą į Lietuvos Respublikos teisę;
- » steigia viešąsias įstaigas turizmo informacijos ir rinkodaros veiklai plėtoti.

Lietuvos Respublikos ūkio ministerija atsakinga už:

- » Valstybės ilgalaikės raidos strategijos rengimą;
- » Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą, nustatančią priemones ekonomikos augimui spartinti, ūkio konkurencingumui didinti bei užimtumui ir investicijoms į žmogiškąjį kapitalą skatinti.

Įstaigos prie ministerijų sudaro ketvirtą centrinio vykdomosios valdžios institucijų sistemos lygmens grandį, kurioje steigiami departamentai ir kt.

Valstybinis turizmo departamentas (VTD) prie Ūkio ministerijos.

Pagrindiniai VTD uždaviniai:

- » pagal savo kompetenciją dalyvauja formuojant ir įgyvendinant valstybės politiką turizmo, kurortų ir kurortinių teritorijų plėtros srityse;
- » dalyvauja atliekant strateginį Lietuvos turizmo veiklos planavimą, pagal savo kompetenciją įgyvendina Lietuvos turizmo plėtros il-

- galaię strategiją ir Nacionalinės turizmo plėtros programos priemones;
- » rengia valstybinės reikšmės viešosios turizmo ir poilsio infrastruktūros, Lietuvos turizmo rinkodaros projektus ir juos įgyvendina;
  - » pagal savo kompetenciją priima turizmo paslaugas reglamentuojančius teisės aktus;
  - » priima administracinius sprendimus, reikalingus teisės aktams įgyvendinti;
  - » atlieka turizmo paslaugų teikėjų veiklos stebėseną ir kontrolę;
  - » atlieka turizmo rinkų ir Lietuvos turizmo paslaugų ir produktų tyrimus;
  - » rengia Lietuvos turizmo rinkodaros planą, įgyvendina jame numatytas priemones ir koordinuoja valstybės ir savivaldybių institucijų, dalyvaujančių įgyvendinant Lietuvos turizmo rinkodaros planą, veiklą;
  - » steigia ir valdo Lietuvos turizmo informacijos sistemą;
  - » atlieka nacionalinio konferencijų biuro funkcijas;
  - » pagal savo kompetenciją dalyvauja įgyvendinant turizmo srities tarptautinio bendradarbiavimo priemones;
  - » nustato turizmo specialistų kvalifikacinius reikalavimus;
  - » tiria ir prognozuoja turizmo specialistų rengimo poreikį ir organizuoja turizmo specialistų kvalifikacijos tobulinimą, vykdo turizmo specialistų kvalifikacijų pripažinimą, rengia pavyzdines kelionių vadovų ir gidų rengimo programas;
  - » teisės aktų nustatyta tvarka atstovauja kelionių organizavimo paslaugų vartotojų interesams kelionių organizatoriaus, kelionių agentūros ar kelionių agento nemokumo arba bankroto atvejais;
  - » steigia turizmo informacijos centrus užsienyje ir koordinuoja jų veiklą;
  - » pagal savo kompetenciją kontroliuoja Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos turizmo teisės aktų reikalavimų vykdymą;
  - » turizmo ir rekreacijos srityje nustato planavimo sąlygas ir koordinuoja regioninį turizmo plėtros planavimą.

Turizmo taryba įsteigta 2003 metais. Ją sudaro Ūkio ministerijos, Valstybinio turizmo departamento, valstybės institucijų, Savivaldybių asociacijos bei savivaldybių atstovai, turizmo verslo asociacijų, organizacijų bei savaveiksmių turizmo organizacijų atstovai. Ji nuolat veikiantis kolegialus

patariamasis organas, nagrinėjantis ir vertinantis svarbiausias šalies turizmo plėtros problemas ir teikiantis pasiūlymus Ūkio ministerijai, Valstybiniam turizmo departamentui, kitoms valstybės institucijoms, įgyvendinančioms valstybės politiką turizmo srityje bei Nacionalinę turizmo plėtros programą.

Ūkio ministerija kartu su Valstybiniu turizmo departamentu yra atsakingi šalies turizmo plėtros strateginio planavimo dalyviai rengiant Europos Sąjungos strateginio planavimo dokumentus.

8.4. Savivaldybių, nevyriausybinų organizacijų ir vietos bendruomenių veikla turizmo plėtroje

Savivaldybių institucijų funkcijos turizmo srityje:

- » skatina turizmo verslą kaip darbo vietų kūrimo ir gyventojų užimtumo priemonę;
- » vadovaudamosi Nacionalinės turizmo plėtros programos nuostatomis rengia, tvirtina ir įgyvendina savivaldybės turizmo plėtros programas (strategijas) arba savivaldybės turizmo ir rekreacijos plėtros schemas ir projektus;
- » rengia ir įgyvendina viešosios turizmo ir poilsio infrastruktūros projektus;
- » steigia savivaldybių turizmo informacijos centrus. Kai savivaldybės turizmo informacijos centras nėra įsteigtas, tvarko ir teikia turizmo paslaugų ir išteklių duomenis Lietuvos turizmo informacijos sistemai;
- » planuoja ir įgyvendina priemones, reikalingas rekreacinių teritorijų apsaugai, poilsio ir turizmo veiklai šiose teritorijose plėtoti, tvarko rekreacinių teritorijų apskaitą, tvirtina rekreacinių teritorijų naudojimo reglamentus;
- » atlieka savivaldybės teritorijoje esančių turizmo išteklių ir paslaugų rinkotyrą ir rinkodarą;
- » įstatymų nustatyta tvarka su turizmo paslaugų teikėjais – juridiniais ir fiziniais asmenimis – sudaro sutartis dėl rekreacinių išteklių naudojimo (nuomos) turizmui ir poilsiui, kontroliuoja šių sutarčių vykdymą;

- » įstatymų nustatyta tvarka tvirtina vietinių rinkliavų už savivaldybei priklausančių rekreacinių išteklių naudojimą dydį ir mokėjimo tvarkos aprašą;
- » planuoja ir organizuoja vaikų ir jaunimo stovyklų veiklą, nustato šioms stovykloms taikomus reikalavimus ir kontroliuoja jų vykdymą.

Lietuvos turizmo asociacijos uždaviniai: kurti ir vystyti Lietuvoje turizmo industriją ir infrastruktūrą, užmegzti naujus ir stiprinti esamus ryšius su užsienio turistinėmis organizacijomis, kelti turistų aptarnavimo kultūrą ir lygį; gilinti dirbančiųjų turizmo industrijoje profesines žinias ir reklamuoti Lietuvos turizmo galimybes užsienyje; palaikyti glaudžius kontaktus su valstybinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, vystant vidaus ir užsienio turizmą.

Lietuvos turizmo informacijos centrų asociacija. Pagrindinis asociacijos tikslas yra: plėtoti ir populiarinti turizmo informacijos tinklą, skatinti naujų turizmo informacijos centrų steigimą, jų veiklos kokybę, modernizavimą. Asociacija siekia: sujungti Lietuvos turizmo informacijos centrus, atstovauti TIC interesams valstybės valdžios ir valdymo bei savivaldos institucijose, kuo efektyviau ir mažesnėmis sąnaudomis plėtoti savo veiklą.

Turizmo plėtros institutas. Viešoji įstaiga, kurios misija – stiprinti Lietuvos turizmo sektorių ir didinti tarptautinį konkurencingumą rengiant nacionalinio ir regioninio lygmens strategijas, programas, atliekant mokslinius tyrimus ir galimybių studijas, įgyvendinant turizmo plėtros projektus. Skatina kokybiškų turizmo paslaugų, produktų plėtrą, panaudojant Lietuvos šalies gamtinių bei kultūrinių išteklių potencialą, diegiant naujoves ir stiprinant turizmo rinkodarą.

Lietuvos kaimo turizmo asociacija. LKTA tikslas:

- atstovauti Asociacijos narių interesams įvairiose institucijose ir organizacijose;
- koordinuoti Asociacijos narių veiklą plėtojant kaimo turizmą Lietuvoje;
- rengti seminarus, konferencijas, mugės, parodas, metodines priemones, informacinius biuletenius asociacijos ir jos narių veiklos klausimais;
- kelti Asociacijos narių kvalifikaciją, organizuoti stažuotes šalyje ir užsienyje;

- analizuoti kaimo turizmo paslaugų paklausą šalies viduje ir užsienyje;
- bendradarbiauti su Lietuvos Respublikos, kitų šalių ir tarptautinėmis analogiškoms organizacijomis, būti jų nare;
- dalyvauti rengiant ir svarstant naujus Lietuvos Respublikos įstatymų projektus, reglamentuojančius Asociacijos ir jos narių veiklą.

Svarbią vietą turizmo plėtroje turi vietos gyventojų bei bendruomenių interesai. Vietos gyventojai, ypač mažų miestelių bei kaimų, yra neatsiejamas turizmo regiono išskirtinumo elementas. Jų gyvenimo kasdienybėje iki mūsų laikų išliko tradicijos bei papročiai, kurie sudaro geras sąlygas kokybiškų turizmo produktų kūrimui.

Reikšmingas yra ir vietos gyventojų įtraukimas į turizmo plėtrą regione. Turizmo plėtros planai prieš juos tvirtinant turi būti pateikiami visuomenės svarstymui, įtraukiant vietos bendruomenę, asocijuotas institucijas, galimus plano vykdytojus ir partnerius. Supažindinus su plano turiniu ir jo realizavimu bus išvengta radikalių pasiūlymų ir pakeitimų, taip pat pasipriešinimo.

Turizmo plėtroje negalima pamiršti ir kaimo gyventojų, kurie iki mūsų laikų kultivuoja tradicinius amatus bei jų gaminami produktai prisideda prie sėkmingų turizmo strateginių tikslų įgyvendinimo. Būtina skatinti bendruomenių verslumą bei jų įsitraukimą į turizmo produktų kūrimą bei paslaugų teikimą. Tai teigiamai veikia regiono konkurencingumą, sukuria naujas darbo vietas bei atsiranda vietos gyventojams papildomi pajamų šaltiniai. Taip pat svarbu keisti vietos bendruomenių neretai neigiamą požiūrį į turistus. Svarbu, kad vietos bendruomenės būtų svetingos, ypač turistams, atvykstantiems iš tolimų kraštų. Negalima pamiršti apie bendruomenių švietimą bei edukaciją, nes gyventojai susiduria su marketingo ir užsienio kalbų žinių stoka.

Paminėtini šie savivaldybių ir bendruomenių dalyvavimo turizmo plėtroje gerosios patirties pavyzdžiai: Druskininkų, Birštono, Zarasų, Biržų, Nidos, Trakų, Kernavės savivaldybės ir bendruomenės.

8.5. Turizmo strateginio valdymo dokumentai

Valstybės ilgalaikės raidos strategijos (patvirtinta LR Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187) 8 skyrius yra skirtas turizmui. Numatomos strateginės kryptys:

- » stiprinti šalies turizmo ir rekreacijos administravimą,
- » formuoti veiksmingą, turizmo plėtrą skatinančią teisinę ir ekonominę aplinką,
- » aktyviai kurti Lietuvos, kaip patrauklios turizmo šalies, įvaizdį,
- » išplėsti apgyvendinimo, turizmo paslaugų ir pramogų sektoriaus įvairovę turizmo centruose ir rekreacinėse vietovėse,
- » atgaivinti ir plėtoti kurortinį turizmą Birštono, Druskininkų, Neringos, Palangos kurortuose, Likėnuose ir kitose kurortinėse vietovėse,
- » skatinti vidaus turizmo srautų didėjimą, tolygesnį jų regioninį pasiskirstymą šalies teritorijoje,
- » užtikrinti visoje šalies teritorijoje viešosios turizmo infrastruktūros sukūrimą ir priežiūrą,
- » pagerinti turizmo sektoriaus statistinę apskaitą, skatinti mokslinius tyrimus turizmo srityje,
- » tobulinti turizmo ir rekreacijos specialistų rengimą.

Akcentuojama, kad veiksminga turizmo plėtra galima tik esant subalansuotai visų lygių organizacinei struktūrai ir tvirtiems koordinavimo ryšiams.

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija.

Šalies ekonomikos plėtros strategijai įgyvendinti būtinas strateginių tikslų, veiksmų ir priemonių detalizavimas ir konkretizavimas nacionalinėse programose, valstybės institucijų strateginiuose veiklos planuose. Ekonominę strategijos įgyvendinimo pagrindą sudaro valstybės disponuojami finansų ištekliai ir jų paskirstymo sistema. Strategijos įgyvendinimo eiga turi būti stebima ir kontroliuojama.

Turizmo plėtros tikslai bendroje šalies ūkio struktūroje turi įtakos ir glaudžiai siejasi su kitų ūkio šakų strategijomis, jose numatytais veiksmais bei priemonėmis. Dėl to dalis turizmo plėtros funkcijų tiesiogiai ar netiesiogiai patenka į daugelio ministerijų, kitų institucijų kompetencijos sritį.

Šioje strategijoje suformuotos pagrindinės turizmo plėtros politikos kryptys:

- » stiprinti šalies turizmo ir rekreacijos administravimą;
- » parengti kompleksines programas, turizmo planavimo dokumentus bei projektus;
- » veiksmingai išnaudoti šalies integracijos į ES privalumus;
- » kurti Lietuvos, kaip patrauklios turizmui šalies, įvaizdį;
- » išplėsti apgyvendinimo, turizmo paslaugų ir pramogų sektoriaus įvairovę turizmo centruose ir rekreacinėse vietovėse;
- » sukurti jūrinio ir vidaus vandenų turizmo infrastruktūrą;
- » užtikrinti regioninių turizmo srautų judėjimą šalies teritorijoje;
- » pagerinti turizmo sektoriaus statistinę apskaitą, skatinti mokslinius tyrimus turizmo srityje;
- » tobulinti turizmo ir rekreacijos specialistų rengimą.

Nacionalinės turizmo plėtros 2007–2013 metų programa.

Pirmasis tikslas – tobulinti turizmo išteklių planavimo ir valdymo sistemą. Tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai:

- tobulinti turizmo sektoriaus planavimą ir administravimą,
- plėtoti turizmo sektoriaus žmogiškuosius gebėjimus.

Antrasis tikslas – plėtoti viešąją turizmo infrastruktūrą, skatinančią konkurencingų turizmo produktų plėtrą. Įgyvendinami šie uždaviniai:

- plėtoti viešąją kultūrinio turizmo infrastruktūrą,
- plėtoti viešąją aktyvaus poilsio turizmo infrastruktūrą,
- plėtoti kurortų viešosios turizmo infrastruktūros potencialą ir jo naudojimą,
- remti kaimo turizmo, rekreacinės žvejybos ir tradicinių amatų plėtrą.

Trečiasis tikslas – gerinti Lietuvos turizmo įvaizdį vidaus ir užsienio rinkose. Uždaviniai:

- plėtoti Lietuvos turizmo rinkodarą, skatinančią atvykstantąjį ir vietinį turizmą,
- pritaikyti naujausias informacines technologijas turizmo informacijos sklaidai.

Pagal Kelionių ir turizmo konkurencingumo indeksą (angl. Travel and Tourism Competitiveness Index, TTCI) (tiriamos 139 šalys), 2011 m. duomenimis, Lietuva užima 55 vietą (krito 6 pozicijomis). Taip pat 32 vietą (krito 4 pozicijomis) iš 42 Europos valstybių.

Svarbiausios Lietuvos konkurentės: Lenkija, Latvija, Estija, Rusija, Čekija, Vengrija, Slovakija, Rumunija ir kt.

Šaltinis: http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/turizmas/Turizmo_taryba/Posedzio_protokolas.pdf

⇒ Praktinė užduotis

Išanalizuoti galiojantį Turizmo įstatymą vadybiniu požiūriu.

Užduotys

1. Kokios yra pagrindinės tarptautinės turizmo organizacijos?
2. Nurodykite pagrindines Pasaulio turizmo organizacijos darbo kryptis.
3. Kokios valstybės institucijos yra atsakingos už turizmo plėtrą Lietuvoje?
4. Nurodykite Valstybės turizmo departamento pavaldumą ir uždavinius.
5. Išvardinkite savivaldybių institucijų funkcijas turizmo srityje.
6. Kokios yra pagrindinės nevyriausybinės turizmo organizacijos Lietuvoje?
7. Apibūdinkite turizmo politikos esmę.
8. Kokie veiksniai skatina turizmo plėtrą?
9. Kokie yra turizmo strategijos formavimo lygiai?
10. Kokie yra pagrindiniai turizmo strateginio valdymo dokumentai?

Naudota literatūra

1. Cooper C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., Wanhill, S., *Tourism principles and practice*, Harlow 2005.
2. Edgell Sr. D. L., DelMastro Allen M., Swanson J., Smith G., *Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow*, Oxford 2008.

3. Evans N., Campbell D., Stonehouse G., *Strategic Management for Travel and Tourism*, Oxford 2003.
4. Jagminas J., Paulauskienė L., Turizmo valdymo funkcijos ir jų subalansuotumas Lietuvoje // *Ekonomika ir vadyba: perspektyvos ir aktualijos*, 2011, nr. 3 (23).
5. Jagminas J., Vanagas N., Vietos bendruomenių vaidmuo Lietuvos turizmo plėtroje // *Taikomieji tyrimai studijose ir praktikoje*, 2011, nr. 4.
6. *Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Turistų lankomiausias žemynas – Europa. Nauja turizmo politika“*, 2010. Prieiga per internetą: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0352_/com_com\(2010\)0352_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0352_/com_com(2010)0352_lt.pdf)
7. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 123-550. Prieiga per internetą: <http://www.spalietuva.lt/wp-content/uploads/2011/09/Turizmo-istatymas.pdf>
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės turizmo plėtros 2007–2013 metų programos patvirtinimo“. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=325084&p_query=&p_tr2=
9. Pamatinis dokumentas
10. *Turizmo plėtros planavimo dokumentų, programų, galimybių studijų rengimo ir įgyvendinimo stebėsenos metodinės rekomendacijos*. Prieiga per internetą: <http://www.tourism.lt>
11. *Turizmo sektoriaus studija*, 2008. Prieiga per internetą: http://www.kpmpl.lt/Skelbimai/SEK_LT/Turizmo%20sektorius.pdf
12. Žilinskas V. J., Skrodelienė A., *Turizmo plėtros valdymas regione*. Prieiga per internetą: <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/224.pdf>
13. Žuromskaitė B., Pradžėbiortzość rodzinna w sektorze turystycznym Litwy // *Rola kapitału intelektualnego w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy*, Wilno 2011.

Šaltiniai

<http://unwto.org/>

<http://www.tourism.lt/>

<http://www.ltas.lt/>

<http://www.lvpa.lt/>

<http://www.ltica.lt/>

<http://www.tpi.lt/>

http://www.tourism.lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/JTPTOa.htm

Turizmo praktika

9.

Atėnų akropolis (Graikija)

Šaltinis: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/ff/f3/Parthenon_from_West_with_deep_blue_sky.jpg

-
- 9.1. Sveikata – svarbiausias dalykas kelionėje
  - 9.2. Vizos. Muitinės apribojimai
  - 9.3. Kelionių draudimas
  - 9.4. Keliavimo kultūra – pagarba vietiniams papročiams ir tradicijoms
-

Kelionės dažniausiai siejamos su pramogomis ir atitrūkimu nuo kasdienybės. Neretai turistai pamiršta, kad vykstant į kitas šalis gali ištikti ne tik malonūs nuotykių.

9.1. Sveikata – svarbiausias dalykas kelionėje

Važiuojant į tam tikras valstybes būtina pasiskiepyti nuo konkrečių ligų (suaugusiesiems ir vaikams). Kelionę organizuojanti agentūra privalo turistams teikti tokio tipo informaciją. Pasiskiepyti privalo ir suaugusieji, vykstantys į dalykines keliones. Verta žinoti, kad tolimos kelionės turi būti planuojamos iš anksto – prieš 6 savaites ir anksčiau. Mat imunitetas atitinkamoms ligoms įgyjamas per 4–6 savaites po pasiskiepimo. Vykstantiems į komandiruotes dera kreiptis į Vilniaus visuomenės sveikatos centro Medicininio karantino skyrių. Jo darbuotojai informuoja, nuo kokių ligų privaloma arba rekomenduojama pasiskiepyti.

Skiepai prieš išvažiuojant yra skirstomi į:

- privalomus, kai nuo atitinkamos ligos nepasiskiepijus pilietis neleidžiamas į šalį arba neišleidžiamas iš jos oro uosto;
- rekomenduotinus, kai yra didelė rizika užsikrėsti ir susirgti;
- rekomenduotinus, atsižvelgiant į riziką, kai toje šalyje ilgai užtrunkama arba keliaujama atitinkamu metų laiku.

Pasiskiepyti reikia vykstant į šias šalis: Airiją, Alžyrą, Australiją, Bahamų salas, Bangladešą, Beniną, Birmą, Bisau Gvinėją, Braziliją, Burkiną Fasą, Centrinės Afrikos Respubliką, Čilę, Dominiką, Dramblio Kaulo krantą, Egiptą, Filipinus, Ganą, Graikiją, Haitį, Indiją, Ispaniją, Italiją, Izraelį, Jungtinius Arabų Emyratus (JAE), Kambodžą, Kamerūną, Keniją, Kiprą, Kongą, Kon-

go Demokratinę Respubliką, Kroatiją, Kubą, Liberiją, Malaiziją, Maldivus, Malį, Maroką, Mauricijų, Meksiką, Naująją Zelandiją, Nigeriją, Peru, Pietų Afrikos Respubliką, Portugaliją, Ruandą, Seišelius, Singapūrą, Somalį, Šri Lanką, Tailandą, Togą, Tunisą, Turkiją, Ugandą, Urugvajų, Venesuelą, Zimbabvę, Žaliojo Kyšulio salas.

Vykstant į Beniną, Burkiną Fasą, Centrinės Afrikos Respubliką, Dramblio Kaulo Krantą, Ganą, Kamerūną, Kongą, Kongo Demokratinę Respubliką, Liberiją, Malį, Ruandą, Togą privaloma pasiskiepyti nuo pavojingos infekcijos – *geltonojo drugio ligos*.

Nuo *vidurių šiltinės* rekomenduotina pasiskiepyti vykstant į visas valstybes, išvardintas pagrindiniame sąrašė, išskyrus Airiją, Australiją, Ispaniją, Italiją, Kiprą, Naująją Zelandiją, Portugaliją.

Užsikrėsti vidurių šiltine didelė rizika Indijoje, Afrikoje, kai kuriose Pietų Amerikos šalyse. Tokiomis infekcijomis, kaip *kepenų uždegimu* (pvz., hepatitu B ir hepatitu A), *difterija*, *stablige*, *poliomielitu*, *pasiutlige*, *meningokokine infekcija* galima užsikrėsti bet kurioje iš išvardintų pagrindiniame sąrašė valstybių, nebūtinai egzotiškuose kraštuose.

Nuo *keliautojų viduriavimo (diarėjos)*, *maliarijos*, *įvairių kvėpavimo takų infekcijų ir parazitinių žarnyno ligų dar nėra sukurta skiepy*. Todėl vykstant į valstybes (Afrikos ir Azijos), kuriose galima užsikrėsti maliarija, reikia profilaktiškai vartoti vaistus, saugotis *tenykščių uodų (moskitų) įkandimo*. *Vissose pietų valstybėse nepaisant asmens higienos ir nekreipiant dėmesio į tai, kas valgoma, yra didelė rizika užsikrėsti žarnyno infekcinėmis ligomis: cholera, vidurių šiltine, keliautojų viduriavimu (diarėja), salmonelioze, šigelioze (dizenterija), hepatitu A (nuo jo dera pasiskiepyti). Nuo keliautojų viduriavimo (diarėjos), salmoneliozės, šigeliozės skiepai dar nesukurti.*

Kelionių agentūra turėtų keliautoją perspėti, ar tuo metų laiku, kai vykstama į atitinkamą valstybę, ten nėra padaugėję sergančiųjų gripu, – jei taip, dera pasiskiepyti ir nuo gripo.

Naudingos sveikatos nuorodos ruošiantis kelionei:

http://www.uzsukam.lt/?g=vaistinele&id=51&ac=publication_display&p=main

9.2. Vazos. Muitinės apribojimai

Vazos

Viza (lot. visum (dgs. *visa*) — diplomatinės arba konsulinės įstaigos asmens užsienio pase daromas įrašas, leidžiantis jo savininkui įstaigos atstovaujamos valstybės teritorijoje gyventi, įvažiuoti į ją, išvažiuoti iš jos arba ją pervažiuoti.

Vazos skirstomos į:

- Šengeno viza:
  - oro uosto tranzitinė viza (A) – viza, galiojanti vykstant tranzitu per vienos ar kelių Šengeno valstybių narių oro uostų tarptautines tranzito zonas (negalima pasišalinti iš terminalo teritorijos).
  - oro uosto tranzitinė viza (B) – viza, galiojanti vykstant tranzitu per vienos ar kelių Šengeno valstybių narių oro uostų tarptautines tranzito zonas.
  - trumpalaikė viza (C) – viza, skirta vykti tranzitu per Šengeno valstybių narių teritoriją arba numatomam buvimui joje, kurio bendra trukmė neviršija trijų mėnesių per bet kurį šešių mėnesių laikotarpį nuo pirmo atvykimo į Šengeno valstybių narių teritoriją datos (<http://www.migracija.lt/index.php?-832189245#3>).
- Nacionalinė viza – viza, leidžianti atvykti į Lietuvos Respubliką ir būti joje ilgiau kaip 3 mėnesius. Vienkartinė nacionalinė viza išduodama užsieniečiui, kuriam leista laikinai ar nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, daugkartinė nacionalinė viza išduodama užsieniečiui, kurio atvykimo į Lietuvos Respubliką tikslas – ilgalaikis buvimas Lietuvos Respublikoje (<http://www.migracija.lt/index.php?-832189245#3>).

Lietuvos piliečiai gali vykti be vizų į 92 valstybes (sąrašas <http://www.urm.lt/index.php?-1676233490>). Reikalingos vizos vykstant į Rusiją bei Baltarusiją bei kitas šalis (27 lent.).

27 lentelė. Sąrašas šalių, į kurias vykstant Lietuvos Respublikos piliečiams būtina gauti vizas

» Alžyras	» Madagaskaras
» Armėnija	» Malvisa
» Azerbaidžanas	» Malis
» Baltarusija	» Mianmaris (Birma)
» Brazilija	» Mongolija
» Etiopija	» Mozambikas
» Filipinai	» Namibija
» Gana	» Omanas
» Gruzija	» Pakistanas
» Gvinėja	» Pietų Afrikos Respublika
» Indija	» Rusija
» Indonezija	» Saudo Arabija
» Iranas	» Sirija
» Jordanija	» Sudanas
» Kaliningradas	» Tadžikistanas
» Kambodžaa	» Tailandas
» Kazachstanas	» Taivanas
» Kinija	» Tanzanija
» Kirgizija	» Turkmėnistanas
» Kongas	» Vietnamas
» Kuba	» Zambija
» Laosas	» Zimbabvė
» Libanas	

Šaltinis: <http://www.kelioniuakademija.lt/vizos>

Svarbu žinoti, kad asmenys, vykstantys į **Izraelį** ir turintys pasus, kuriuose yra galiojančios arba pasibaigusios **Sirijos Arabų Respublikos, Jungtinių Arabų Emyratų, Libano, Libijos, Irano, Sudano, Jemeno** vizos ar spaudai, vadovaujantis Izraelio Respublikoje galiojančiais teisės aktais, neįleidžiami į Izraelio Respublikos teritoriją, todėl asmenys, vykstantys į Izraelį, kurių pasuose yra minėtų šalių vizos ar spaudai, iki kelionės pradžios privalo pasikeisti pasus.

Šengeno zona. Šalys, pasirašiusios Šengeno sutartį ir įgyvendinusios jos sąlygas, sudaro Šengeno zoną arba Šengeno erdvę. Šengeno sutartis – sutartis, kurią 1985 m. birželio 14 d. pasirašė penkios Europos Bendrijų šalys, ku-

rios tikslas buvo panaikinti pasienio kontrolę Šengeno zonoje ir suderinti pasienio su išorės šalimis politiką. Sutartis įsigaliojo 1995 m. kovo 26 d. Sutartis pasirašyta mažame Liuksemburgo vyndarių miestelyje Šengene, esančiame netoli Liuksemburgo, Vokietijos ir Prancūzijos sienų sankirtos. Šengeno sutartis leidžia panaikinti Šengeno valstybių narių vidaus sienų kontrolę, nustato bendrąsias išorės sienų kontrolės taisykles ir bendrąją vizų politiką bei įveda papildomas priemones, leidžiančias tam tikrais atvejais taikyti vidaus sienų kontrolės procedūras (policijos ir teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose tikslu). Tokiu būdu šios taisyklės turi tokią tiesioginę reikšmę laisvam asmenų judėjimui:

- pasienio kontrolės panaikinimas prie bendrų vidaus sienų,
- bendrosios taisyklės, taikomos Šengeno erdvės valstybių narių išorines sienas kertantiems asmenims,
- asmenų, keliaujančių Šengeno erdvėje, atskyrimas oro uostuose ir, jeigu įmanoma, jūrų uostuose, nuo asmenų, atvykstančių iš Šengeno erdvei nepriklausančių šalių,
- taisyklių, reglamentuojančių trumpalaikio įvažiavimo ir vizų išdavimo sąlygas, suvienodinimas.

Didžiausia Šengeno susitarimo reikšmė asmenims yra ta, kad kertant Šengeno valstybių narių sienas jiems nebereikia pateikti kontrolei paso. Tačiau tai nereiškia, kad judėjimas Šengeno erdvėje yra prilyginamas judėjimui vienoje valstybėje narėje be kelionės ar tapatybės dokumento. Kiekvienos valstybės narės teisės aktuose numatyta, ar asmuo privalo tokį dokumentą nešiotis.

Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija, Vengrija Šengeno zonos narėmis tapo 2007 m. lapkričio 13 d.

Oro uosto apribojimai. Keleivių skrydžių saugumui užtikrinti yra sudaromi sąrašai daiktų, kuriuos draudžiama įsinešti į orlaivio keleivių saloną:

- šaunamieji ir nešaunamieji ginklai,
- duriamieji ir pjaunamieji ginklai bei aštrūs daiktai,
- buki įrankiai,
- sprogmėnys ir degiosios medžiagos,
- cheminės ir nuodingosios medžiagos,
- skysčiai.

Keleivių teisės:

<http://ecc.lt/zinokteises/?LT=oro-keleiviu-teises>

http://ec.europa.eu/atoz_en.htm

Muitinės apribojimai. Dauguma šalių apriboja arba draudžia turistams tam tikrų daiktų įvežimą (ginklai, narkotikai, pinigai, intelektinė nuosavybė, maisto produktai, vaistai ir kt.) bei išvežimą (meno dirbiniai, intelektinė nuosavybė, maisto produktai, gyvūnai, augalai ir kt.). Lietuvos Respublikos muitinės apribojimai ir draudimai yra nustatyti verslo ir privatiems asmenims, taigi taikomi ir turistams.

Daugiau informacijos:

<http://www.cust.lt/web/guest/verslui/apribojimai/rizikosvaldymas>

Toliau pateikiami keli reikalavimai, taikomi praktikoje.

Iš *Indijos* negalima išvežti: antikinių daiktų (senesnių kaip 100 metų), dramblio kaulo, gyvūnų odų bei kailių, taip pat vėžlių kiautų. Bandymai pervežti narkotikus yra griežtai baudžiami – laisvės atėmimu nuo 10 iki 20 metų.

Jungtinių Arabų Emyratų ribojamas vaistų, narkotinių medžiagų bei raminaujų priemonių įvežimas.

Į *Kubą* draudžiama įvežti: narkotikus, pornografiją bei Kubos piniginių vienetų (išskyrus kai turistai atvyksta iš šalies, su kuria Kuba yra pasirašiusi tam tikras sutartis), šaunamuosius ginklus (išskyrus atvejus, kai turistai atsisveža šautuvus sportinei medžioklei). Jei įsigyjama ilgo naudojimo daiktų arba vertybių, būtinais reikia pasiimti čekį, kurį reikės pateikti išvykstant iš šalies. Iš šalies draudžiama išvežti daiktus, kurie yra nacionalinis turtas, brangiuosius metalus, jūros kriaukles, senovinius dirbinius ir kai kurias gyvūnų ir augalų rūšis.

Iš *Tailando* draudžiama išvežti Budos atvaizdus, Bodhisatvos atvaizdus ar jų fragmentus (išskyrus: objektus, budistų naudojamus dievui garbinti; objektus, naudojamus kultūrinių mainų ar studijų tikslams). Norint iš šalies išvežti tokius antikvarinius ar meno dirbinius, tiek jų originalus, tiek reprodukcijas, reikia gauti Dailių menų departamento leidimą. Draudžiama įvežti tam tikrų rūšių vaisius, daržoves ir augalus. Draudžiami visi narkotikai ir nepadoraus turinio (nuotraukomis, straipsniais) literatūra.

9.3. Kelionių draudimas

Kelionių draudimas kompensuoja finansinius nuostolius, patirtus kelionėje ir numatytus draudimo sutartyje. Prieš kelionę yra nusprendžiama, kokia draudimo apsauga yra aktualiausia.

Kelionių draudimas apima tokias svarbiausias **draudimo rūšis**:

- medicininių išlaidų draudimas – rekomenduojamas kiekvienai kelionei;
- draudimas nuo nelaimingų atsitikimų – rekomenduojamas aktyviai poilsiaujant, slidinėjant, nardant, keliaujant automobiliais;
- asmens civilinės atsakomybės draudimas – yra svarbus kiekvienoje kelionėje;
- sporto veiklos ir inventoriaus draudimas – rekomenduojamas aktyviai poilsiaujant slidinėjant, nardant;
- bagažo draudimas – kai į kelionę vykstama lėktuvu, ypač keliais skrydžiais;
- kelionės dokumentų ir bilietų draudimas – draudimas išmokamas praradus dokumentus bei pinigus;
- transporto priemonės užgrobimo, sugadinimo draudimas – siūlomas į užsienį vykstant automobiliu;
- naminių gyvūnų priežiūros draudimas – siūloma gyvūnų mylėtojams, kai globotinis paliekamas gyvūnų priežiūros namuose.

Sudarydamas kelionės draudimo sutartį, turistai nusprendžia, nuo kokių rizikų draustis, t. y. pasirenka draudimo rūšis.

Finansinių nuostolių draudimas numato draudimą tokiais atvejais:

- kelionės atšaukimo atveju – draudimo išmoka mokama, kai keliautojas negali išvykti į kelionę dėl svarbių priežasčių;
- kelionės nutraukimo atveju – draudimo išmoka yra mokama, kai keliautojas nutraukia kelionę dėl svarbių priežasčių;
- pavėlavimo išvykti atveju – kai keliautojas, vykdamas į kelionės pradžios punktą, tai yra iš namų į oro uostą, geležinkelio stotį ar panašiai, pavėluoja išvykti dėl svarbių priežasčių;
- kelionės jungties praradimo atveju – draudimo išmoka mokama, kai keliautojas pavėluoja persėsti į kitą transporto priemonę užsienyje dėl svarbių priežasčių.

Visais finansinių nuostolių draudimo atvejais yra numatytos konkrečios priežastys, kurios yra įvardintos nuostolių draudimo sutartyse.

Kelionių draudimas įforminamas:

- atskira draudimo sutartimi,
- banko kredito kortele,
- Europos sveikatos draudimo kortele.

Įforminant kelionių draudimą nustatoma:

- draudimo rūšis,
- draudimo galiojimo terminas,
- draudimo galiojimo teritorija (visas pasaulis, ES, NVS ir kt.),
- draudimo dydis,
- apdraustieji,
- draudimo forma.

Įvykus draudžiamajam įvykiui keliautojai ir turistai nustatyta tvarka privalo raštu informuoti draudimo įstaigą ir pateikti įvykį ir išlaidų apmokėjimą patvirtinančių dokumentų originalus.

9.4. Keliavimo kultūra – pagarba vietiniams papročiams ir tradicijoms

Vykstant į kitas šalis verta išmokti nors kelis žodžius vietinių kalba. Taip parodome šeiminkams pagarbą jų šalies kalbai. Taip pat būtina susipažinti su kitais kultūros niuansais, kad neįžeistume vietinių gyventojų. Pavyzdžiui, einant į svečius pas graikus būtina vėluoti pusvalandžiu. Taip pat galvos linkėjimas ne visose šalyse reiškia tą patį. *Bulgarija* viena iš šalių, kur „taip“ ir „ne“ suprantama atvirkščiai negu Lietuvoje, tuo tarpu Anglijoje, jeigu nenori įžeisti vietinių, neverta rodyti pergalės ženklo. Jeigu Skandinavijoje įlipate į autobusą ir matote, kad yra laisvų vietų šalia sėdinčių žmonių, nerekomenduojama prie jų prisėsti.

Azija yra ne tik patraukli savo kultūriniu paveldu, bet joje slypi ir „kultūrinių pavojų“. *Vietname* negalima fotografuoti nėščios moters, taip pat negalima girti naujagimio. Taip pat čia negalima viešai demonstruoti savo jausmų.

Keliaujant po budistines šalis atsargiai reikia teikti dovanas ir gėles (negalima dovanos pakuoti į baltą popierių bei teikti baltas gėles, nes tai laidotuvių spalva).

Vietinių elgesys gali gluminti europiečius. Pavyzdžiui, *brazilai* kalbėdami su nepažįstamu žmogumi laisviau eina į fizinį kontaktą (pvz., gali patapšnoti per petį).

Malaizija griežtai baudžia už narkotikų laikymą ir platinimą (už kelis gramus kanapių – keli metai kalėjimo). Taip pat už viešą jausmų demonstravimą taikoma bausmė – plakimas. Tos pačios taisyklės galioja ir turistams. Tuo tarpu Indonezijoje už narkotikų laikymą – kalėjimas, o narkotikų gabenimas per sieną – mirties bausmė.

Singapūre labai griežtai baudžiama už viešosios tvarkos pažeidimą. Už neleistinoje vietoje išmestą popierių ar kramtomąją gumą baudžiama kalėjimu. Už tai, kad turite pornografinių leidinių ar filmų, gresia kalėjimas. Už kelio perėjimą neleistinoje vietoje – kalėjimas. Taip pat už vandalizmą skiriamas kalėjimas ir plakimas.

Tuo tarpu *Kinijoje* negalima kritikuoti esamos santvarkos, nes už bet kokią kritiką gresia suėmimas. Verta prisiminti, kad už esamų draudimų pažeidimą ir turistai gali būti baudžiami mirtimi.

Nigerijoje turistams būtina susilaikyti nuo romantinių nuotykių. Už svetimavimą čia baudžiama – užmėtant akmenimis. Baudžiama ir už homoseksualius santykius. Už šių jausmų viešą demonstravimą baudžiama mirties bausme.

Irane bausmės dar griežtesnė. Laikymasis už rankų baudžiamas plakimu. Už alkoholio vartojimą viešoje vietoje baudžiama – pinigėmis bausmėmis ir išplakama. Jeigu pagaunama pakartotinai, baudžiama mirties bausme.

Afganistane ir kitose musulmoniškose valstybėse už islamo įžeidimą baudžiama mirties bausme.

Saudo Arabija, nors vis dažniau vilioja turistus savo rytietiška magija, bet vykstant į šią šalį reikia būti itin atsargiems. Saudo Arabijoje baudžiama mirties bausme už: homoseksualumą, pedofiliją, svetimavimą, juodąją magiją. Iki šių laikų vykdomos viešos egzekucijos – nukertama galva. Labai griežtai baudžiama už narkotikų laikymą, pornografiją, alkoholį. Verta prisiminti, kad bausmės galioja ir turistams.

Ramadan – tai musulmonų religinė šventė. Šiomis dienomis musulmonams nuo saulėtekio iki saulėlydžio uždrausta valgyti, gerti ir linksintis. Visuose emyratuose uždrausti muzikiniai renginiai (pilvo šokių pasirodymai, gyva muzika, diskotekos, naktiniai klubai ir kt.). *Abu Dabyje, Adžmane, Dubajuje, Fudžairoje, Ras al Khaimah, Šardzoje* visi restoranai, barai ir kavi-

nės pradeda darbą apie 18 valandą. Viešbučiuose dienos metu veikia po vieną viešbučio restoraną. Alkoholinius gėrimus galima užsisakyti tik pasinaudojus viešbučio kambarių aptarnavimo paslauga (išskyrus Šardžos emyratui priklausančiuose viešbučiuose, kur galioja alkoholio draudimo įstatymas).

Taip pat reikia atsižvelgiant į kultūrinius skirtumus pasirinkti drabužius. Ypač tai svarbu musulmoniškose šalyse. *Turkija*, šalis, ypač pamėgta lietuvičių turistų, čia taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, ką vilkite. Nerekomenduojama moterims dėvėti trumpų sijonų ir apnuoginančių pečius drabužių.

Apranga svarbi ir einant į *šventyklas* bei kitas šventas vietas.

Lankomos šalys skiriasi ne tik kultūros ypatybėmis, bet ir religija, nuo jos neretai priklauso vietos gyventojų valgis (28 lent.). Į religinę priklausomybę būtina atsižvelgti ir priimant turistus.

28 lentelė. Religijos ir maisto tradicijos

Maistas	Krikščionys	Žydai	Musulmonai	Induistai	Budistai
Daržovės / vaisiai	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
Alkoholis	Dauguma	Taip	Ne	Ne	Ne
Ėriena	Taip	Taip	Chalal*	Kai kurie	Ne
Jautiena	Taip	Taip	Chalal	Ne	Ne
Kiauliena	Taip	Ne	Ne	Kai kurie	Ne
Gyvulių riebalai	Taip	Ne	Chalal	Kai kurie	Ne
Žuvis	Taip	Taip	Taip**	Taip	Taip
Moliuskai	Taip	Ne	Taip	Kai kurie	Ne
Paukštiena	Taip	Taip	Chalal***	Kai kurie	Ne
Kiaušiniai	Taip	Taip	Taip	Kai kurie	Kai kurie

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Воскресенский, 2006.

* *Chalal* – leistinas maistas musulmonams.

** Išskyrus plėšriąsias žuvis.

*** Išskyrus plėšriuosius paukščius.

Vietinių tradicijų, papročių bei kultūros skirtumų žinojimas rodo ne tik turistų pagarbą lankomai šaliai bei jos gyventojams, bet ir aukštą keliavimo kultūrą. Tai pozityviai veikia vietos gyventojų požiūrio į turistus formavimą.

Naudingos kultūros sąveikos nuorodos ruošiantis kelionei:

<http://www.culturecrossing.net/>

<http://www.vayama.com>

⇒ Praktinė užduotis

Sudaryti pasiruošimo turistinei kelionei į atogrąžų valstybę planą: paslauga, teikianti institucija ir jos adresas, minimalus dienų skaičius iki išvykimo. Plane numatyti šias paslaugas: lėktuvo bilietų įsigijimas, vizų gavimas, skiepai nuo susirgimų, kelionės draudimas.

Užduotys

1. Kiek laiko prieš kelionę, esant reikalui, skiepijamasi?
2. Kokios yra kelionių draudimo formos?
3. Nuo kokių rizikų gali suteikti apsaugą kelionės draudimas?
4. Kokie yra kelionės draudimo variantai?
5. Paaiškinkite medicininių išlaidų draudimą.
6. Paaiškinkite, kas yra draudimas nuo nelaimingų atsitikimų.
7. Paaiškinkite, kas yra asmens civilinės atsakomybės draudimas.
8. Kokios yra kelionės organizacinių įvykių (kelionės dokumentų praradimai, neįvykusi ar nutrūkusi kelionė) draudimo galimybės?
9. Kokios yra turto praradimo (bagažo, sporto inventoriaus, transporto priemonės ir kt.) draudimo galimybės?
10. Kokios yra kelionės jungties, atidėjimo draudimo galimybės?

Šaltiniai

1. *Vizų rūšys*. Prieiga per internetą: <http://www.urm.lt/index.php?1576379744>
2. http://www.technologijos.lt/n/technologijos/automobiliai_ir_motociklai/S-19019/straipsnis?name=S-19019&l=2&p=1
3. *National Geographic Traveler*, 2011, nr. 9.
4. *Kelionės ir pramogos*. Prieiga per internetą: <http://www.kelionesirpramogos.lt/>

*Žmogus apkeliauja visą pasaulį ieškodamas to,
ko jam reikia, ir sugrįžta namo tam, kad tai surastų.*

Džordžas Muras (1852–1933)

Teisės aktai ir dokumentai

1. *Dėl etnoarchitektūros vertinimo kriterijų ir tvarkos*, 2004. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/lt/node/216>
2. *Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo įgyvendinimo“*. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/lt/iNrl-761>
3. *Kaimo turizmo ir tradicinių amatų plėtojimo kaimo gyvenamosiose vietovėse 2007–2013 metų programa*. Prieiga per internetą: <http://www.tourism.lt>
4. *Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas*. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=24349
5. *Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Turistų lankomiausias žemynas – Europa. Nauja turizmo politika“*, 2010. Prieiga per internetą: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0352_/com_com\(2010\)0352_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0352_/com_com(2010)0352_lt.pdf)
6. *Kurorto statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašas, kurortinės teritorijos statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašas ir kurorto ar kurortinės teritorijos statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms ir panaikinimo taisyklės*. Prieiga per internetą: <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=93205>
7. *Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. Valstybės žinios*, 2002, Nr. 123-550. Prieiga per internetą: <http://www.spalietuva.lt/wp-content/uploads/2011/09/Turizmo-istatymas.pdf>
8. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės turizmo plėtros 2007–2013 metų programos patvirtinimo“*. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=325084&p_query=&p_tr2=
9. *Nacionalinių autoturizmo trasų specialusis planas*. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/informacija/auto_turizmas.php
10. *Nacionalinių vandens turizmo trasų specialusis planas*. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/turizmas/aktai/vandens_turizmas.php
11. *Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas*. Prieiga per internetą: <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=12505>
12. *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas*. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/ta/124089:ver4>

13. Lietuvos Respublikos *statybos įstatymas*. Prieiga per internetą: http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1054
14. Lietuvos Respublikos *teritorijų planavimo įstatymas*. Prieiga per internetą: http://www.heritage.lt/t_aktai/istatymai/teritoriju_planavimo.htm
15. *Turizmo plėtros planavimo dokumentų, programų, galimybių studijų rengimo ir įgyvendinimo stebėsenos metodinės rekomendacijos*. Prieiga per internetą: <http://www.tourism.lt>
16. *Turizmo rinkodaros priemonių 2012 planas*. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/veikla/rinkodaros_planai.php
17. Lietuvos Respublikos *žemės įstatymas*. Prieiga per internetą: http://www.heritage.lt/t_aktai/istatymai/zemes.htm
18. Lietuvos Respublikos *žemės reformos įstatymas*. Prieiga per internetą: http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_824.cfm&langparam=LT

Literatūra

1. Alejziak W. B., *Tourism in the face of 21 st century's challenges*. Prieiga per internetą: <http://fama2.us.es:8080/turismo/turisonet1/economia%20del%20turismo/politica%20turistica/tourism%20in%20the%20face%20of%2021%20century%20challenges.pdf>
2. Bagdzevičienė R., *Regioninės politikos vykdymo prielaidos. Lietuvos regioninių tyrimų institutas*, 2005. Prieiga per internetą: www.lr-ti.lt/veikla/bag_region.doc
3. Barczyk C. C., *Visuotinės kokybės vadyba*, Vilnius 1999.
4. Bashar A. M., Al-Haj M., An Analysis of Push and Pull Travel Motivations of Foreign Tourists to Jordan // *International Journal of Business and Management*, 2010, t. 5, 12.
5. Bigne, J. E., Sanchez, M. I., Sanchez, J., Tourism Image, evaluational variables and after Purchase Behaviour: Inter-relationship // *Tourism Management*, 2001. No. 22.
6. Connell J., Page S. J., *Tourism a modern synthesis*, London 2006.
7. Cooper C., Fletcher J., Fyall A., Gilbert D., Wanhill S., *Tourism principles and practice*, Harlow 2005.
8. Cooper C., Hall M. C., *Contemporary Tourism: An International Approach*, Amsterdam, 2007.
9. *Cruise Baltic Market Reviev*. Prieiga per internetą: [http://www.cruisebaltic.com/media\(911,1033\)/Cruise_Baltic_Market_Review_2008.pdf](http://www.cruisebaltic.com/media(911,1033)/Cruise_Baltic_Market_Review_2008.pdf)
10. Damulienė A., *Paslaugų marketingas: Turizmas*, Vilnius 1996.
11. *Dictionary of Leisure, Travel and Tourism*, London 2006.

12. Dineika K., Dovydaitis J., *Keliaukime po gimtąjį kraštą*, Kaunas 1935.
13. Edgell Sr. D. L., DelMastro Allen M., Swanson J., Smith G., *Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today and Tomorrow*, Oxford 2008.
14. Evans N., Campbell D., Stonehouse G., *Strategic Management for Travel and Tourism*, Oxford 2003.
15. *Global Tourism*, Eds Theobald W. F., Amsterdam 2005.
16. Goeldner C. R., Brent Ritchie J. R., *Tourism. Principles, Practices, Philosophies*, New Jersey 2006.
17. Gražulis V., Žuromskaitė B., Lietuvos kaimas. Ar turistui pakanka motyvų jį rinktis? (kaimo turizmo sodybų atvejas) // *Ekonomika ir vadyba: perspektyvos ir aktualijos*, 2011, nr. 4 (24).
18. Gražulis V., Žuromskaitė B., Motyvy człowieka w wyborze wycieczki turystycznej - doświadczenie Litwy // *Human potential management in a company. Motivation. Workers' motivating*, Zlin 2011.
19. Grecevičius P., Armaitienė A., Junevičienė O., Labanauskaitė D., Lukšaitienė A., Slušnys E., Vaidelys A., *Turizmas*, Kaunas 2002.
20. Hall C. M., Page S. J., *The Geography of Tourism and Recreation*, London 2006.
21. Hall C. M., *Tourism planning: Policies, Processes and Relationships*, England 2008
22. Hall, N., Testoni, L., *Steps to sustainable tourism. Commonwealth of Australia*, Canberra 2004.
23. Holloway C. J., Taylor N., *The Business of Tourism*, Edinburgh 2006.
24. Hopenienė R., Pukienė G., Grabienė, A. Turizmo paslaugų vartotojų elgsenos ypatumai // *Verslas, vadyba ir studijos*, 2001.
25. Hopenienė R., Ligeikienė R. Turizmo paslaugų kokybės vertinimo metodologiniai ir praktiniai aspektai // *Socialiniai mokslai*, 2002, nr. 2(34).
26. Iždonaitė I., Vveinhardt J., Stankevičienė J. Turizmo informacijos logistikos proceso ypatumai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2006.
27. Jafari J., *Encyclopedia of Tourism*, Canada 2000.
28. Jagminas J., Paulauskienė L., Turizmo valdymo funkcijos ir jų subalansuotumas Lietuvoje // *Ekonomika ir vadyba: perspektyvos ir aktualijos*, 2011, nr. 3 (23).
29. Jagminas J., Vanagas N., Vietos bendruomenių vaidmuo Lietuvos turizmo plėtroje // *Taikomieji tyrimai studijose ir praktikoje*, 2011, nr. 4.
30. Jakučionaitė-Kubertavičienė R., *Kelionių sudarymas*, Vilnius, 2005.
31. Jędrysiak T., *Turystyka kulturowa*, Warszawa 2008.
32. *Kaimo turizmo organizavimas*, Vilnius 2001.
33. Karpowski W., *Geografia turystyczna*, Warszawa 2004.
34. *Kelionės ir pramogos*. Prieiga per internetą: <http://www.kelionesirpramogos.lt/>
35. Koeman A., *Sustainable Tourism and Eco-Tourism*. Prieiga per internetą: <http://www.docstoc.com/docs/8163767/Sustainable-Tourism-and-Eco-Tourism>

36. *Kompendium wiedzy o turystyce*, red. G. Gołombiowski, Warszawa 2006.
37. Kotler P., *Rinkodaros principai*, Kaunas 2003.
38. Kownacka E., Od szoku do adaptacji: psychologiczne konsekwencje wyjazdu za granicę // *Doradztwo zawodowe a wyzwania międzykulturowe*, Warszawa 2006.
39. Kruczek Z., Zmysłony P., *Regiony turystyczne*, Kraków 2010.
40. Kudaba Č., *Geografinės kelionės ir atradimai*, Vilnius 2003.
41. *Kultūros paveldas ir turizmas*, Vilnius 2009. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/failai/FORUMO%20KNYGA.pdf>
42. Łazarkowicz M., Łazarkowicz R., *Gospodarka turystyczna*, Warszawa 2002.
43. Lazzaretti L., Petrillo C. S. *Tourism local systems and networking*, Netherlands 2006.
44. Lickorish J. L., Jenkins C. L., *An introduction to tourism*, Oxford 2001.
45. Łobożewicz T., Bieńczyk G., *Podstawy turystyki*, Warszawa 2001.
46. MacCannell D., *The tourist: a new theory of the leisure class*, New York 1988.
47. MacCannell D., *Turysta, Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawa 2005.
48. Maniakas K., *Europos Sąjungos plėtra ir europizacija*, Vilnius 2003.
49. *Marketing in Travel and Tourism*, Eds V. T. C. Middleton, J. Clarke, Oxford 2001.
50. *Marketing usług turystycznych*, Red. D. Dudkiewicz, Warszawa 2007.
51. Markevičius P., Lukauskas A. Maitinimo paslaugų kokybės analizė kaimiškose vietovėse Vakarų Lietuvoje // *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 2009, nr. 16 (1).
52. Marozas V., *Sausumos ekosistemų įvairovė ir apsauga*, 2008. Prieiga per internetą: <http://www.lzuu.lt/nm/l-projektas/sausumoseko.pdf>
53. Medlik S., *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*, Oxford 2003.
54. Merski J., *Wpływ turystyki na rozwój regionalny kraju i jej rola w integracji europejskiej*, Warszawa 2004.
55. Mikos v. Rohrscheidt A., *Turystyka kulturowa, Fenomen, Potencjał, Perspektywy*, Gniezno 2008.
56. Mitchell G. E., *Global travel*, Charleston 2006.
57. *National Geographic Traveler*, 2011, nr 9.
58. Paulavičienė E., Turizmo paslaugų kokybės poveikis jų vartojimui // *Ekonomika ir vadyba*, 2008, nr. 13.
59. Petrilovskaja K., Miškinis A., Atvykstamojo turizmo Lietuvoje konkurencingumas Baltijos šalių kontekste // *Ekonomika*, 2007, nr. 79. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/79/142-155.pdf>
60. Prakapienė D., Prakapas R., *Ekskursijų rengimas bei vedimas*, Vilnius 2010.
61. Riley M., Ladkin A., Szivas E., *Tourism Employment // Analysis and Planning*, Clevedon, 2002.

62. Rudnicki L., *Zachowania konsumentów na rynku turystycznym*, Kraków 2010.
63. Samanavičiūtė Ž., Kilijonienė A. Pagrindiniai regioninės politikos įgyvendinimo ir vertinimo aspektai // *Management or organizations: Systematic Research*. 2004.
64. Selnes, F., An examination of the effect of product performance on brand reputation, satisfaction and loyalty // *European Journal of Marketing*, 1993, No 9 (27).
65. Sharpley R., *Travel and Tourism*, London 2006.
66. Spiriajevas E., *Tarptautinio turizmo taikomoji geografija*, Klaipėda 2009. Prieiga per internetą: <http://www.ku.lt/coastlearn/tourism/targets.html>
67. Survilaitė D., *Stendalio sindromas ir kiti keliautojo psichikos sutrikimai*. Prieiga per internetą: http://www.neuroseminarai.lt/uploads/pdfai/Neuro_2008_Nr2_092-099.pdf
68. *Sustainable Tourism. A Global Perspective*, Eds R. Harris, T. Griffin, P. Williams, Oxford 2002.
69. Svetikienė I., *Turizmo marketingas*, Vilnius 2001.
70. *Tourism and Development*, Eds R. Sharpley, D. J. Telfer, Clevedon 2002.
71. *Tourism Management: Analysis, Behaviour and Strategy*, Eds A. G. Woodside, D. Martin, Wallingford 2007.
72. *Turizmo sektoriaus studija*, 2008. Prieiga per internetą: http://www.kpmpc.lt/Skelbimai/SEK_LT/Turizmo%20sektorius.pdf
73. *Turizmo terminų žodynas*. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/upload/Turizmo_zod.pdf.
74. *Turystyka*, red. W. Kurek, Warszawa 2008
75. Turoś L., *Wprowadzenie do wiedzy o turystyce edukacyjnej*, Warszawa 2001.
76. Urbanskienė R., Clotey, B., Jakštys, J., *Vartotojų elgsena*, Kaunas 2000.
77. Urry J., *Spojrzenie turysty*, Warszawa 2007.
78. Urry J., *The tourist gaze*, London 2002.
79. Vaitekūnas S., Povilanskas R., *Turizmo ir kelionių geografija*, Vilnius, 2011.
80. Vellas F., Becherel L., *International Tourism*, London 1995.
81. Vengrienė B., *Paslaugų vadyba*, Vilnius 2006.
82. Vitkienė E., *Paslaugų marketingas*, Klaipėda 2004.
83. Wong, Ch.S., Kwong, W.Y., Outbond tourist's selection criteria for choosing all-inclusive package tours // *Tourism Management*, 2003, No. 25.
84. Zdon-Korzeniowska M., *Jak kształtować regionalne produkty turystyczne? Teoria i praktyka*, Kraków 2009.
85. Žalienė I., Sabaliauskaitė, A. *Pasaulio ir Lietuvos turizmo raida*, Kaunas 2002.
86. Žilinskas V. J., Skrodelienė A., *Turizmo plėtros valdymas regione*. Prieiga per internetą: <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/224.pdf>

87. Žuromskaitė B., *Przedsiębiorczość rodzinna w sektorze turystycznym Litwy // Rola kapitału intelektualnego w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy*, Wilno 2011.
88. Александрова А. Ю., *Международный туризм*, Москва 2002.
89. Буйленко В. Ф., *Туризм*, Ростов 2008.
90. Бутко И. И., Ситников В. А., Ситников Е. А., *Маркетинг в туризме*, Москва 2006.
91. Воскресенский В. Ю., *Международный туризм*, Москва 2006.
92. Каурова А. Д., *Организация сферы туризма*, Москва 2008.
93. Храбовченко В. В., *Экологический туризм*, Москва 2004.

Sąvokos

- Apgyvandinimo paslauga** – savarankiška, už užmokestį atliekama ekonominė veikla, kuria sudaromos sąlygos tenkinti nakvynės ir higienos poreikius.
- Apgyvandinimo rūšis** – tam tikros apgyvandinimo infrastruktūros (specialiai suplanuota teritorija, pastatai ar jų dalys, jų įranga) ir apgyvandinimo organizavimo sąlygų visuma, reikalinga teikti apgyvandinimo paslaugas.
- Atvykstamasis turizmas** – užsienio valstybių gyventojų kelionės po Lietuvos Respubliką.
- Išvykstamasis turizmas** – turistų kelionės po užsienio valstybes.
- Kaimo turizmo paslauga** – savarankiška, už užmokestį turistams kaimo gyvenamojoje vietovėje ar mieste, kuriame gyvena ne daugiau kaip 3000 gyventojų, teikiama apgyvandinimo paslauga, kai kartu sudaromos sąlygos tenkinti maitinimo, poilsio, pramogų ar renginių organizavimo poreikius.
- Kelionių agentūra** – turizmo paslaugų teikėjas juridinis asmuo, priimančias užsakyamus ir sutartiniais pagrindais tarpininkaujantis parduodant organizuotas turistines keliones ir (ar) atskiras turizmo paslaugas vartotojams, teikiantis jiems su parduodamomis turizmo paslaugomis susijusią informaciją.
- Kelionių organizatorius** – turizmo paslaugų teikėjas, rengiantis organizuotas turistines keliones, teikiantis kitas turizmo paslaugas ir parduodantis jas turizmo paslaugų vartotojams tiesiogiai arba per kelionių agentūras ar kelionių agentus.
- Kelionių organizavimo paslauga** – savarankiška, už užmokestį atliekama ekonominė veikla, apimanti turistinių kelionių rengimą, reklamą ir (ar) jų pardavimą tiesiogiai arba per kelionių agentūras ar kelionių agentus.
- Kolektyvinio apgyvandinimo paslaugos** – apgyvandinimo paslaugos, kai teikiama nakvynė kambaryje arba kitoje atskiroje patalpoje ir nakvynei suteikiamų vietų skaičius yra didesnis negu nustatytas minimalus vietų skaičius, o visoms vietoms taikomas bendras komercinio pobūdžio valdymas.
- Lietuvos Respublikos turizmo paslaugų teikėjas** – siūlantis arba teikiantis turizmo paslaugas valstybės narės pilietis, kitas fizinis asmuo, kuris naudojasi Europos Sąjungos teisės aktuose jam suteiktomis judėjimo valstybėse narėse teisėmis ir turi teisę gyventi Lietuvos Respublikoje (turizmo paslaugų teikėjas fizinis asmuo), arba Lietuvos Respublikoje įsteigtas juridinis asmuo ar jo padalinys, taip

pat valstybės narės juridinio asmens ar kitos organizacijos padalinys, įsteigti (įregistruoti) Lietuvos Respublikoje (turizmo paslaugų teikėjas juridinis asmuo).

Nakvynės ir pusryčių paslauga – savarankiška, už užmokestį turistui teikiama apgyvendinimo paslauga, kai kartu su nakvyne teikiami ir pusryčiai.

Organizuota turistinė kelionė – iš anksto už bendrą kainą parengtas arba siūlomas įsigyti turizmo paslaugų rinkinys, kurį sudaro ne mažiau kaip dvi ilgesnės kaip 24 valandų bendros trukmės turizmo paslaugos (apgyvendinimo, vežimo, kita pagrindinę kelionės dalį sudaranti turizmo paslauga, nesusijusi su apgyvendinimu ar vežimu) arba į kurį yra įtraukta nakvynė.

Privataus apgyvendinimo paslaugos – tam tikros apgyvendinimo paslaugos, teikiamos gyvenamosios paskirties patalpose, turinčiose šioms paslaugoms teikti nustatytą ne daugiau kaip didžiausią kambarių (numerių) skaičių. Privataus apgyvendinimo paslaugoms priskiriama ir aikštelių turistams apgyvendinti įrengtoje stovyklavietėje nuoma.

Rekreacinė teritorija – vietovė, turinti gamtinių, kultūrinių, aplinkos savybių ir sąlygų žmonių visaverčiam fiziniam ir dvasiniam poilsiui organizuoti.

Rekreaciniai ištekliai – gamtinės, kultūrinės aplinkos savybės, tinkamos žmonių visaverčiam fiziniam ir dvasiniam poilsiui organizuoti.

Sveikatingumo paslauga – sveikatos stiprinimo paslauga, kurią teisės aktų reikavimus atitinkančiose patalpose teikia specialistas, teisės aktų nustatyta tvarka įgijęs reikiamą kvalifikaciją.

Turistas – fizinis asmuo, kuris pažintiniais, profesiniais dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais, sveikatinimo, sveikatingumo, religiniais ar specialiais tikslais keliauja po savo šalį ar į kitas šalis ir bent vienai nakvynei, tačiau ne ilgiau kaip vienus metus apsistoja ne savo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, jeigu ši veikla nėra mokymasis ar mokamas darbas lankomoje vietovėje.

Turizmo informacijos centras – juridinis asmuo, kurio veikla apima informacijos apie turizmo išteklius ir turizmo paslaugas rengimą, teikimą ir (ar) skleidimą.

Turizmo ištekliai – objektai ar vietovės, dominantys turistus ar skirti jų veiksmams.

Turizmo paslauga – savarankiška, už užmokestį turistams teikiama kelionių organizavimo, apgyvendinimo, maitinimo, vežimo, turistų informavimo, pramogų ar kita paslauga.

Viešbutis – kolektyvinio apgyvendinimo paslaugas teikianti įmonė, kur teikiamos apgyvendinimo kambariuose (numeriuose) paslaugos, įskaitant kasdienę nuomojamų kambarių priežiūrą (valymą, tvarkymą, lovų klojimą) ir aptarnavimą

kambariuose. Pagal teikiamų paslaugų kokybę ir įvairovę viešbučiams suteikiamos kategorijos ir klasės.

Viešoji turizmo ir poilsio infrastruktūra – nuosavybės teise valstybei ar savivaldybėms priklausantys stacionarūs ar laikini statiniai ir įrenginiai, kiti objektai (turizmo trasos, pėsčiųjų (dviračių) takai, poilsio, apžvalgos ar stovėjimo aikštelės, stovyklavietės ir jų įrenginiai, paplūdimių įrenginiai, informacijos, higienos ir atliekų surinkimo, kiti renginių, lankytojų aptarnavimo ir poilsio objektai), skirti rekreacinių teritorijų ir turistinių objektų lankymui ir (ar) poilsio organizavimui.

Vietinis turizmas – Lietuvos Respublikos gyventojų kelionės po Lietuvos Respubliką.

Sąvokų šaltinis: Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011 m. birželio 22 d. Nr. XI-1496. Prieiga per internetą: <http://www.spalietuva.lt/wp-content/uploads/2011/09/Turizmo-istatymas.pdf>

Daugiau turizmo sąvokų galima rasti:

Turizmo terminų žodyne. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/upload/Turizmo_zod.pdf

PRIEDAI

1 priedas. Duomenų bazės¹³

Eil. Nr.	Duomenų bazės pavadinimas	Duomenų bazės aprašymas	Dokumentų tipas
1.	Academic Search Complete (per EBSCO)	<i>Visatekstė universali anglų k.</i> Temos: viešasis administravimas, vadyba, teisė, ekonomika, socialinis darbas, psichologija, sociologija, politologija, filosofija, kompiuterija, švietimas, medicina, sveikatos apsauga ir kt.	<i>Moksliniai žurnalai, konferencijų medžiaga</i>
2.	Business Source Complete (per EBSCO)	<i>Visatekstė anglų k.</i> Temos: ekonomika, vadyba, rinkodara, finansų apskaita	<i>Moksliniai žurnalai, konferencijų medžiaga, informaciniai leidiniai, mokslinių tyrimų ataskaitos, rinkos tyrimų ataskaitos, finansiniai duomenys ir kt.</i>
3.	Datamonitor 360	<i>Visatekstė anglų k.</i> Temos: ekonomika, finansai, pramonė, valdymas ir kt.	<i>Ataskaitos, analizės, prognozės, marketingo statistikos duomenys (Business Insights - Consumer Goods ir Finance kolekcijos)</i>
4.	GreenFILE (per EBSCO)	<i>Bibliografinė anglų k.</i> Tema: aplinkos apsauga	<i>Žurnalai</i>
5.	JSTOR	<i>Visatekstė universali anglų k.</i> Temos: ekonomika, verslas, politika, teisė, sociologija, ekologija, psichologija, viešas administravimas, švietimas, matematika, statistika bei kt.	<i>Moksliniai žurnalai</i>

13 Prenumeruojamos Mykolo Romerio universiteto (2012 m.).

6.	LITLEX (intranet)	<i>Visatekstė lietuvių k.</i> Tema: teisė	<i>LR įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai (išskyrus bylų sprendimus)</i>
7.	MasterFILE Premier (per EBSCO)	<i>Visatekstė universali anglų k.</i> Temos: viešasis administravimas, vadyba, teisė, ekonomika, socialinis darbas, psichologija, sociologija, politologija, kompiuterija, švietimas ir kt.	<i>Žurnalai, informaciniai leidiniai, biografijos, populiariaji periodiniai leidiniai</i>
8.	Oxford Handbooks Online	<i>Visatekstė universali anglų k.</i> Temos: verslas ir vadyba, filosofija, politika, organizacijų ir personalo valdymas, teisė, psichologija, kalba, tarptautiniai ryšiai, etika, bioetika ir kt.	<i>Monografijos</i>
9.	Oxford Journals Online	<i>Visatekstė universali anglų k.</i> Temos: teisė, politologija, psichologija, socialinis darbas, sociologija, filosofija, statistika, ekologija, medicina ir kt.	<i>Moksliniai žurnalai, nuo 1996 m.</i>
10.	Oxford Reference Online: Premium Collection	<i>Visatekstė anglų k.</i> Temos: teisė, ekonomika, politologija, kompiuterija, aplinkos apsauga, filosofija, istorija ir kt.	<i>Žodynai, žinynai, enciklopedijos</i>
11.	Passport GMID (Global Market Information Database)	<i>Visatekstė anglų k.</i> Temos: tarptautinis verslas ir prekyba, ekonomika, pramonės šakos, turizmas	<i>Ataskaitos, lentelės, diagramos, analizės, prognozės, marketingo statistikos duomenys</i>

12.	Project MUSE	<p>Visatekstė anglų k. Temos: socialiniai ir humanitariniai mokslai: politika, tarptautiniai santykiai, švietimas, istorija, filosofija, religija, literatūra, kalba, muzika, teatras, kino menas ir kt.</p>	Moksliniai žurnalai
13.	SciVerse: Science Direct_ (Freedom Collection)	<p>Visatekstė universali anglų k. Temos: teisė, sociologija, politologija, sveikatos apsauga, švietimas, psichologija, ekonomika, finansai, vadyba, turizmas, medicina, kompiuterija ir kt.</p>	Moksliniai žurnalai, nuo 1998 m.
14.	Wiley-Online Library	<p>Visatekstė universali anglų k. Temos: ekonomika, finansai, vadyba, viešasis administravimas, švietimas, sociologija, socialinė politika, politologija, filosofija, kompiuterija, teisė ir kriminologija, medicina, slauga, psichologija ir kt.</p>	Moksliniai žurnalai, nuo 1997 m.

2 priedas. Naudingos nuorodos

LR ūkio ministerija

http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/turizmas/

Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos (teisės aktai)

<http://www.tourism.lt/teisine-informacija/>

Statistikos departamentas

<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1269>

Kultūros paveldo departamentas

<http://www.kpd.lt/lt/apie>

Tautinis paveldas

<http://www.tautinispaveldas.lt/portal/Pagrindinis/tabid/36/Default.aspx>

Tradiciniai amatai ir jų gaminiai

<http://www.tautinispaveldas.lt/zemelapis/>

Lietuvos dvarų duomenų bazė

<http://www.heritage.lt/dvarai/ppavadinimas.php>

Kultūros vertybių registras

<http://kvr.kpd.lt/heritage/>

Saugomų teritorijų valstybės kadastras

<http://stk.vstt.lt/stk/>

LR kultūros paveldo objektų sąrašas

<http://www.heritage.lt/edis/index.html>

Lietuvos paveldas

<http://www.musupaveldas.lt/lt>

Lietuvos turistiniai maršrutai

<http://www.lietuvosmarsrutai.eu/index2.php?lang=1>

Lietuvos kurortai

<http://www.tourism.lt/upload/Kurortai.htm>

Edukaciniai žaidimai (susiję su kultūriniu paveldu)

<http://www.heritage.lt/inside1.php?i=50>

Žalieji turistai

<http://www.zaliejituristai.lt/index.php?&page=5>

3 priedas. Žymiausi Lietuvos keliautojai

Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis (1549–1616). 1563 m. Vakarų Europoje studijavo geografiją, matematiką, astronomiją, mediciną. Į Lietuvos istoriją įėjo kaip pirmasis kartografas, sudaręs tiksliausių anų metų žemėlapi. Žemėlapis pradėtas rengti 1590 m., išleistas 1616 m. Amsterdame. Žemėlapis pasižymėjo tikslumu ir gerokai pralenkė to meto Vakarų Europoje sudarytuosius. Vien tik dabartinės Lietuvos teritorijoje pavaizduota apie 150 gyvenviečių ir 60 upių. Tai vienas geriausių Renesanso epochos kartografijos darbų. Buvo astronomiškai nustatytos Vilniaus ir kitų LDK miestų, miestelių, pilių geografinės platumos, apskaičiuotos geografinės ilgumos. Beveik pusantro šimto metų jis buvo Europos kartografų kopijuojamas, perdirbinėjamas ir spausdinamas įvairiuose atlasuose¹⁴.

Juozapas Julijonas Senkovskis (1800–1858) 1820–1822 m. išvyko į Artimuosius Rytus, kur aplankė Egiptą, Siriją, Sudaną (Nubiją) ir Etiopiją.

Ignas Domeika (1801–1889). Dalyvavo 1831 m. sukilime, buvo priverstas emigruoti iš Lietuvos. Baigė Paryžiaus kalnakasybos mokyklą. 1838 m. išvyko į Čilę. 1867–1883 m. dirbo Santjago universiteto rektoriumi. Daug nuveikė ne tik Čilės, bet ir pasaulio labui. Atrado vario, akmens anglies, aukso, dar nežinomo mineralo, kuris buvo pavadintas domeikitu, telkinius.

Steponas Pliateris (1802–1864) 1825–1834 m. keliavo po Europą ir Artimuosius Rytus, jo aplankyta Graikija, Turkija, Palestina bei Egiptas.

Konstantinas Benediktas Tiškevičius (1806–1868). Lietuvos istorijoje išliko kaip istorikas, geografas, archeologas (Lietuvos archeologijos pradininkas) ir kolekcininkas. Savo lėšomis kasinėjo Vilniaus ir Minsko gubernijų pilkapius ir piliakalnius, rinko etnografinę medžiagą, kolekcionavo senienas. 1855 m. Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos ir Senienų muziejaus įkūrimo iniciatorius. 1857 m. organizavo mokslinę-tiriamąją ekspediciją Nerimi nuo upės ištakų iki santakos su Nemunu.

Artūras Severinas Grosas (1821–1870). Dalyvavo geografinėse ekspedicijose po Afriką.

Jonas Čerskis (1845–1892). Lietuvos lietuvių bajorų kilmės keliautojas ir atradėjas, geologas, speleologas, paleontologas ir geografas, tyrinėjęs Sibi-

14 Daugiau informacijos apie žemėlapių sudarymą:

http://maps4u.lt/lt/maps.php?img=Magni_Ducatus_Lithuaniae_1631-6500&w=600&h=400&cat=11

ra. Už dalyvavimą 1863 m. sukilime buvo nuteistas ištremti rekrūtu į Sibirą. J. Čerskio vardu pavadinti kalnagūbriai Užbaikalėje, Jakutijoje.

Konstantinas Aris (1876–1941). 1897–1909 m. rengė ekspedicijas į Vidurinę Aziją, Pamyrą, Afganistaną, Persiją (tyrė tų kraštų gamtą, surinko įvairių gyvūnų, daugiausia roplių ir vabzdžių, kolekcijų). 1931 m. su T. Ivanausku dalyvavo mokslinėse ekspedicijoje į Braziliją. Išleido dviejų tomų knygą „Mano kelionė į Vidurinę Aziją“.

Matas Šalčius (1890–1940). 1925 m. keliavo po Vakarų Europą – Angliją, Ispaniją, Prancūziją, Portugaliją, domėjosi jų kultūra. Aktyviai propagavo turizmą. 1929 m. balandžio 25 d. įsteigtoje Turizmo sąjungoje buvo išrinktas valdybos sekretoriumi. Išleido kelias knygas. Verta ypač paminėti vieną iš jų „Ką kiekvienas turi žinoti apie turizmą“ (1935 m.).

„Aš norėjau apvažiuoti aplink pasaulį motociklu ir tuo atžvilgiu pasiekti pirmutinio rekordo Lietuvoje. Tačiau vis labiau mane į šią kelionę traukė tolimi, nepažįstami kraštai ...“

Dabar jo vardo premija skiriama žurnalistui už pasaulio pažinimo skatinimą bei brandžius ir išsamius spaudos, radijo, foto, televizijos, interneto žiniasklaidos autorinius darbus kelionių tematika, paskelbtus per kalendorinius metus.

Antanas Paškevičius-Poška (1929–1992). Tai įžymiausias Lietuvos keliautojas. Po jo mirties išliko daug kelionių aprašymų ir užrašų. Dalyvavo antropologinėse ekspedicijose po Pietryčių Aziją (Himalajus, Mianmarą, Takla Makano dykumą). Keliavo po Afganistaną, Irano ir Turkijos Kurdistaną.

„Daug kur keliavau, mačiau puikiausių rūmų, gražiausių sodų, įdomiausių žmonių ir nuostabiausių vietovių, tačiau visada jutau, kad visa tai ne mano, svetima. Ir supratau, kokia brangi kiekvienam žmogui Tėvynė, ir koks nelaimingas tas, kas jos neturi“ („Tik pažinimas yra mūsų gyvenimo tikslas“. Antanas Poška).

Daugiau informacijos apie Antano Poškos keliones:

http://www.turistas.lt/straipsniai/kitos_temos/lietuviu_keliautojas_antanas_poska.html?Itemid=142

Šiuolaikiniai Lietuvos keliautojai, turizmo sporto organizatoriai ir propaguotojai:

Petras Babickas (1903–1991). Keliavo po pasaulį – Vakarų Europą, Mažąją Aziją, Šiaurės Afriką, Amerikos žemyną.

Rimantas Krupickas (1943–2009). Lietuvos geografas, žygeivių judėjimo Lietuvoje pradininkas.

Vaidotas Januškis parašė daug knygų apie kraštus ir keliones. Verta paminėti: „Pietų Sibiru, kelionių knyga“ (1963 m.), „Žydrieji Lietuvos keliai“, „Vandens turizmo vadovas“ (1967 m.), „Kelionių vadovas“ (1970 m.), „Turizmo žinynas“ (1978 m.) ir kt.

Algimantas Knašas – sportinio dviračių turizmo pradininkas Lietuvoje. Devyniskart Lietuvos sportinio turizmo čempionas: Komija 1966 m., Baltarusija 1968 m., Pavolgis 1969 m., Uralas 1970 m., Užbaikalė 1972 m., Altajus 1974 m., Jakutija 1978 m., Tolimieji Rytai 1982 m., Dagestanas 1984 m. 1972 m. TSRS dviračių turizmo čempionas, Užbaikalė.

Algimantas Jucevičius – 17 kartų Lietuvos turizmo čempionas: 12 kartų kalnų turizmo (1970 m. Centrinis Kaukazas, 1974 m., 1985 m., 1987 m. Centrinis Pamyras ir kt.), 3 kartus slidžių turizmo (iš jų 1975 m. Jakutija), pėsčiųjų turizmo (1969 m. Centrinis Tian Šanis), motociklų turizmo (1979 m. Vidurinė Azija).

Marius Abramavičius lankėsi Japonijoje, Tibete, Irane, Indijoje, Nepale, Tailande, Kurilų salose, Turkmėnijoje, Uzbekijoje, Kazachijoje, Tadžikijoje, Turkijoje, Maroke, Kuboje ir Gruzijoje.

Erikas Laiconas 1973–1995 m. dalyvavo 16 speleologijos ekspedicijų: Estijoje, Latvijoje, Rumunijoje, Ukrainoje, kitose šalyse. 1965–2005 m. daugiau kaip 280 kartų įsiskverbė į 172 karstinius urvus įvairiose šalyse.

Alfonsas Čepauskas organizavo pirmąsias sportinio turizmo didžiausio sudėtingumo keliones motociklais, 1975 m. vadovavo keliautojams, kurie pirmieji įveikė Kyzylkumų dykumą motociklais maršrutu Dušanbė-Turkmėnbaši.

Algimantas Jurgis Čekuolis žurnalistas, TV laidų autorius, daugelio kelionių knygų autorius.

Paulius Normantas dalyvavo penkiolikoje ekspedicinio pobūdžio kelionių po Tibetą, Himalajus, Indiją, Tailandą, Mianmarą, Butaną ir kitas valstybes.

Ričardas Sartatavičius sukūrė ir nufilmavo videofilmų. Jachta „Audra“ 1989 m. perplaukė Atlanto vandenyną maršrutu Klaipėda-Niujorkas. 2005 m. dalyvavo ekspedicijoje į Peru ir Boliviją, kuri ieškojo Mato Šalčiaus palaidojimo vietos.

Martynas Starkus. Žymesnės ekspedicijos: „Afrika.Lt“ (Vilnius-Bamas, 2006 m.), „Šilko kelias“ (Vilnius-Teheranas-Taškentas, 2008 m.), „Misija – Sibiras“ (2008 m.), „Tuk tuk Indija“ (2008 m.), „Myliu Ameriką“ (Čikaga – Naujasis Orleanas – Las Vegasas – Čikaga, 2009 m.), „Pagaminta Kinijoje“ (2010 m.), „Kartą Pietų Amerikoje“ (Buenos Airės – Ušuaja-Pukonas – Buenos Airės, 2011 m.).

Algirdas Knystautas – ornitologas, mokslinių tyrimų tikslais yra aplankęs 139 pasaulio valstybes.

Vladas Vitkauskas – visų žemynų aukščiausiose viršukalnėse iškėlė Lietuvos vėliavą: Makinlyje (6914 m, Š. Amerika), Vinsone (4897 m, Antarktida), Kilimandžare (5895 m, Afrika), Kosčiuškoje (2228 m, Australija), Elbruse (5642 m, Eurazija), Akonkagvoje (6956 m, P. Amerika), Monblane (4807 m, Europa). V. Vitkauskas – pirmasis Lietuvos alpinistas, 1993 m. gegužės 5 d. įkopęs į aukščiausią pasaulio viršūnę – Everestą (8848 m, Azija).

Šiuolaikiniai keliautojai ne tik garsina Lietuvos vardą, bet ir kuria naujas madas bei atveria naujas erdves turistams. Gali „užkrėsti“ keliavimo bacila ir paskatinti atsisakyti masinių keliavimo krypčių bei organizuotų kelionių. Manome, kad jie prisideda prie individualaus turizmo populiarinimo Lietuvoje.

4 priedas. Kelionės staigmenos

Elektros tinklo staigmenos. Atvykus į svečią šalį, turistus neretai pasitinka elektros tinklo staigmenos. Pasirodo, atskirose, skirtingose pasaulio valstybėse neretai yra naudojama skirtinga elektros instaliacija. Skiriasi elektros prietaisų naudojama elektros įtampa, dažnis, jungtukų formos. Todėl ruošiantis kelionei reikia apsirūpinti atitinkamais elektros jungikliais. Pasibaigus kelionei tokios staigmenos tampa linksmomis prisiminimais ir papuošia kelionių istorijas.

Elektros tinklų charakteristikos pasaulyje

Šaltinis:

http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Weltkarte_der_Netzspannungen_und_Netzfrequenzen.svg&filetimestamp=20100408121035

Naudingos nuorodos ruošiantis kelionei

<http://users.telenet.be/worldstandards/electricity.htm>

<http://www.kropla.com/electric2.htm>

Trumpai apie autorius

Alvydas Baležentis – Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Strateginio valdymo katedros profesorius, socialinių mokslų daktaras. Baigė Kauno politechnikos institutą, Odesos žemės ūkio instituto aspirantūrą. Apgynė disertaciją Maskvos M. Lomonosovo universitete. Stažavosi Berlyno Humboldt, Halės-Vitenbergo Martino Liuterio universitetuose.

Dalyvavo kaimo vystymo tyrimuose Airijoje, Danijoje, Estijoje, Latvijoje, Vokietijoje. Mokslo ir studijų tikslais lankėsi Azerbaidžane, Kazachstane, Tadžikistane, JAV ir Kinijoje. Organizavo turistines keliones į Armėniją, Gruziją, Ukrainą.

Gyvenimo moto:

*„Yra tik viena tikra vertybė – tai žmogaus ryšys su žmogumi.“
(Antoine de Saint-Exupery „Žemė žmonių planeta“)*

Brigita Žuromskaitė – Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Strateginio valdymo katedros docentė, humanitarinių mokslų daktarė, Vroclavo universiteto absolventė. Mokslinių interesų kryptys: kultūrinis, istorinis, kulinarinis turizmas, regioniniai turizmo produktai bei turistų motyvacija. Publikuoja straipsnius kultūrinio turizmo tematika, dalyvauja tarptautinėse turizmo konferencijose. Bendradarbiauja su Lenkijos, Ukrainos kultūrinio turizmo specialistais. Yra kelionių vadovė, priklauso Nacionalinei kelionių vadovų asociacijai.

Pagrindinės kelionių kryptys: Vakarų Europos valstybės ir kalnai (Tatrai, Alpės).

Gyvenimo moto:

*„Judėti, kvėpuoti, skristi, plaukioti,
Viską gauti atiduodant,
Klajoti tolimų kraštų keliais:
Keliauti reiškia gyventi.“*

(Hansas Kristianas Anderseną „Mano gyvenimo pasaka“)

Baležentis, Alvydas; Žuromskaitė, Brigita

TURIZMO VADYBA. Tarptautinio turizmo administravimo įvadas.
Ba233 Mokomasis leidinys. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2012, 192 p.

Bibliogr. 172–177 p.

ISBN 978-9955-19-467-5

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Strateginio valdymo katedros dėstytojų parengtame mokomajame leidinyje apžvelgti tarptautinio turizmo administravimo pagrindai: pasaulio turizmo raida; turizmo samprata, formos ir rūšys; jo funkcijos ir kultūra; pateikiama turistų samprata; aptarti turizmo išteklių; turizmo produktai ir paslaugos; turizmo regionai; turizmo administravimas; turizmo praktika.

Leidinyje skirtas aukštųjų mokyklų studentams ir specialistams, besidomintiems turizmo vadybos problemomis.

UDK 379.8(075.8)

Alvydas Baležentis, Brigita Žuromskaitė

TURIZMO VADYBA

Tarptautinio turizmo administravimo įvadas

Mokomasis leidinys

Viršelyje – Kernavės archeologijos ir istorijos rezervatas
(UNESCO paveldo sąrašas), fotografija J. Vitkūno

Redaktorė Stasė Simutytė

Maketavo Aušrinė Ilekytė

SL 585. 2012 09 30. 7,04 leid. apsk. l.

Tiražas 100 egz. Užsakymas 16 736.

Išleido Mykolo Romerio universitetas,

Ateities g. 20, Vilnius

Parengė spaudai UAB „Baltijos kopija“,

Kareivių g. 13b, Vilnius

Puslapis internete www.kopija.lt

El. paštas info@kopija.lt

Spausdino UAB „Vitae Litera“,

Kurpių g. 5-3, Kaunas

Puslapis internete www.bpg.lt

El. paštas info@bpg.lt